

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο
Υπουργείο Παιδείας Δια Βίου Μάθησης
και Θρησκευμάτων

Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Μουσικής στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση

Οδηγός Εκπαιδευτικού

Αύγουστος
2011

Το παρόν έργο έχει παραχθεί από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο στο πλαίσιο υλοποίησης της Πράξης «**ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο πρόγραμμα σπουδών, στους Άξονες Προτεραιότητας 1,2,3, -Οριζόντια Πράξη**», με κωδικό MIS 295450 και ειδικότερα στο πλαίσιο του Υποέργου 1: «**Εκπόνηση Προγραμμάτων Σπουδών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και οδηγιών για τον εκπαιδευτικό «Εργαλεία Διδακτικών Προσεγγίσεων**».

Επιστημονικό Πεδίο: **Πολιτισμός – Τέχνες**

Διδακτικό/μαθησιακό αντικείμενο: **Μουσική**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	4
ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΝΕΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ	5
ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΕΣ ΩΡΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ	7
ΝΕΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ-ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	9
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΝΕΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ	10
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ & ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ-ΔΟΜΗ-ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ-ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥΣ	23
1η ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ «Έβγα ήλιε πύρωσέ με» για το Νηπιαγωγείο και τις Α΄ & Β΄ Τάξεις Δημοτικού	25
2η ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ «Γέλαγε η Μαρία» για τις Γ΄ & Δ΄ Τάξεις Δημοτικού	32
3η ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ «Συμφωνία του Νέου Κόσμου» για τις Ε΄ & Στ΄ Τάξεις Δημοτικού	42
ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ «Μικροί Συνθέτες»-Ένα ενδεικτικό παράδειγμα για το Δημοτικό	52
4η ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ «Μουσικά Μοτίβα» για την Α΄ Τάξη Γυμνασίου	56
5η ΠΡΟΤΑΣΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ «Μουσικές συγγένειες μέσα στο χρόνο» για την Β΄ Τάξη Γυμνασίου	67
ΣΧΕΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ «Σαν τον Καραγκιόζη: μουσική περιήγηση στο Ελληνικό Θέατρο Σκιών»-Ένα ενδεικτικό παράδειγμα για το Γυμνάσιο	75
ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	83
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	85

«Έχει αποκαλυφθεί ότι σ' αυτά τα σχολεία, όπου η μουσική είναι ένα κανονικό μάθημα, υποχρεωτικό και διδασκόμενο κάθε μέρα, τα παιδιά μαθαίνουν καλύτερα κι ευκολότερα - αυτό δεν κρύβει κάποιο μαγικό μυστήριο; Γιατί τα παιδιά ασχολούνται καθημερινά με τη μουσική και αυτή υποκινεί και διεγείρει το μυαλό τους, έτσι που αυτό αναπτύσσεται και γίνεται πιο δεκτικό σε οτιδήποτε άλλο...»

Zoltan Kodály

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Η εκπαίδευση είναι ένα πεδίο σε διαρκή κίνηση και εξέλιξη. Συνεχείς και δραματικές αλλαγές στην κοινωνία, στην τεχνολογία, στην οικονομία μεταβάλλουν τα δεδομένα διαρκώς, και η εκπαίδευση οφείλει να προηγείται και να καθοδηγεί τις εξελίξεις.

Στη μουσική εκπαίδευση οι εξελίξεις και οι αλλαγές έχουν εξίσου σημαντική επίδραση. Η μουσική αποτελεί ένα αναπόσπαστο κομμάτι της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, επειδή ακριβώς αποτελεί σημαντικό στοιχείο στη ζωή και στην καθημερινότητα του ανθρώπου. Ως φυσιογνωμικό χαρακτηριστικό του ανθρώπινου είδους, οφείλει να καλλιεργείται σε όλη τη διάρκεια της σχολικής ζωής και να αναπτύσσεται με βιωματικό τρόπο στις διαφορετικές συνθήκες και καταστάσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Επιπλέον, η Μουσική προσφέρει πολλά στον γνωστικό τομέα αλλά και στον συναισθηματικό τομέα, διευκολύνει την έκφραση ιδεών και συναισθημάτων, απελευθερώνει τη δημιουργικότητα και τη φαντασία των μαθητών και καλλιεργεί ολόπλευρα την προσωπικότητά τους.

Η Μουσική σήμερα διδάσκεται στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση από εκπαιδευτικούς ειδικότητας Μουσικής (ΠΕ16). Δίνεται έτσι η δυνατότητα για την συστηματική καλλιέργεια της μουσικής ευαισθησίας και των μουσικών δεξιοτήτων των μαθητών από την πρώτη σχολική ηλικία μέχρι το τέλος της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Το Πρόγραμμα Σπουδών που κρατάτε στα χέρια σας αποτελεί μια προσπάθεια για ανανέωση και εξέλιξη της διδακτικής σκέψης και πρακτικής στην ελληνική μουσική εκπαίδευση. Σε συνδυασμό με τα υπάρχοντα βιβλία και το ψηφιακό υλικό που ήδη υπάρχει, δημιουργείται και ανανεώνεται συνεχώς, ελπίζουμε ότι θα σας δώσουν φρέσκες ιδέες και την απαραίτητη ανανέωση και εξέλιξη που χρειάζεται συνεχώς η μουσική διδασκαλία και η μάθηση για να παραμείνει η Μουσική το αγαπημένο μάθημα των μαθητών.

Ο οδηγός εκπαιδευτικού που ακολουθεί έχει ως στόχο να σας βοηθήσει να κατανοήσετε τη λογική πίσω από το Πρόγραμμα Σπουδών, μέσα από την ανάπτυξη συγκεκριμένων ενδεικτικών δραστηριοτήτων που παρουσιάστηκαν με συντομία στο Πρόγραμμα Σπουδών. Οι προτάσεις αυτές εδώ διευρύνονται και τοποθετούνται στο πλαίσιο ενός μαθήματος ή ενός σχεδίου εργασίας, συνδέονται με τις διδακτικές προσεγγίσεις και τους στόχους του Προγράμματος Σπουδών Μουσικής καθώς και με τους στόχους του Νέου Σχολείου.

**ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΝΕΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΝΕΟΥ
ΣΧΟΛΕΙΟΥ**

Στο **Δημοτικό** σχολείο το μάθημα της Μουσικής έχει αναβαθμιστεί με τη διδασκαλία του αντικειμένου από εκπαιδευτικούς ειδικότητας Μουσικής ΠΕ16. Δίνεται έτσι η δυνατότητα η συστηματική καλλιέργεια της μουσικής ευαισθησίας και των μουσικών δεξιοτήτων των μικρών μαθητών να αναπτύσσεται στην πιο κατάλληλη για το σκοπό αυτό ηλικία αλλά και στην πιο αναγκαία ηλικιακή περίοδο ως προς την συναισθηματική ανάπτυξη και την ολόπλευρη διαμόρφωση της προσωπικότητάς του παιδιού. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα κατανοητό στον τομέα της τοποθέτησης της φωνής, η οποία πρέπει να ξεκινά σε μικρή ηλικία και να ακολουθεί την ορθή τεχνική.

• Η **σημαντική πρόοδος των τελευταίων 15 ετών** ως προς την εξέλιξη της μουσικής αντίληψης και των **δεξιοτήτων** των μαθητών του **ελληνικού δημόσιου σχολείου** σηματοδοτείται κι από δυο καινοτόμους εκπαιδευτικούς θεσμούς με μαθητοκεντρικό προσανατολισμό:

α) το **Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο** σύμφωνα με τα άρθρα 3 και 4 του Ν.2525/97 (ΦΕΚ 188/23-9-1997, τ. Α΄) και

β) το **Νέο Σχολείο** με τα **Δημοτικά Σχολεία με ενιαίο αναμορφωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα (ΕΑΕΠ)** σύμφωνα με την Φ.12/620/61531/Γ1/31-5-2010 Υπουργική Απόφαση, όπου προστίθεται μια ώρα Μουσικής στην πρωινή ζώνη στις Α΄ και Β΄ Τάξεις Δημοτικού κι έτσι το μάθημα γίνεται δίωρο εβδομαδιαία και διδάσκεται από εκπαιδευτικό αντίστοιχης ειδικότητας.

Το **δημόσιο Ολοήμερο σχολείο** με τις επιπλέον ώρες μουσικής που προσφέρει αμβλύνει τις κοινωνικές ανισότητες δίνοντας τη δυνατότητα πρόσβασης στο **πολιτιστικό** αυτό **αγαθό** σε παιδιά που ζουν σε αποκλεισμένες κοινωνικές ομάδες και σε μη μορφωσιγόνα περιβάλλοντα, αποστερημένα από πολιτιστικά ερεθίσματα.

Σημαντικός αρωγός στο έργο του εκπαιδευτικού αποτελούν: α) τα **νέα Διδακτικά Πακέτα Μουσικής** που δίνονται για πρώτη φορά σε μαθητές του Δημοτικού καθώς και τα αντίστοιχα συνοδευτικά τους Audio CD, β) τα **νέα Διδακτικά Πακέτα Μουσικής** για το Γυμνάσιο με τα συνοδευτικά Audio CD. για το Γυμνάσιο και γ) τα **εκπαιδευτικά λογισμικά** για το Δημοτικό και το Γυμνάσιο.

Με βάση τα παραπάνω, στο **Γυμνάσιο** το επίπεδο της μουσικής αντίληψης και των δεξιοτήτων των μαθητών που αποφοιτούν από το Δημοτικό και εισέρχονται στη βαθμίδα αυτή εκπαίδευσης είναι αισθητά βελτιωμένο. Ο εκπαιδευτικός απευθύνεται σε έναν ήδη **«μυημένο»** κι **ευαισθητοποιημένο ακουστικά μαθητή** που μπορεί να αναπτύξει περαιτέρω τις μουσικές του δεξιότητες, να εμβαθύνει τις γνώσεις του για τη μουσική με θεωρητικό τρόπο, να επεκτείνει συνειδητά το μουσικό του «ηχοτοπίο» μέσα από ένα ευρύ φάσμα μουσικών ιδιωμάτων και να δημιουργήσει **«δίκτυα επικοινωνίας»** μεταξύ των συμμαθητών του ή άλλων συνομηλίκων του με όχημα τη μουσική. Τα δίκτυα αυτά επικοινωνίας κι επαφής μέσω της μουσικής έχουν μεγάλη σημασία όσον αφορά την **κοινωνικοποίηση** και τη **δημιουργική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου** του εφήβου και την ενσωμάτωσή του σε δικές του κοινωνικές ομάδες όπου θα μοιράζεται τα κοινά του ενδιαφέροντα και θα συμμετέχει σε ομαδικές καλλιτεχνικές δραστηριότητες. Η δυνατότητα αυτή μπορεί σήμερα να αξιοποιηθεί με μέγιστο τρόπο μέσα από τις νέες δυνατότητες των Τ.Π.Ε. και για το λόγο αυτό συνιστά στοιχείο που θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά το σχεδιασμό της διδασκαλίας του μαθήματος.

Η ραγδαία ανάπτυξη των **δυνατοτήτων των ΤΠΕ** κι η ανάπτυξη της **μουσικής τεχνολογίας** δίνουν πια τη δυνατότητα στους νέους άμεσης πρόσβασης κι ψηφιακής ενασχόλησης με τη μουσική. Ένα ακόμη δεδομένο που δημιουργεί νέες δυνατότητες

έκφρασης κι επικοινωνίας είναι το «άνοιγμα» των σύγχρονων κοινωνιών - συμπεριλαμβανομένου και της ελληνικής- σε διαφορετικές εθνοπολιτισμικές ομάδες και η «πρόσμειξη» -fusion της μουσικής των ομάδων αυτών με άλλα μουσικά ιδιώματα, η οποία δημιουργεί με τη σειρά της νέα μουσικά είδη.

Η μουσική, μέσω της βιωματικής προσέγγισης που τη χαρακτηρίζει, μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο διαπολιτισμικής εκπαίδευσης καλλιεργώντας αβίαστα ένα κλίμα ψυχολογικής αποδοχής όλων των μαθητών κι ανάπτυξης διαπροσωπικών σχέσεων ανεξαρτήτου γλώσσας, θρησκείας ή εθνικής καταγωγής. Ακόμη, μπορεί να επιτελέσει σημαντικό φορέα καλλιέργειας αξιών κι έκφρασης γενικότερου προβληματισμού των νέων σε σχέση με θέματα κοινωνικά, οικολογικά κ.ά. που απασχολούν σήμερα τη σύγχρονη μεταβιομηχανική κοινωνία και να «μεταφέρει» το μήνυμα της ανάγκης για αειφόρο ανάπτυξη και οικολογικό προσανατολισμό της κοινωνίας.

Τα νέα λοιπόν εκπαιδευτικά δεδομένα, οι μεταβολές της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας και η ραγδαία ανάπτυξη των Τ.Π.Ε καθιστούν αναγκαία, στο πλαίσιο μιας πορείας συνεχούς βελτίωσης της εκπαίδευσης, τη σύνταξη **Νέου Προγράμματος Σπουδών Μουσικής** που θα οργανώνεται στη βάση πιο ελέγξιμων και μετρήσιμων στόχων προσανατολισμένων στις νέες δυνατότητες κι ανάγκες των μαθητών και θα προσαρμόζεται με τρόπο ευέλικτο στα νέα εκπαιδευτικά και κοινωνικά δεδομένα, πλαισιώνοντας με τον τρόπο αυτό ένα σχολείο **Ολοήμερο, Καινοτόμο, Αειφόρο, Ενταξιακό και Ψηφιακό.**

**ΠΡΟΒΛΕΠΟΜΕΝΕΣ ΩΡΕΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ -ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΣΤΟ ΩΡΟΛΟΓΙΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ-ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής αποτελεί μια πρόταση η οποία γίνεται με όραμα το **Νέο Σχολείο** και το σταδιακό μετασχηματισμό της Παιδείας, στη βάση μιας πραγματιστικής προσέγγισης του σχολείου, αξιοποιώντας τις υπάρχουσες θεσμοθετήσεις, τις λειτουργικές δομές και το ανθρώπινο δυναμικό του σχολείου.

Το **Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής** για το Νηπιαγωγείο, το Δημοτικό και το Γυμνάσιο αποτελεί ένα ενιαίο, ανοικτό και ευέλικτο Π.Σ. το οποίο διευκολύνει τον εκπαιδευτικό να οργανώσει και να σχεδιάσει το μάθημα της Μουσικής σύμφωνα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών του, ακολουθώντας την αρχή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, μέσα από καινοτόμες διδακτικές προσεγγίσεις και αξιοποιώντας τις δυνατότητες των νέων τεχνολογιών και της ψηφιακής εκπαίδευσης. Τα παραπάνω προϋποθέτουν την ύπαρξη του μαθήματος της Μουσικής ως ένα αυτόνομο, διακριτό γνωστικό αντικείμενο στο πλαίσιο του μαθήματος της Αισθητικής Αγωγής, όπως ισχύει σήμερα στα ωρολόγια προγράμματα του Δημοτικού και του Γυμνασίου.

1. Στα 961 **Δημοτικά Σχολείων με ενιαίο αναμορφωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα (ΕΑΕΠ)** η Αισθητική Αγωγή περιλαμβάνει τα Εικαστικά, τη Μουσική και το Θέατρο και το αναμορφωμένο ωρολόγιο πρόγραμμα ορίζει τις ώρες διδασκαλίας ως εξής:

- Στις τάξεις Α' και Β' πέντε (5) ώρες, από τις οποίες δύο (2) ώρες κατανέμονται στη Μουσική, δύο (2) ώρες στα Εικαστικά και μία (1) ώρα στη Θεατρική Αγωγή
- Στις τάξεις Γ', Δ', Ε', ΣΤ' τρεις (3) ώρες, από τις οποίες η μία (1) κατανέμεται στη Μουσική, μία (1) ώρα στα Εικαστικά και μία (1) ώρα στη Θεατρική Αγωγή

Ορίζονται ακόμη 3 ώρες Ευέλικτης Ζώνης τις οποίες θα μπορούν να αναλαμβάνουν και εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων.

Όσον αφορά το **Ολοήμερο Πρόγραμμα** ορίζονται τα εξής:

Τα γνωστικά αντικείμενα που θα διδάσκονται στο Ολοήμερο Πρόγραμμα θα ορίζονται με απόφαση του συλλόγου διδασκόντων ύστερα από εισήγηση του Δ/ντή της σχολικής μονάδας, ο οποίος θα συνυπολογίζει τις δυνατότητες της σχολικής μονάδας, (ενδιαφέροντα μαθητών, μαθησιακό επίπεδο, προτιμήσεις γονέων, υλικοτεχνική υποδομή, πλεονάζουσες ώρες).

Οι Γονείς μπορούν να προτείνουν μέχρι δύο (2) γνωστικά αντικείμενα, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται σε σχέση με τη Μουσική:

- **Μουσική** από 1 έως 5 ώρες. Προτείνεται κυρίως για τα τμήματα του ολοήμερου προγράμματος των Γ, Δ', Ε' και ΣΤ' τάξεων.
- **Πολιτιστικοί όμιλοι δραστηριότητας**. Δράσεις δημιουργίας και πολιτισμού από 1 έως 5 ώρες. Προτείνεται για όλα τα τμήματα του ολοήμερου προγράμματος. Θα μπορούσαν να υπάρξουν και μικτά τμήματα από μαθητές διαφορετικών τάξεων υπό τη μορφή κύκλων γνωστικών αντικειμένων ή αλλιώς ομίλων δράσεων δημιουργίας και πολιτισμού. Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης δραστηριότητας οι μαθητές όλων των τάξεων μπορεί να προετοιμάζουν σχολικές εορτές, χορωδίες, θεατρικές παραστάσεις και άλλες δημιουργικές δραστηριότητες για την καλλιέργεια της αισθητικής καθώς και την ανάδειξη και προώθηση στοιχείων του πολιτισμού όπως: λογοτεχνία, τέχνες, φωτογραφία, μουσικά σύνολα, κ.α.). Η συγκεκριμένη δραστηριότητα μπορεί να οργανωθεί από δασκάλους, εκπαιδευτικούς θεατρικής αγωγής και εκπαιδευτικούς μουσικής.

2. Στα **6/θέσια και άνω Δημοτικά Σχολεία** που δεν λειτουργούν με Αναμορφωμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα οι ώρες της Μουσικής κατανέμονται ως εξής:

- Στις τάξεις Α', Β', Γ', Δ': μία (1) ώρα Μουσικής
- Στις τάξεις Ε' και Στ' κατανέμονται: μία (1) ώρα Μουσικής

2. Στα 6/θέσια και άνω **Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία** στο Ολοήμερο Πρόγραμμα της Απογευματινής Ζώνης η Μουσική είναι *επιλεγόμενο* διδακτικό αντικείμενο δύο (2) ωρών για όλες τις τάξεις.

Στην **απογευματινή- προαιρετική Ζώνη (16.15-17.00)** η Μουσική είναι επίσης *επιλεγόμενο* πρόσθετο διδακτικό αντικείμενο μιας έως δύο (1 - 2) ωρών για όλες τις τάξεις.

Τα πρόσθετα Διδακτικά Αντικείμενα επιλογής απογευματινής Προαιρετικής Ζώνης και οι ώρες στην Προαιρετική Ζώνη ορίζονται με απόφαση του Συλλόγου Διδασκόντων, ύστερα από εισήγηση του Διευθυντή της Σχολικής Μονάδας, ο οποίος λαμβάνει υπόψη του τις προτιμήσεις των μαθητών.

3. Στα **Ολοήμερα Πειραματικών Σχολεία** οι ώρες Μουσικής κατανέμονται ως εξής:

- Στις τάξεις Α' και Β' δύο (2) ώρες Μουσική
- Στις τάξεις Γ', Δ', Ε', ΣΤ' μία (1) ώρα Μουσική

Η Μουσική εντάσσεται στα **πρόσθετα γνωστικά αντικείμενα** ως εξής:
Μουσική για τις τάξεις Γ', Δ', Ε' & ΣΤ' μία έως δύο (1 - 2) ώρες

Στις Α', Β', Γ' τάξεις του Ημερησίου Γυμνασίου η Μουσική διδάσκεται μία (1) ώρα εβδομαδιαία.

Στα Εσπερινά Γυμνάσια δεν διδάσκεται το μάθημα της Μουσικής.

Στα Εκκλησιαστικά Γυμνάσια το ΦΕΚ 2067/ 24-09-2009 ορίζει το Μάθημα της Βυζαντινής Μουσικής ως εξής::

3 ώρες στην Α' Τάξη

2 ώρες στην Β' Τάξη

2 ώρες στην Γ' Τάξη

Τα Μουσικά Γυμνάσια- Λύκεια έχουν ιδιαίτερη δομή στην κατανομή των ωρών Μουσικής καθώς λειτουργούν με επιπλέον διδακτικές ώρες σε μαθήματα Μουσικής, όπου διδάσκονται Θεωρητικά Ευρωπαϊκής και Βυζαντινής Μουσικής και ατομικά μαθήματα σε τρία μουσικά όργανα. Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής αφορά όμως το μάθημα της Μουσικής που διδάσκεται στα γενικά σχολεία.

ΝΕΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
Δομή και περιεχόμενα

ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ 1 ^{ος} : Προσεγγίζω και κατανοώ τις έννοιες και τα βασικά στοιχεία της μουσικής	1.1. Ρυθμός
	1.2. Τονικό ύψος-Μελωδία
	1.3. Μορφή
	1.4. Δυναμική Αγωγή
	1.5. Ρυθμική Αγωγή
	1.6. Ηχόχρωμα
	1.7. Συνήχηση
ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ 2 ^{ος} : Γνωρίζω τα είδη της μουσικής συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά	2.1. Ελληνική μουσική παράδοση
	2.2. Μελοποιημένη ποίηση-Έλληνες συνθέτες Αστική λαϊκή μουσική Σύγχρονοι Έλληνες τραγουδοποιοί
	2.3. Λόγια Δυτική Μουσική
	2.4. Μουσικές του κόσμου
	2.5. Δημοφιλή μουσικά ρεύματα του 20 ^{ου} -21 ^{ου} αιώνα (στις τάξεις Ε΄-Στ΄ Δημοτικού, Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου)
ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ 3 ^{ος} : Συνδέω τη μουσική με άλλες τέχνες και επιστήμες	3.1. Μουσική και άλλες τέχνες
	3.2. Μουσική και άλλα μαθήματα
ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ 4 ^{ος} : Η μουσική εντός κι εκτός σχολείου	4.1. Εκδηλώσεις σχολικές
	4.2. Εκπαιδευτικά προγράμματα άτυπης εκπαίδευσης
	4.3. Μουσειακή Αγωγή

Πίνακας1.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΝΕΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

1. Εισαγωγή

Η Μουσική είναι αναπόσπαστο μέρος της ζωής του ανθρώπου και αποτελεί σημαντικό στοιχείο κάθε κουλτούρας και πολιτισμού, ενώ παρουσιάζεται με πολλαπλές μορφές και εξυπηρετεί διαφορετικές λειτουργίες της καθημερινότητας. Η Μουσική είναι μια μοναδική μορφή μη λεκτικής επικοινωνίας, και επιτρέπει τη μετάδοση ιδεών, σκέψεων και συναισθημάτων μέσα από επιλεγμένους ήχους και σύμβολα.

Η Μουσική, στο πλαίσιο του Προγράμματος Σπουδών στις δύο βαθμίδες της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, συνεισφέρει με ένα ιδιαίτερο τρόπο τόσο στη γνωστική όσο και στη συναισθηματική, πνευματική, κοινωνική, πολιτισμική και ψυχοκινητική ανάπτυξη του μαθητή, προάγοντας παράλληλα τις βασικές αξίες που διέπουν τη φιλοσοφία των νέων προγραμμάτων σπουδών.

Οι επιδιώξεις του μαθήματος της μουσικής επικεντρώνονται στην απόκτηση μουσικών δεξιοτήτων, γνώσεων και στάσεων, μέσα από πρακτικές, βιωματικές μουσικές δραστηριότητες, διασφαλίζοντας την ολόπλευρη ανάπτυξη του μαθητή. Έτσι, προάγεται η δημιουργικότητα και η φαντασία του μαθητή, και προσφέρονται δυνατότητες για αυτό-έκφραση και προβληματισμό καθώς και ευκαιρίες για ανάπτυξη δεξιοτήτων για καινοτομίες. Μέσα από ομαδικές μουσικές δραστηριότητες ο μαθητής κοινωνικοποιείται, αναπτύσσει δεξιότητες συνεργασίας, αλληλεπιδρά και μαθαίνει να σέβεται τη δουλειά των άλλων. Με τη χρήση των νέων τεχνολογιών ο μαθητής αξιοποιεί νέα εργαλεία για την αναζήτηση πληροφοριών, για τη δημιουργία μουσικής, για την έκφραση των ιδεών και των συναισθημάτων του, διευρύνοντας τα μέσα που διαθέτει το σχολείο και η σχολική τάξη για την κατανόηση των μουσικών εννοιών και την απόκτηση των μουσικών δεξιοτήτων. Η διατύπωση των στόχων, η δομή και η οργάνωση των επιδιώξεων και οι προτάσεις διδακτικών προσεγγίσεων που περιλαμβάνονται στο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής καθώς και στον Οδηγό του Εκπαιδευτικού, προωθούν και διευκολύνουν τη διαφοροποιημένη διδασκαλία και ενισχύουν την αξιολόγηση με σκοπό την ανατροφοδότηση και τη βελτίωση της διδασκαλίας. Στόχος είναι ο μαθητής να αναπτύξει την αισθητική κρίση και ευαισθησία του και να αποκτήσει ανεξαρτησία στη μάθηση.

Η μουσική παιδεία με βάση τα παραπάνω, έχει ως στόχο τη δημιουργία υπεύθυνων και ενεργών πολιτών οι οποίοι γνωρίζουν και μπορούν να διατυπώσουν άποψη για τα διαφορετικά είδη και στυλ μουσικής, που σέβονται τους διαφορετικούς μουσικούς πολιτισμούς, που αντιλαμβάνονται ότι η δημιουργία της μουσικής είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την έννοια του χρόνου και του κοινωνικού πλαισίου δημιουργίας της. Ο μαθητής, λοιπόν, με το τέλος της υποχρεωτικής εκπαίδευσής του είναι σε ικανοποιητικό βαθμό 'εγγράμματος' στη Μουσική και έχει αποκτήσει ουσιαστική γνώση για την ιστορική, κοινωνική, οικονομική και πολιτική διάσταση της μουσικής ως έκφραση της κοινωνίας, του ευρύτερου κόσμου και της τοπικής κοινότητας, όπως απαιτείται από τις βασικές αρχές της μεταρρύθμισης του 'Νέου Σχολείου'. (δες και Προγράμματα Σπουδών της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης: πλαίσιο βασικών αρχών και προσανατολισμών, σ.11)

Η Μουσική, έτσι, συμβάλει στην ολιστική παιδεία του μαθητή και στη διαμόρφωση ενός πολίτη που είναι ικανός να ανταπεξέλθει και να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα.

2. Σκοποί και Στόχοι του Προγράμματος Σπουδών Μουσικής

2.1. Σκοπός

Σκοπός του μαθήματος της Μουσικής είναι η καλλιέργεια της μουσικότητας και των μουσικών δεξιοτήτων των μαθητών μέσα από την ακρόαση, την εκτέλεση και τη δημιουργία μουσικής. Η καλλιέργεια της μουσικότητας, της έμφυτης δυνατότητας του ανθρώπου για καλλιτεχνική και δημιουργική έκφραση, αποβλέπει στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του μαθητή και παράλληλα στη δημιουργία μιας δια βίου σχέσης του με την Τέχνη της Μουσικής.

2.2. Συντελεστές διαμόρφωσης του Π.Σ.Μουσικής

Το Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής επιδιώκεται να είναι ανοικτό κι ευέλικτο ώστε να δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να σχεδιάζει και να «ενορχηστρώνει» το μάθημα του σύμφωνα με την

αρχή της εξατομικευμένης και της διαφοροποιημένης διδασκαλίας. Το Π.Σ Μουσικής έχει διαμορφωθεί σε σχέση με τέσσερις Συντελεστές Βάσει των οποίων ο εκπαιδευτικός επιλέγει κάθε φορά τους στόχους και το περιεχόμενο διδασκαλίας και σχεδιάζει τις δραστηριότητες μάθησης. Οι τέσσερις συντελεστές διαμόρφωσης του Π.Σ. Μουσικής είναι:

- Η αντίληψη των στοιχείων και των εννοιών της μουσικής
- Η απόκτηση μουσικών δεξιοτήτων
- Η απόκτηση γνωστικών δεξιοτήτων
- Η συναισθηματική ανάπτυξη

Η Μουσική ως τέχνη κι επιστήμη, ασκεί σύμφωνα με τους παραπάνω συντελεστές αρμονικά κι ισορροπημένα το γνωστικό, συναισθηματικό και ψυχοκινητικό τομέα.

2.3. Γενικοί Στόχοι

Συνοπτικά, σε όλη τη διάρκεια της υποχρεωτικής εκπαίδευσης το μάθημα της Μουσικής περιλαμβάνει Γενικούς Στόχους που αφορούν προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Οι μαθητές και οι μαθήτριες στο πλαίσιο του μαθήματος αναμένεται να:

- Αναπτύξουν δεξιότητες ενεργητικής μουσικής ακρόασης
- Αναπτύξουν τις φωνητικές τους δεξιότητες
- Αναπτύξουν δεξιότητες στην εκτέλεση μουσικών οργάνων
- Αναπτύξουν δεξιότητες αυτοσχεδιασμού και σύνθεσης μουσικής
- Αποκτήσουν γνώσεις και να αναπτύξουν δεξιότητες ανάγνωσης και αποκωδικοποίησης διαφόρων ειδών μουσικής σημειογραφίας
- Αποκτήσουν γνώσεις ως προς τις βασικές μουσικές έννοιες (ρυθμός, μελωδία, αρμονία/υφή, μορφή, χροιά, δυναμική, ταχύτητα και άρθρωση) και τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους αυτές συνδυάζονται στα διάφορα είδη και στιλ μουσικής.
- Αποκτήσουν και να ενισχύσουν θετικές στάσεις και συμπεριφορές σε σχέση με τις μουσικές δραστηριότητες της ακρόασης, της εκτέλεσης και της σύνθεσης.
- Αποκτήσουν συνείδηση του ρόλου της μουσικής διαχρονικά και συγχρονικά στη ζωή του ανθρώπου
- Αποκτήσουν συνείδηση της θέσης και των λειτουργιών που επιτελεί η μουσική στη σύγχρονη μεταβιομηχανική και πολυπολιτισμική κοινωνία στο πλαίσιο της Εποχής της Πληροφορίας που διανύουμε σήμερα.

2.4. Οι Επιδιώξεις του μαθήματος

Οι επιδιώξεις του μαθήματος περιλαμβάνουν την ανάπτυξη δεξιοτήτων, γνώσεων και στάσεων σε σχέση με τη μουσική στο πλαίσιο μιας ολιστικής προσέγγισης του μουσικού φαινομένου και αποτελούν την ανάλυση των παραπάνω γενικών στόχων του μαθήματος. Έτσι λοιπόν, οι ικανότητες που στοχεύουμε να αναπτύξει ο/η μαθητής (-τρια) κατά τη διάρκεια των σπουδών του/της στο Νηπιαγωγείο, το Δημοτικό Σχολείο και το Γυμνάσιο είναι οι εξής:

- να ακούει προσεκτικά τους ήχους και τη μουσική, να ανταποκρίνεται με ποικίλους τρόπους (π.χ. με κίνηση, με τραγούδι) και να αναγνωρίζει τα συστατικά στοιχεία και τις έννοιες της μουσικής: μελωδία, ρυθμό, δυναμική αγωγή, ρυθμική αγωγή, ηχόχρωμα, συνήχηση, δομή κ.ά. με αυξημένη αντιληπτικότητα, συντονισμό, εκφραστική ελευθερία και πρωτοβουλία, εκδηλώνοντας τα συναισθήματα και την αισθητική του συγκίνηση.
- να χρησιμοποιεί τη φωνή του ελέγχοντας την άρθρωση, την τονική και ρυθμική ακρίβεια, τα δυναμικά και εκφραστικά στοιχεία (π.χ. φράσεις και αναπνοές), επεκτείνοντας τη φωνητική του έκταση και αναπτύσσοντας την ακουστική του μνήμη και την ερμηνευτική του ικανότητα
- να εξοικειώνεται με την παραγωγή μουσικών ήχων και να αποδίδει, με αυξανόμενο έλεγχο της τεχνικής, σύνθετα ρυθμικά και μελωδικά σχήματα, συνοδείες και συνηχήσεις (ρυθμικές - μελωδικές), μουσικά έργα με τη φωνή, με μουσικά όργανα καθορισμένου και μη καθορισμένου τονικού ύψους, με βάση την ακουστική του μνήμη και τη χρήση συμβατικής ή μη συμβατικής σημειογραφίας.

- να εξερευνά, να δημιουργεί, να επιλέγει και να οργανώνει τους ήχους, συνθέτοντας και αυτοσχεδιάζοντας με δεξιότητα, φαντασία και ελευθερία χρησιμοποιώντας τη φωνή ή μουσικά όργανα (συμβατικά ή αυτοσχέδια), το σώμα (body percussion) ή άλλα αυτοσχέδια μέσα κι ακόμη απλή χρήση κατάλληλου μουσικού προγράμματος ή διαλογικού εκπαιδευτικού λογισμικού.
- να αντιλαμβάνεται διαισθητικά πώς τα μουσικά στοιχεία συνδυάζονται και οργανώνονται με συγκεκριμένους τρόπους για να διαμορφωθεί ένα αισθητικό αποτέλεσμα και να περιγράψει με απλούς όρους τη μουσική που έχει ακούσει, τραγουδήσει ή παίξει αναπτύσσοντας και χρησιμοποιώντας παράλληλα στοιχειώδεις γνώσεις μουσικής ορολογίας
- να επεκτείνει τη γνωριμία του με τη μουσική διαφόρων τόπων, παραδόσεων, εποχών και με τον πολιτισμικό ρόλο της μουσικής διαχρονικά και συγχρονικά, να αναγνωρίζει ομοιότητες διαφορές και αλληλεπιδράσεις στο πλαίσιο διαφόρων μουσικών ιδιωμάτων, να διαπιστώνει τη σχέση της μουσικής με άλλες τέχνες σε μια ολιστική προσέγγιση της τέχνης της μουσικής
- να συνεργάζεται και να αλληλεπιδρά με άλλους, να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και να προτείνει ιδέες και «λύσεις» συμμετέχοντας ενεργά και με αυτοπεποίθηση σε ατομικές, ομαδικές ή ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες και παρουσιάσεις συνειδητοποιώντας σταδιακά - έστω και διαισθητικά - τον προσωπικό του ρόλο, τη συμβολή των άλλων και την ανάγκη σεβασμού και αποδοχής του άλλου και πώς τα στοιχεία αυτά εντάσσονται λειτουργικά σε ένα «όλο» στο πλαίσιο της μουσικής ενεργοποίησης και δημιουργίας.

3. Δομή και Οργάνωση του Π.Σ. Μουσικής

Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής, αποτελεί ένα ανοιχτό και ευέλικτο πρόγραμμα σπουδών το οποίο δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να διαμορφώσει το περιεχόμενο των μαθημάτων του ανάλογα με τις συνθήκες και τις ανάγκες της τάξης και των μαθητών του. Οι στόχοι εξελίσσονται σπειροειδώς και η διδασκαλία οργανώνεται γύρω από θεματικές ενότητες που συνδέουν τις γνώσεις και τις δεξιότητες που αποκτούν οι μαθητές για τα στοιχεία της μουσικής, με τη μουσική ως μορφή επικοινωνίας τόσο με τον εξωτερικό κόσμο (φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον) όσο και με τον εσωτερικό κόσμο τους. Έμφαση δίνεται στο τρίπτυχο των μουσικών δραστηριοτήτων (ακρόαση, εκτέλεση, μουσική δημιουργία) ως μέσο για την επίτευξη των παραπάνω.

3.1. Θεματικοί Οργανωτές

Θεωρείται πολύ σημαντικό για τη μουσική παιδεία των μαθητών και των μαθητριών μας να οργανώνεται η διδασκαλία γύρω από θεματικές ενότητες. Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής έχει ως στόχο τη δημιουργία πολιτών που δεν είναι μουσικά απομονωμένοι αλλά έχουν μια υγιή σχέση με τον εσωτερικό τους κόσμο και επικοινωνιακή σχέση με το άμεσο περιβάλλον τους (φυσικό, τεχνητό, κοινωνικό και πολιτισμικό), από το οποίο αντλούν έμπνευση και ερεθίσματα και για του οποίου την αειφόρο ανάπτυξη ενδιαφέρονται. **Η αλλαγή στον τρόπο εκμετάλλευσης της φύσης και η ανάγκη προστασίας της, καθιστούν αναγκαία τη συνειδητοποίηση της ανάγκης προσανατολισμού σε ανανεώσιμες μορφές ενέργειας και σε πιο βιώσιμες μορφές ανάπτυξης. Η αναφορά σε δημοτικά τραγούδια που καλλιεργούν και πηγάζουν από την αγάπη για τη φύση και αναφέρονται σε παραδοσιακές μορφές δημιουργίας ενέργειας, και ακόμη και σύγχρονα τραγούδια που περιέχουν τέτοιους προβληματισμούς, συγκινούν και εμπνέουν τους νέους.** Οι θεματικές ενότητες οργανώνονται ως εξής:

ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ 1^{ος} Προσεγγίζω και κατανοώ τις έννοιες και τα βασικά στοιχεία της μουσικής

ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ 2^{ος} Γνωρίζω τα είδη της μουσικής συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά

ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ 3^{ος} Συνδέω τη μουσική με άλλες τέχνες και επιστήμες

ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ 4^{ος} Η Μουσική στη ζωή εντός και εκτός σχολείου

Οι τέσσερις Οργανωτές περιλαμβάνουν συγκεκριμένα περιεχόμενα και έννοιες οι οποίες αναπτύσσονται σπειροειδώς καθ' όλη τη διάρκεια της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Οι τρόποι και τα μέσα επίτευξης των στόχων που θέτει το Π.Σ Μουσικής ακολουθούν ένα σπονδυλωτό σχήμα ανέλιξης από το απλό στο σύνθετο και από την πράξη στη θεωρία.

Οι Οργανωτές και τα περιεχόμενα τους έχουν καθαρά τυπολογικό χαρακτήρα. Δεν ταυτίζονται επομένως με διδακτικές ενότητες. Κατά τη διδακτική πράξη οι Οργανωτές και τα Περιεχόμενα τους αλλά και οι Επιμέρους Στόχοι διαπλέκονται οργανικά και βρίσκονται σε μια διαρκή αλληλεπίδραση.

Οι *Θεματικοί Οργανωτές* έχουν ως στόχο να διευκολύνουν την ολιστική προσέγγιση των μαθημάτων και να δημιουργήσουν ευκαιρίες για διαθεματικές και διεπιστημονικές συνδέσεις μεταξύ της μουσικής και των άλλων τεχνών, καθώς και των άλλων γνωστικών αντικειμένων του προγράμματος σπουδών. Ο απώτερος σκοπός είναι να προσδώσουν στον σχεδιασμό των μαθημάτων της Μουσικής εσωτερική συνοχή με κεντρική κατεύθυνση τη διασύνδεση του σχολείου με την πραγματικότητα και τη δημιουργία ενημερωμένων πολιτών, οι οποίοι θα χρησιμοποιήσουν τις δεξιότητες και τις γνώσεις που έχουν αποκτήσει στο μάθημα της Μουσικής για τη βελτίωση των συνθηκών της ζωής τους σε μια δια βίου καλλιέργεια της γνώσης και της μάθησης

3.2. Μουσικές Δραστηριότητες

Το κλειδί για την προετοιμασία ενός μαθήματος Μουσικής είναι το να κατανοήσει κανείς τις ποικίλες διαδικασίες που εμπλέκονται στο τρίπτυχο των μουσικών δραστηριοτήτων της ακρόασης, της εκτέλεσης και της δημιουργίας μουσικής και τους τρόπους με τους οποίους εκείνες συντίθενται σε μια ενιαία μουσική εμπειρία. Είναι συνεπώς επιθυμητό οι μαθητές να βιώνουν αυτές τις μορφές δραστηριοτήτων μουσικής δημιουργικότητας μέσα από έναν προσανατολισμό που δεν περιορίζεται στην εξοικείωση και στην κατανόηση μεμονωμένων μουσικών εννοιών και δεξιοτήτων αλλά δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να προσεγγίσουν ολιστικά το μουσικό φαινόμενο.

Οι μουσικές δραστηριότητες επιτελούνται μέσα από διαδικασίες ενεργούς μάθησης, έμμεσης διδασκαλίας και ομαδοσυνεργατικών πρακτικών όπου ο εκπαιδευτικός λειτουργεί ως εμπνευστής ο οποίος ανιχνεύει κι ενθαρρύνει την ανάπτυξη των εκφραστικών δυνατοτήτων των μαθητών και φροντίζει για την καλλιέργεια ενός κλίματος εμπιστοσύνης, αλληλεγγύης, αποδοχής, συλλογικότητας και χαράς στην τάξη.

Οι τρεις αυτές κατηγορίες μουσικών δραστηριοτήτων δε λειτουργούν βέβαια ως διακριτές και ανεξάρτητες, αλλά διαπλέκονται στη διάρκεια του μαθήματος και των μουσικών εμπειριών. Έτσι, η ακρόαση είναι κεντρική λειτουργία και κατά την εκτέλεση και κατά την μουσική δημιουργία, ενώ μπορεί να αποτελέσει ταυτόχρονα και έναυσμα για μουσική δημιουργία. Με τον ίδιο τρόπο, κατά τη διάρκεια της εκτέλεσης και της μουσικής δημιουργίας λειτουργεί και η ακρόαση, αφού ο μαθητής ακούει προσεχτικά αυτό που παίζει. Είναι επομένως κατανοητό ότι οι μαθητές θα βιώσουν αυτές τις μορφές μουσικής εμπειρίας ως μια ενιαία ολότητα, όπως ακριβώς λειτουργούν και στη Μουσική.

Ακρόαση

Παρά το γεγονός ότι οι μαθητές ακούν συστηματικά και καθημερινά μουσική, σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής τους, η προσεκτική μουσική ακρόαση στη διάρκεια του μαθήματος είναι απαραίτητη γιατί καλλιεργεί δεξιότητες οι οποίες είναι σημαντικές και δε μπορούν να αναπτυχθούν διαφορετικά. Οι δεξιότητες αυτές δεν αφορούν μόνο το ελάχιστο ποσοστό των μαθητών οι οποίοι μπορεί να ακολουθήσουν καριέρα επαγγελματία μουσικού, αλλά όλους τους μαθητές οι οποίοι θα είναι ακροατές για το υπόλοιπο της ζωή τους.

Η δραστηριότητα της Μουσικής Ακρόασης στο πλαίσιο του μαθήματος της μουσικής επιτελεί πολλές λειτουργίες. Μέσω αυτής αναπτύσσονται οι ακουστικές δεξιότητες και οι δεξιότητες εσωτερικής ακοής των μαθητών και επίσης αποτελεί το μέσο για την επαφή των μαθητών με ποικιλία μουσικών ειδών, στυλ και πολιτισμών. Είναι σημαντικό να χρησιμοποιείται ηχογραφημένα αλλά και ζωντανή μουσική (επισκέψεις επαγγελματιών μουσικών, συναυλίες, κ.ά.)

Εκτέλεση

Η δραστηριότητα της Εκτέλεσης δίνει έμφαση στην ενεργή ενασχόληση με τη μουσική μέσα στην τάξη. Αφορά τη χρήση και την καλλιέργεια της φωνής καθώς και την ανάπτυξη δεξιοτήτων χρήσης μουσικών οργάνων. Με το τραγούδι (ατομικό και ομαδικό), με τη χρήση του σώματος και με τη χρήση των μουσικών οργάνων της τάξης (αυτοσχέδια, απλά κρουστά, φλογέρα και άλλα) αναπτύσσεται και εξωτερικεύεται η κατανόηση των μουσικών εννοιών και καλλιεργούνται οι μουσικές δεξιότητες. Η δραστηριότητα της εκτέλεσης δεν προϋποθέτει τη χρήση σημειογραφίας, ωστόσο καλλιεργεί την αναγκαιότητά της, και επομένως τη διδασκαλία της.

Μουσική Δημιουργία

Με τις δραστηριότητες της μουσικής δημιουργίας -τον αυτοσχεδιασμό και τη σύνθεση- οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να αναπτύξουν τη δημιουργικότητά τους, να εκφράσουν τις ιδέες και τα συναισθήματά τους, να καλλιεργήσουν τη φαντασία τους, να χρησιμοποιήσουν τις αποκτηθείσες μουσικές δεξιότητες και γνώσεις στις δικές τους δημιουργικές εργασίες. Πολλές απλές δραστηριότητες μπορούν να εξελιχθούν σε δραστηριότητες μουσικής δημιουργίας (για παράδειγμα μελωδικές και ρυθμικές 'απαντήσεις' σε δοσμένες 'ερωτήσεις') από τις πρώτες τάξεις του δημοτικού σχολείου. Καθώς ο μαθητής εξελίσσεται και αναπτύσσονται οι δεξιότητές του τόσο μεγαλύτερη είναι η ανάγκη του να εκφραστεί χρησιμοποιώντας όλα τα μέσα που διαθέτει. Η μουσική πρέπει να αποτελεί, μαζί με τη γλώσσα και τις άλλες τέχνες, μια τέτοια επιλογή.

Ο αυτοσχεδιασμός, επομένως και η σύνθεση προσφέρουν ευκαιρίες ανάδειξης της δημιουργικότητας των παιδιών και καλλιέργειας της πρωτοτυπίας. Ο αυτοσχεδιασμός είναι η αυθόρμητη δημιουργία μουσικής χωρίς πρόθεση για αναθεώρηση ή βελτίωση. Αποτελεί μια δημιουργία της στιγμής η οποία αποδεσμεύει το μαθητή από τη σημειογραφία και τους περιορισμούς της και μπορεί αν είναι κινητικός, φωνητικός ή με τη χρήση οργάνων. Η σύνθεση αναφέρεται στη δημιουργία μουσικής όπου υπάρχουν δυνατότητες πειραματισμού, επιλογής, απόρριψης, διόρθωσης, βελτίωσης, μέχρι την κατάληξη στο καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα και τέλος καταγραφής της τελικής μορφής της σύνθεσης. Και στην περίπτωση αυτή η αναγκαιότητα της μουσικής σημειογραφίας (αυτοσχέδιας, εικονικής, ευρωπαϊκής, βυζαντινής, κ.ά) αναδεικνύεται με τρόπο βιωματικό ώστε η διδασκαλία της να αποτελεί φυσική συνέχεια της δραστηριότητας.

4. Διδακτικές Προσεγγίσεις για το μάθημα Μουσικής

Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής δημιουργήθηκε στη βάση του υπάρχοντος ωρολογίου προγράμματος και της υπάρχουσας κατανομής ωρών διδασκαλίας ανά ειδικότητα. Μελετήθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν προγράμματα σπουδών διαφορετικών χωρών και έγινε δανεισμός στοιχείων τόσο από το παλαιότερο ΑΠΣ Μουσικής όσο και από νεώτερα προγράμματα σπουδών (Κύπρος).

Το Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής για το Νηπιαγωγείο, το Δημοτικό και το Γυμνάσιο αποτελεί ένα ενιαίο, ανοικτό και ευέλικτο Π.Σ. το οποίο διευκολύνει τον εκπαιδευτικό να οργανώσει και να σχεδιάσει το μάθημα της Μουσικής σύμφωνα με τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών του, ακολουθώντας την αρχή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας, μέσα από καινοτόμες διδακτικές προσεγγίσεις και αξιοποιώντας τις δυνατότητες των νέων τεχνολογιών και της ψηφιακής εκπαίδευσης. Η Μουσική, ως ένα αυτόνομο, διακριτό γνωστικό αντικείμενο στο πλαίσιο του μαθήματος της Αισθητικής Αγωγής στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, επιδιώκει την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού και του νέου, την καλλιέργεια στάσεων και αξιών μέσα από την εφαρμογή βιωματικών και ενεργητικών μουσικών δραστηριοτήτων με συγκεκριμένη στόχευση και οργανωμένο πλαίσιο. Η ολιστική αυτή προσέγγιση του μουσικού φαινομένου, μέσα από την ενεργή συμμετοχή του μαθητή σε δημιουργικές και βιωματικές δράσεις σε όλο το φάσμα της μαθητικής ζωής του, μπορεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη μιας δια βίου σχέσης του με την τέχνη της μουσικής.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται συγκεκριμένες διδακτικές προσεγγίσεις οι οποίες έχουν ιδιαίτερη συνάφεια με τη διδασκαλία της μουσικής καθώς επίσης και με το πλαίσιο του «Νέου Σχολείου». Οι κατευθύνσεις που προσφέρονται από τις παρακάτω διδακτικές προσεγγίσεις αναμένεται ότι θα διευκολύνουν τον εκπαιδευτικό Μουσικής στην κατανόηση της φιλοσοφίας του Προγράμματος Σπουδών και στην ερμηνεία των προτεινόμενων δραστηριοτήτων που παρουσιάζονται συνοπτικά στο Π.Σ. όσο και των ανεπτυγμένων διδακτικών προτάσεων που περιλαμβάνονται στον Οδηγό του Εκπαιδευτικού.

Σε κάθε περίπτωση, οι προτάσεις, τα σχέδια μαθημάτων, οι δραστηριότητες και τα σχέδια εργασίας που αναπτύσσονται στον Οδηγό καθώς και στο Π.Σ. Μουσικής είναι ενδεικτικά και δημιουργήθηκαν προκειμένου να βοηθήσουν τον εκπαιδευτικό και όχι να περιορίσουν τις επιλογές του. Ο στόχος του νέου Π.Σ. είναι να ενδυναμωθεί ο εκπαιδευτικός στις επιλογές του και να έχει την ελευθερία και την ευελιξία να διαμορφώσει το πρόγραμμα και το περιεχόμενό του σύμφωνα με τις ανάγκες των μαθητών του, τα δεδομένα του σχολείου του και τις δικές του ικανότητες και δεξιότητες.

4.1. Διαθεματική προσέγγιση

Στόχο των σύγχρονων αναζητήσεων στην εκπαίδευση αποτελεί η διασύνδεση της σχολικής γνώσης με τη βιωματική εμπειρία του παιδιού την οποία αποκτά στον ενιαίο κόσμο όπου κινείται. Οι διαθεματικές και διεπιστημονικές διδακτικές προσεγγίσεις επιχειρούν την υπέρβαση των διαχωριστικών ορίων που έχουν θέσει οι διαφορετικοί επιστημονικοί κλάδοι στη διάρκεια των ετών, ώστε να επιτευχθούν μορφές συνεργασίας και σύμπραξης μεταξύ των διδασκομένων μαθημάτων με σκοπό την ενιαία προσέγγιση μιας θεματικής ενότητας από όλες τις δυνατές πλευρές.

Οι έρευνες στο χώρο των διαθεματικών προσεγγίσεων της διδασκαλίας έχουν δείξει ότι, όταν η οργάνωση της διδασκαλίας πραγματοποιείται γύρω από θέματα που ενδιαφέρουν και αφορούν τους ίδιους τους μαθητές, καθώς επίσης και όταν επιχειρείται διασύνδεση του περιεχομένου του μαθήματος με καταστάσεις της πραγματικής ζωής, τότε οι μαθητές συμμετέχουν πιο ενεργά, αποκτούν σημεία προσωπικής εμπλοκής και επομένως κίνητρο για μάθηση. Με τον τρόπο αυτό η διδασκαλία καθίσταται αποτελεσματικότερη.

Κάθε προσέγγιση διαθεματική ή διεπιστημονική οφείλει να οργανώνεται με προσοχή ώστε οι στόχοι να είναι ξεκάθαροι προκειμένου να επιτευχθούν ουσιαστικές διασυνδέσεις ανάμεσα στα

συνεργαζόμενα γνωστικά αντικείμενα και να προαχθούν γνωστικοί στόχοι και ανάπτυξη δεξιοτήτων σε όλα τα εμπλεκόμενα πεδία. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να αποσαφηνίσει με επάρκεια τις έννοιες και να προσδιορίσει επακριβώς τους επιδιωκόμενους στόχους σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο ώστε να αποτραπεί η μονοσήμαντη και καλλωπιστική παρουσία της μουσικής.

Η διασύνδεση της μουσικής με τα άλλα γνωστικά αντικείμενα του αναλυτικού προγράμματος στο πλαίσιο ενός σχεδίου μαθήματος ή ενός σχεδίου εργασιών μπορεί να αποκτήσει διαφορετικές μορφές οι οποίες να έχουν διαφορετικό επίπεδο διαθεματικής εντάσεως. Σε ένα πρώτο επίπεδο (απλή σύνδεση) η μουσική αποτελεί το εργαλείο για την υποβοήθηση της διδασκαλίας ή την ενίσχυση της έννοιας σε ένα άλλο γνωστικό αντικείμενο. Η διασύνδεση μπορεί να προχωρά σε ένα δεύτερο επίπεδο διαθεματικής εντάσεως (συσχέτιση-σύνθεση) όπου χρησιμοποιούνται κοινά εργαλεία ή δραστηριότητες συχνά με τη συνεργασία και τη σύμπραξη δύο εκπαιδευτικών διαφορετικών ειδικοτήτων προκειμένου να αναπτυχθεί ένα κοινό θέμα. Ακόμη οι μορφές διασύνδεσης μπορεί να διαμορφώνονται μέσα από την ανάπτυξη ενός κεντρικού θέματος (διαθεματικότητα) όπου το κάθε γνωστικό αντικείμενο αναπτύσσει και καλλιεργεί σημαντικούς γνωστικούς στόχους και δεξιότητες που αφορούν τον πυρήνα του αντικειμένου και παράλληλα οι μαθητές αποκτούν σφαιρική άποψη για το θέμα, όπως αυτό παρουσιάζεται στην ολότητά του.

4.2. Συνεργατική μάθηση

Οι σύγχρονες προσεγγίσεις διδασκαλίας και μάθησης οι οποίες χρησιμοποιούν μικρές ομάδες σε διάφορες μορφές ομαδοκεντρικών και συνεργατικών προσεγγίσεων, επιδρούν θετικά στις επιδόσεις των μαθητών, στην ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης και της αυτοπεποίθησής τους και βελτιώνουν τις μεταξύ τους σχέσεις μεγιστοποιώντας τα αποτελέσματα της διδασκαλίας και της μάθησης. Επιπλέον, η διαδραστικότητα και η συμμετοχικότητα που αναπτύσσονται αποτελούν δεξιότητες απαραίτητες στην προετοιμασία των μαθητών για το νέο πολιτισμικό περιβάλλον.

Από την παθητική πρόσληψη και την καθοδηγούμενη κατάκτηση της γνώσης ο μαθητής μεταβαίνει στην ανακάλυψη, στη διερεύνηση και στην επέκτασή της. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού μετασχηματίζεται από τον πλήρη έλεγχο της τάξης και τη χρήση της παρεμβατικής καθοδήγησης, σε ένα ρόλο όπου με τη χρήση της φθίνουσας καθοδήγησης δίνει περισσότερη ελευθερία και έλεγχο στους μαθητές. Οι συνεργατικές προσεγγίσεις διδασκαλίας αποτελούν το μέσο για την επίτευξη όλων των παραπάνω.

Βέβαια, η ύπαρξη ομάδων μέσα στην τάξη από μόνη της δεν καθιστά αποτελεσματική τη διαδικασία. Απαιτείται συστηματική καλλιέργεια δεξιοτήτων συνεργατικής μάθησης ώστε η συνεργασία των μαθητών να είναι γόνιμη και δημιουργική.

Η συνεργατική διδασκαλία και μάθηση περιλαμβάνει διαφορετικά μοντέλα εφαρμογής τα οποία συχνά περιλαμβάνουν πολύ διαφορετικές μορφές δομής και βημάτων στην εφαρμογή τους. Τρεις είναι οι βασικοί στόχοι της: (1) η ενίσχυση της ατομικής μάθησης και η διατήρησή της μέσω της ομαδικής εργασίας, (2) η ανάπτυξη θετικών στάσεων έναντι του γνωστικού αντικειμένου και (3) η ανάπτυξη διαπροσωπικών δεξιοτήτων και δεξιοτήτων διαχείρισης προβλημάτων. Συχνά οι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι οργανώνοντας την τάξη σε ομάδες αυτόματα εφαρμόζουν και τις αρχές της συνεργατικής μάθησης. Ιδιαίτερα στη μουσική, όπου οι δραστηριότητες σε ομάδες είναι εύκολα εφαρμόσιμες, πολλές δε από τις μουσικές δραστηριότητες και λειτουργίες (όπως η χορωδία και η ορχήστρα) είναι ομαδοποιημένες (σε φωνές, σε όργανα, κτλ.) είναι εύκολη η παρανόηση για τη λειτουργία των συνεργατικών μοντέλων μάθησης.

Η μουσική διδασκαλία η οποία βασίζεται στην ομαδοσυνεργατική μάθηση επικεντρώνεται στη μουσική αλληλεπίδραση ανάμεσα στους μαθητές. Ο εκπαιδευτικός αναλαμβάνει να καθοδηγήσει τους μαθητές προς τη σωστή κατεύθυνση, επιβλέποντας τη μάθηση και τις μουσικές διεργασίες, λειτουργώντας ταυτόχρονα ως μοντέλο σε ένα περιβάλλον αλληλεπίδρασης και μάθησης. Οι μαθητές αναλαμβάνουν ένα μέρος του ρόλου του εκπαιδευτικού, αποτελούν μοντέλο ο ένας για τον άλλον, βοηθούν ο ένας τον άλλον ώστε να αποκτήσουν μουσικές δεξιότητες και γνώσεις. Η πρόκληση στην προσέγγιση αυτή της μουσικής διδασκαλίας και μάθησης, είναι η βέλτιστη ενεργοποίηση της μουσικής δραστηριότητας των παιδιών, της μουσικής φαντασίας και της μαθησιακής διεργασίας. Μέσα σε ένα

τέτοιο περιβάλλον οι μαθητές αναλαμβάνουν με φυσικό τρόπο μια ποικιλία μουσικών ρόλων και καθηκόντων.

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να εξοικειώσουν σταδιακά τους μαθητές ξεκινώντας από εταιρικές τεχνικές που εμπλέκουν 2 μαθητές, οι οποίες είναι σύντομης διάρκειας, μπορούν να γίνονται υπό την άμεση καθοδήγηση δασκάλου και αποτελούν προ-στάδιο αναπτυγμένης ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας. Είναι ωστόσο σημαντικές γιατί βοηθούν στη μετάβαση από την αυτόνομη εργασία στην αλληλεξάρτηση.

Στη συνέχεια μπορούν να προχωρήσουν στην οργάνωση πιο προωθημένων πρακτικών συνεργατικής μάθησης (για παράδειγμα τετραμελείς ομάδες στις οποίες αναλαμβάνουν εκ περιτροπής ρόλους όλα τα μέλη) για να μεταβούν τέλος σε ολοκληρωμένα ομαδοσυνεργατικά σχήματα. Παραδείγματα εφαρμογών αποτελούν και τα παρακάτω:

- Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και οι ομάδες συνεργάζονται ανά δύο ετοιμάζοντας διαδοχικά η μια ομάδα ερωτήσεις τις οποίες οφείλει να απαντήσει η άλλη.
- Οι μαθητές χωρισμένοι σε ομάδες αναλαμβάνουν να διδάξουν εκ περιτροπής μια ενότητα, μια έννοια, μια δεξιότητα.
- Ανάθεση σχεδίου εργασίας σε όλα τα μέλη της τάξης
- Ανάθεση διαφορετικού σχεδίου εργασίας σε κάθε ομάδα

4.3. Διαφοροποίηση

Στη σύγχρονη τάξη και στο σύγχρονο σχολείο είναι αδιαμφισβήτητο το γεγονός ότι όλοι οι μαθητές διαφέρουν μεταξύ τους. Η διαφορετικότητα μπορεί να είναι κοινωνική, πολιτισμική, νοητική, οικονομική, σωματική, ακόμα και ηλικιακή. Οι μαθητές βρίσκονται σε διάφορα επίπεδα όσον αφορά στην επίδοσή τους και αναπόφευκτα έχουν πολύ διαφορετικά προφίλ νοημοσύνης. Χαρακτηρίζονται από ποικιλία αναγκών, ενδιαφερόντων και εμπειριών. Μια από τις σημαντικότερες προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπίσει ο σύγχρονος εκπαιδευτικός είναι να ανταποκριθεί σ' αυτό το ευρύ φάσμα των αναγκών. Στο πλαίσιο της μεταρρύθμισης 'Νέου Σχολείου', η δημιουργία ενός 'ενταξιακού' σχολείου, όπου «η εκπαίδευση απευθύνεται σε όλους τους πολίτες και δεν υποσκελίζει κανένα από τα παιδιά της» (Πλαίσιο Βασικών Αρχών, σ.5), αποτελεί προτεραιότητα.

Ο τρόπος για να αντιμετωπιστεί η αναγκαιότητα αυτή είναι η διαφοροποίηση της διδασκαλίας. Είναι η προσέγγιση εκείνη κατά την οποία ο εκπαιδευτικός διαφοροποιεί το περιεχόμενο, τα διδακτικά μέσα και εργαλεία, τις πηγές που χρησιμοποιεί, τις δραστηριότητες που οργανώνει, «προκειμένου να απευθυνθεί στις ποικίλες ανάγκες των μαθητών του (τόσο σε ατομικό επίπεδο όσο και σε μικρές ομάδες) ώστε να βελτιστοποιήσει τις ευκαιρίες μάθησης για κάθε έναν από τους μαθητές της τάξης του» (Tomlinson, 2003, σ. 120). Σύμφωνα με την Tomlinson (1999) «η διαφοροποίηση δεν είναι στρατηγική διδασκαλίας ούτε διδακτικό μοντέλο» (σ. 108). Αποτελεί τρόπο σκέψης για τη διδασκαλία και τη μάθηση και πρεσβεύει την εκκίνηση από το σημείο που βρίσκεται ο μαθητής και όχι την τυφλή εφαρμογή ενός προσχεδιασμένου μαθήματος

Οι εκπαιδευτικοί προκειμένου να διαφοροποιήσουν τη διδασκαλία τους θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους τις διαφορές των μαθητών ως προς το βαθμό ετοιμότητάς τους, το μαθησιακό τους στυλ και τα ενδιαφέροντά τους και να εξατομικεύσουν τη διδασκαλία τους ανάλογα με τις μουσικές προτιμήσεις των μαθητών, τις μουσικές δεξιότητές τους καθώς και τις ανάγκες τους. Με τον τρόπο αυτό περισσότεροι μαθητές θα συμμετέχουν στις δραστηριότητες και θα καλλιεργήσουν τις δεξιότητες της μουσικής και ως αποτέλεσμα θα βιώσουν το αίσθημα της επιτυχίας με την κατάκτηση της γνώσης.

Διαφοροποίηση μπορεί να πραγματοποιηθεί σε τρία διαφορετικά σημεία της διδασκαλίας: (1) ως προς το περιεχόμενο (τι είναι αυτό που πρέπει να μάθουν οι μαθητές και ποια είναι τα μέσα που θα χρησιμοποιήσουμε), (2) ως προς τη διαδικασία (τις δραστηριότητες με τις οποίες εφαρμόζονται και εξασκούνται νέες γνώσεις και νέες δεξιότητες) και (3) ως προς το αποτέλεσμα (το μέσο, τον τρόπο, με τον οποίο οι μαθητές παρουσιάζουν και αποδεικνύουν τις γνώσεις που έχουν αποκτήσει).

Εργαλεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν προκειμένου οι εκπαιδευτικοί μουσικής να διαφοροποιήσουν τη διδασκαλία τους είναι, για παράδειγμα, η θεωρία των πολλαπλών τύπων νοημοσύνης του Gardner, η οποία μπορεί να καθοδηγήσει τη δημιουργία διαφοροποιημένων

δραστηριοτήτων που θα απευθύνονται σε μαθητές με διαφορετικό προφίλ νοημοσύνης. Επίσης, η χρήση ομαδοκεντρικών διδακτικών προσεγγίσεων με ευέλικτες ομάδες, οι οποίες θα δημιουργούνται κατά περίπτωση, μπορεί να βοηθήσει στην εφαρμογή διαφοροποιημένου περιεχομένου διδασκαλίας. Τέλος, η αξιολόγηση θα πρέπει επίσης να βασιστεί στις διαφορετικές ανάγκες και τα μαθησιακά στυλ των μαθητών, ώστε να μην ακυρωθεί η διαφοροποιημένη διδασκαλία από μια ενιαία και ισοπεδωτική διαδικασία αξιολόγησης.

Για παράδειγμα, σε ένα σχέδιο εργασίας (με θέμα έναν συγκεκριμένο συνθέτη) θα μπορούσαμε να χωρίσουμε τους μαθητές της τάξης σε ομάδες και η κάθε ομάδα να παρουσιάσει τις γνώσεις που έχει αποκτήσει για τον συνθέτη με διαφορετικό τρόπο (χρησιμοποιώντας διαφορετικά εργαλεία). Το υλικό που θα δώσουμε και οι ερωτήσεις που θα απευθύνουμε στις ομάδες θα είναι κοινά. Όμως η κάθε ομάδα θα αξιολογηθεί με βάση το τελικό προϊόν το οποίο θα διαφοροποιείται. Έτσι, θα μπορούσε η μια ομάδα να δημιουργήσει μια αφίσα, μια άλλη ομάδα να ετοιμάσει μια γραπτή εργασία, ενώ μια τρίτη ομάδα να χρησιμοποιήσει τον ηλεκτρονικό υπολογιστή για την παρουσίαση. Η δημιουργία επιλογών διαφορετικών μέσων/εργαλείων ολοκλήρωσης και παρουσίασης του project θα δώσει τη δυνατότητα σε κάθε μαθητή να επιλέξει εκείνη την ομάδα στην οποία καλύπτονται οι προτιμήσεις του και το προτιμώμενο στυλ μάθησης. Με αυτόν τον τρόπο, ενώ όλοι οι μαθητές διαθέτουν τις ίδιες πληροφορίες και έχουν μελετήσει κοινά δεδομένα, καλούνται να παρουσιάσουν τι έμαθαν με διαφορετικούς τρόπους και να αξιολογηθούν στη βάση διαφορετικών στυλ μάθησης.

4.4. Διαπολιτισμική διδασκαλία

Στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες έχουν συντελεστεί ραγδαίες αλλαγές σε κοινωνικό επίπεδο με συνέπεια τη δημιουργία πολύ-πολιτισμικών κοινωνιών. Η πολιτισμική διαφορετικότητα θεωρείται από αρκετούς ως ένα χαρακτηριστικό των σύγχρονων κοινωνιών, το οποίο έχει ωθήσει τη σύγχρονη εκπαίδευση σε προσεγγίσεις με βάση τις αρχές της Διαπολιτισμικής Παιδαγωγικής.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση στηρίζεται στο διαρκή διαπολιτισμικό διάλογο, δίνεται ο λόγος στους μαθητές, προωθείται η «φυσιολογικότητα» του ξένου μαθητή ανάμεσα στους συμμαθητές του, στοχεύει στην ανταλλαγή προσωπικών εμπειριών των μαθητών, αποτελεί τρόπο σκέψης. Ο σκοπός σε ένα πρόγραμμα σπουδών που ακολουθεί τη λογική της πολυπολιτισμικότητας, δεν είναι να διατυπωθούν νέα θέματα, αλλά να δοθεί μια διαπολιτισμική προοπτική σε καθημερινά θέματα.

Ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να είναι προσεκτικός στο σχεδιασμό και στην εκτέλεση των μαθημάτων του. Ο ρόλος του δεν είναι να είναι κριτής ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες. Ακόμη και το υλικό που χρησιμοποιεί μέσα στο μάθημά του θα πρέπει να είναι κατάλληλο ώστε να δώσει τη δυνατότητα στους μαθητές να συνειδητοποιήσουν ότι ζουν σε μια πολυπολιτισμική κοινότητα που οφείλουν να σέβονται.

Η ενθάρρυνση των μαθητών που ανήκουν σε μειονοτικές ομάδες, η χρήση καινοτομιών και νέων διδακτικών μεθόδων, η καλλιέργεια της αυτοεκτίμησης και της αυτοπεποίθησης των μαθητών αυτών, η χρήση συνεργατικών προσεγγίσεων διδασκαλίας, αποτελούν προτάσεις για την προσέγγιση των μαθητών αυτών από τους εκπαιδευτικούς.

Η μουσική, ως μια δραστηριότητα στην οποία συμμετέχουν όλοι οι άνθρωποι, εμπεριέχει διαδικασίες οι οποίες μπορούν να ενισχύσουν τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης: την εξάλειψη του φανατισμού και της βίας, την καταπολέμηση των κοινωνικών ανισοτήτων, της ξενοφοβίας, του ρατσισμού και του κοινωνικού αποκλεισμού που απορρέουν από τη μη αποδοχή της ιδιαιτερότητας και της διαφορετικότητας.

Μια ισορροπημένη μουσική παιδεία θα πρέπει να δημιουργεί καταστάσεις μουσικής επικοινωνίας εντός και εκτός σχολικού χώρου, με τις οποίες να προάγει και να προωθεί το μουσικό πλουραλισμό στο πλαίσιο του οποίου θα μπορούν να γίνουν αποδεκτές, να συνυπάρξουν και να αναπτυχθούν μαζί πολλές εθνικές και πολιτισμικές ταυτότητες (σε επίπεδο χωρών, εθνών, πολιτισμών και μικρότερων ομάδων).

Η μουσική είναι ένα από τα μαθήματα που έχει τη δύναμη να κινητοποιήσει και να ευαισθητοποιήσει όλους τους μαθητές. Τους βοηθά να κατανοήσουν τον εαυτό τους, να διαμορφώσουν την ατομική μουσική ταυτότητά τους, να αντιληφθούν τον κόσμο γύρω τους, να καλλιεργήσουν τη γνώση του

«εαυτού» παράλληλα με τη γνώση του «άλλου». Η μουσική επίσης μπορεί να ενισχύσει τη μάθηση σε γνωστικά αντικείμενα όπως η γλώσσα.

Ο εκπαιδευτικός μουσικής, λαμβάνοντας υπόψη και τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης στο πλαίσιο του μαθήματός του μπορεί να διευκολυνθεί και να διευκολύνει τους μαθητές που ανήκουν σε ομάδες μειονοτήτων επιδιώκοντας τα εξής:

Να σεβαστεί την κουλτούρα και τον πολιτισμό του κάθε μαθητή και να αντιληφθεί ότι πολλές από τις δυσκολίες του προέρχονται από την αδυναμία να επικοινωνήσει με την κυρίαρχη γλώσσα της κοινωνίας στην οποία ζει και όχι επειδή έχει κάποια άλλη αναπτυξιακή ή νοητική δυσκολία.

Να δημιουργήσει ένα ασφαλές περιβάλλον όπου οι μαθητές θα μπορούν να επικοινωνήσουν και χωρίς τη χρήση της γλώσσας. Οι μαθητές μπορούν να δείξουν όσα έμαθαν με διαφορετικούς τρόπους και όχι μόνο λεκτικά. Η μουσική είναι ένα μάθημα από τη φύση του πρακτικό και διευκολύνει προς αυτή την κατεύθυνση.

Να χρησιμοποιήσει συνεργατικές διδακτικές πρακτικές. Χρησιμοποιώντας ομάδες διευκολύνει την επικοινωνία ανάμεσα στους μαθητές και μαθαίνουν περισσότερα ο ένας για τον άλλο.

Να μάθει περισσότερα για τον πολιτισμό και την κουλτούρα του κάθε μαθητή. Μπορεί να τους ζητήσει να μοιραστούν ένα αγαπημένο τραγούδι ή να περιγράψουν ένα χαρακτηριστικό στοιχείο της παράδοσής τους. Η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας συνοδεύεται για τους αλλοδαπούς μαθητές και από την ένταξη σε νέο πολιτισμό. Τέτοιες δραστηριότητες μπορούν να τους βοηθήσουν να ενταχθούν στον ελληνικό πολιτισμό και ταυτόχρονα να μοιραστούν κάτι από το δικό τους πολιτισμό με τους συμμαθητές τους.

Να χρησιμοποιήσει περισσότερες χειρονομίες και να δημιουργήσει χειρονομίες για να περιγράψει συγκεκριμένες μουσικές έννοιες. Χρησιμοποιώντας συστηματικά την ίδια χειρονομία για μια συγκεκριμένη έννοια ή λέξη (για παράδειγμα) βοηθά στην κατανόηση της μουσικής έννοιας και ταυτόχρονα στην εκμάθηση (σταδιακά) του σωστού όρου.

Για τους εκπαιδευτικούς μουσικής, η μελέτη της μουσικής άλλων λαών μπορεί να αποτελέσει πολύτιμο μεθοδολογικό εργαλείο αφού πολλές μορφές παραδοσιακής και δημοφιλούς μουσικής εμπεριέχουν στοιχεία συλλογικής μάθησης και εκτέλεσης, παίξιμο 'με το αυτί' και έντονο το στοιχείο του αυτοσχεδιασμού.

Η μουσική είναι πανανθρώπινο φαινόμενο αλλά δεν αποτελεί «οικουμενική γλώσσα», με την έννοια ότι δεν κατανοούμε αυτόματα τις μουσικές άλλων πολιτισμών. Έτσι, σύμφωνα με τα σημερινά δεδομένα, των πληθυσμιακών ανακατατάξεων ανά τον κόσμο, είναι απαραίτητο να συμπεριλάβουμε πολλά είδη μουσικής στο αναλυτικό πρόγραμμα και στο ρεπερτόριο της τάξης. Ο εκπαιδευτικός μουσικής, κατά το σχεδιασμό και την εκτέλεση των μαθημάτων του, οφείλει να δώσει έμφαση σε όλο το κοινωνικοπολιτιστικό πλαίσιο μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε η μουσική ενός έθνους/πολιτισμού, έτσι ώστε να αποφεύγεται το φαινόμενο της μελέτης της μουσικής των άλλων λαών ως «εξωτικό αντικείμενο». Η διαπολιτισμική αγωγή στη Μουσική πρέπει να συνδυάζεται με την οργανογνωσία, την προφορική μουσική παράδοση, την τέχνη, το χορό, την ποίηση και το θέατρο για να προσφέρει μια ολοκληρωμένη εμπειρία της κουλτούρας και να διανθίζεται από αυθεντικές μουσικές εμπειρίες και καταστάσεις πραγματικής μουσικής επικοινωνίας, όπου αυτό είναι εφικτό.

Η μουσική που ανήκει σε μια ομάδα ανθρώπων μιας συγκεκριμένη κουλτούρας είναι αδύνατον να γίνει πλήρως κατανοητή στο πλαίσιο στο οποίο ήταν αυθεντικά δημιουργημένη και εκτελεσμένη. Υποστηρίζεται όμως ότι είναι εφικτή η επίτευξη της πολιτισμικής κατανόησης μέσω της μουσικής. Αυτό απαιτεί μια σφαιρική παρουσίαση του κάθε μουσικού φαινομένου, συνοδευόμενο από το ιστορικό, γεωγραφικό, κοινωνικό, πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο δημιουργήθηκε και αναπτύχθηκε.

...και μερικά εργαλεία

4.5. Σχέδια Εργασίας (project)

Η 'μέθοδος project' ή τα 'σχέδια εργασίας' (όπως ονομάζονται συχνότερα στα ελληνικά) χρησιμοποιούνται τα τελευταία χρόνια σε όλο το φάσμα της εκπαίδευσης και σε όλα τα γνωστικά

αντικείμενα. Ως εργαλείο διδασκαλίας η 'μέθοδος project' συναντάται αρχικά στο κίνημα της Προοδευτικής Παιδαγωγικής στην Αμερική. Σύμφωνα με τον William H. Kilpatrick (1918), τον παιδαγωγό που το έκανε ευρύτερα γνωστό και δημοφιλές, ένα 'σχέδιο εργασίας' είναι ειλικρινής και στοχευμένη δράση η οποία πραγματοποιείται στο φυσικό περιβάλλον της.

Τα σχέδια εργασίας μπορούν να προταθούν από τον εκπαιδευτικό αλλά οργανώνονται και εκτελούνται κατά το δυνατόν περισσότερο από τους μαθητές, ατομικά ή σε ομάδες. Βασίζονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών και επικεντρώνονται στην εφαρμογή των γνώσεων και των δεξιοτήτων τους. Η γνώση πραγματοποιείται μέσα από τη μεθοδευμένη επεξεργασία των πρωτογενών πληροφοριακών στοιχείων. Η μάθηση οικοδομείται μέσα από την ενεργό επικοινωνία του ατόμου με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον του.

Τα σχέδια εργασίας (project) εξασφαλίζουν ένα ελεύθερο πλαίσιο κίνησης και δραστηριοποίησης των μαθητών και μαθητριών μέσα από αυθεντικές καταστάσεις που κινητοποιούν το ενδιαφέρον τους, το στοιχείο της αυθεντικότητας και της ενεργοποίησης και διασφαλίζουν την ποιότητα και την ποσότητα της μάθησης. Με τα 'σχέδια εργασίας' καλλιεργούνται οι δεξιότητες της μεταγνώσης, οι ικανότητες δηλαδή του ατόμου να γνωρίζει και να ελέγχει τις γνωστικές λειτουργίες του, οι οποίες το βοηθούν κατά τη διαδικασία αιτιολόγησης και επίλυσης προβλημάτων ενώ παράλληλα διευκολύνουν τη μάθηση.

Η οργάνωση ενός 'σχεδίου εργασίας' θα πρέπει να γίνει προσεκτικά προκειμένου να καλύπτει τα παρακάτω κριτήρια:

Το θέμα έχει εκπαιδευτική αξία

Το θέμα βρίσκεται εντός των ενδιαφερόντων των μαθητών

Αποτελεί πρόκληση για τους μαθητές

Έχει γίνει προσεκτικός υπολογισμός των μέσων και των εργαλείων που απαιτούνται καθώς και του κόστους

Έχει γίνει προσεκτικός υπολογισμός του χρόνου που απαιτείται ώστε να μην ξεφύγει από τον έλεγχο ή δεν ολοκληρωθεί ποτέ.

Μέσα από τα σχέδια εργασίας καλλιεργούνται οι δια-μαθητικές σχέσεις και αναπτύσσονται οι επικοινωνιακές δεξιότητες των μαθητών. Σε συνδυασμό με τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης το σχολείο ξεπερνά τις περιχαρακώσεις ρόλων και γνωστικών αντικειμένων που το καθιστούν «κλειστό» και «αποστεωμένο» και το μετατρέπουν σε ζωντανό, ευέλικτο και ανοικτό στη ζωή, δηλαδή σε σχολείο ουσιαστικής μάθησης και ολόπλευρης ανάπτυξης.

4.6. Χρήση Μουσικής Τεχνολογίας και Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας

Άλλη μια επιδίωξη του 'Νέου Σχολείου' είναι η ανάπτυξη του 'ψηφιακού' χαρακτήρα του σημερινού σχολείου όπως αυτή «επιβάλλεται από την καθιέρωση των νέων τεχνολογιών στην πρώτη γραμμή της επικοινωνίας» (Πλαίσιο Βασικών Αρχών, σ. 5). Ζητούμενο αποτελεί η δημιουργία μιας ισορροπίας ανάμεσα στη «νέα προφορικότητα» και στην κλασική «εγγραμματοσύνη». Την «ισορροπία ανάμεσα στα κείμενα ως μέσα... και στα κείμενα ως φορείς συλλογικής μνήμης» (ό.π., σ.5)

Η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων σε σχέση με τα ηλεκτρονικά μουσικά όργανα, τη χρήση του ηλεκτρονικού υπολογιστή και των τηλεπικοινωνιών στη μουσική αποτελεί στόχο και της σύγχρονης μουσικής εκπαίδευσης. Ωστόσο, η χρήση των νέων τεχνολογιών γίνεται στο πλαίσιο εξυπηρέτησης των μουσικών στόχων του προγράμματος σπουδών και μέσα από παιδαγωγικές προσεγγίσεις που προάγουν την κριτική, αναλυτική και δημιουργική σκέψη, τη συνεργατική μάθηση, την αυτενέργεια, τη λήψη πρωτοβουλιών, την εξερεύνηση και τον πειραματισμό. Η τεχνολογία επομένως αντιμετωπίζεται ως εργαλείο και όχι ως αυτοσκοπός, σε απόλυτη συμφωνία με τους στόχους του 'Νέου Σχολείου'.

Η τεχνολογία μπορεί να προσφέρει ευκαιρίες που προηγουμένως δεν ήταν εφικτές, ειδικά σε τομείς που αφορούν στη δημιουργικότητα, στη διαθεματικότητα, στην ανάπτυξη κινήτρων, στην τόνωση της αυτοεκτίμησης του μαθητή, στην επικοινωνία με ακροατήρια εκτός τάξης και στην εξατομίκευση του μαθήματος. Παρέχει, επίσης, τη δυνατότητα σε πολύ μικρούς μαθητές καθώς και μαθητές που δεν διαβάζουν μουσική σημειογραφία να συνθέσουν μουσική, ενώ επιτρέπει στα παιδιά

με ειδικές ανάγκες να ξεπεράσουν τους περιορισμούς που επιβάλλει η παραδοσιακή διδασκαλία και μάθηση όπως είναι ο συντονισμός των σωματικών κινήσεων.

Η ανάπτυξη των εφαρμογών του ψηφιακού σχολείου και η επέκταση της χρήσης των ατομικών ηλεκτρονικών υπολογιστών καθώς και των διαδραστικών πινάκων στα σχολεία, δημιουργεί νέες δυνατότητες για το μάθημα της μουσικής οι οποίες δεν πρέπει να μείνουν ανεκμετάλλευτες. Αναφέρονται εδώ σχετικές διευθύνσεις οι οποίες παραπέμπουν σε γενικά προγράμματα αξιοποίησης του διαδικτύου και της ψηφιακής πληροφορίας τα οποία προωθούνται από το Υπουργείο Παιδείας.

<http://edutv.gr> και <http://digitalschool.minedu.gov.gr>

5. Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση στην εκπαίδευση αποτελεί ένα ισχυρό διδακτικό εργαλείο. Είναι ουσιαστικό μέρος της διδασκαλίας, γιατί είναι το μέσο προσδιορισμού του βαθμού επιτυχίας των στόχων. Κύριος σκοπός της αξιολόγησης στο μάθημα της Μουσικής είναι να βοηθήσει τον εκπαιδευτικό να κατανοήσει σε βάθος αυτά που γνωρίζουν οι μαθητές, ώστε να μπορεί να πάρει παιδαγωγικές αποφάσεις, βασισμένες σε πραγματικά δεδομένα. Η αξιολόγηση δεν ταυτίζεται με την ποσοτικοποίηση των επιτευγμάτων των μαθητών αλλά περιλαμβάνει επίσης την παρακολούθηση της πορείας και της διαδικασίας προς το τελικό αποτέλεσμα καθώς και την ανατροφοδότηση των μαθητών για όλα αυτά. Επίσης παρέχει πολύτιμες πληροφορίες στον εκπαιδευτικό σχετικά με τις συνθήκες που επικρατούν στη διδασκαλία-μάθηση καθώς και με τις δυσκολίες ή τις αδυναμίες των μαθητών του, ώστε να είναι σε θέση να αναπροσαρμόσει τη διδασκαλία. Μια αποδοτική αξιολόγηση πρέπει να σχετίζεται πλήρως με όλο το εύρος των διδακτικών στόχων, να ενισχύει τα κίνητρα των μαθητών και τη θέλησή τους για μάθηση, και να αποτελεί αφετηρία για περαιτέρω μάθηση.

Η άποψη ότι η μουσική δεν αξιολογείται (ως μια μορφή τέχνης) υποστηρίζεται από ένα ποσοστό εκπαιδευτικών ως επιχείρημα εναντίον της αξιολόγησης. Όμως υπάρχουν τρόποι αξιολόγησης της μουσικής μάθησης χωρίς απαραίτητα να θυσιαστεί η ποιότητα των μουσικών εμπειριών τους.

Συχνά η άποψη αυτή, καθώς και η συγγενική άποψη (ότι οι μουσικές δραστηριότητες και η μουσική μάθηση είναι πολύπλοκη και επομένως είναι δύσκολο να αξιολογηθούν) υποστηρίζονται από εκπαιδευτικούς που δεν έχουν σαφή εικόνα των μαθησιακών στόχων. Όταν ο εκπαιδευτικός ξέρει ακριβώς τι είναι αυτό που θέλει να διδάξει και μπορεί να το παρουσιάσει με τρόπο απλό και ξεκάθαρο στους μαθητές του, τότε ήδη έχει βάλει τα θεμέλια για την αξιόπιστη αξιολόγηση.

Η αξιολόγηση δεν αποτελεί πρόσθετο μέρος της διδασκαλίας, αλλά είναι ενσωματωμένη σε αυτήν και αποτελεί μέσο ανατροφοδότησης τόσο για τον μαθητή όσο και για τον εκπαιδευτικό.

Η αξιολόγηση στη μουσική είναι σημαντική γιατί αναδεικνύει την πρόοδο του κάθε μαθητή όχι μόνο στον ίδιο αλλά και στους γύρω του -στους γονείς, στους υπόλοιπους συμμαθητές του, στην κοινότητα. Αυτό επιβεβαιώνει και την αξία του μαθήματος της μουσικής στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Η αξιολόγηση στη μουσική επίσης είναι σημαντική και για τον ίδιο τον εκπαιδευτικό γιατί διαπιστώνει αδυναμίες στα μαθήματά του και διορθώνοντάς τα γίνεται πιο αποτελεσματικός.

Η φύση του μαθήματος της μουσικής (πρακτικός και εργαστηριακός χαρακτήρας του μαθήματος, έμφαση στις μουσικές δεξιότητες, κατανόηση μουσικών εννοιών, καλλιέργεια στάσεων και μουσικών συμπεριφορών) καθώς και το μεγάλο εύρος των δραστηριοτήτων που προβλέπονται στο Π.Σ. Μουσικής (ακρόαση, εκτέλεση, μουσική δημιουργία, μουσικό παιχνίδι, χρήση τεχνολογίας, σύνδεση με άλλα γνωστικά αντικείμενα) απαιτούν ποικιλία μέσων αξιολόγησης προκειμένου να συγκεντρωθούν πληροφορίες από τον εκπαιδευτικό για όλες τις διαστάσεις του μαθήματος καθώς και των ικανοτήτων των μαθητών. Επί πλέον, ο μεγάλος αριθμός μαθητών που αντιστοιχεί σε κάθε εκπαιδευτικό μουσικής καθώς και οι περιορισμένες ώρες του μαθήματος στη διάρκεια της χρονιάς, δυσχεραίνουν ακόμη περισσότερο την κατάσταση. Τα μέσα που θα χρησιμοποιήσει επομένως ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να είναι όχι μόνο ποσοτικά αλλά και ποιοτικά (όπως η παρατήρηση, η χρήση συζητήσεων, οι ομαδικές και ατομικές εργασίες, η χρήση portfolio, κ.ά.). Επίσης απαιτείται εκτός από τον έλεγχο του τελικού αποτελέσματος και η διαμορφωτική αξιολόγηση (αξιολόγηση της πορείας της μάθησης και της εξέλιξης των δεξιοτήτων και όχι μόνο του τελικού προϊόντος και αποτελέσματος).

Κατά τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται στροφή προς την ατομική αξιολόγηση και μετατόπιση από την ποσοτική στην ποιοτική. Η συμμετοχή του μαθητή είναι αναγκαία έτσι ώστε η αξιολόγηση να είναι το μέσο, που οδηγεί τη μάθηση σε βελτίωση. Η τάση, που επικρατεί διεθνώς σήμερα στην αξιολόγηση, δίνει έμφαση σε ένα πλαίσιο αποτελούμενο από καθημερινές, αυθεντικές καταστάσεις και προβλήματα, που έχουν νόημα για τους μαθητές και όχι σε προεπιλεγμένα από τους ενήλικες εργαλεία ή απαντήσεις. Αυθεντική αξιολόγηση λοιπόν σημαίνει κατά τους μελετητές (Wiggins, 1998, Svinicki, 2004) μια στρατηγική αξιολόγησης, η οποία βασίζεται σε σύνθετες δραστηριότητες των μαθητών τις οποίες καλούνται να εκτελέσουν με βάση τις γνώσεις που έχουν ήδη αποκτήσει. Πέρα από την κατοχή των γνώσεων, δίνεται σημασία στις διαδικασίες απόκτησής τους και στην ικανότητα του μαθητή να αξιοποιεί δημιουργικά και κριτικά τις γνώσεις που κατέχει. Έτσι, ο μαθητής αναγκάζεται να δικαιολογεί τις σκέψεις, τις αποφάσεις ή τις απαντήσεις του, καλείται να επιδείξει τις γνώσεις που κατέχει μέσα από την εφαρμογή σε δραστηριότητες (procedural knowledge) και όχι απλώς να τις δηλώνει (declarative knowledge). Δίνεται έμφαση στη διαδικασία κατάκτησης της γνώσης. Με τον τρόπο αυτόν, ο μαθητής λύνει προβλήματα ανοικτού τύπου και χρησιμοποιεί ανώτερες νοητικές δεξιότητες μέσα σε μια πιο δημοκρατική τάξη. Παράλληλα, το σύστημα αυτό αξιολόγησης προτάσσει τα κίνητρα μάθησης, τα οποία ενισχύουν την αυτοεκτίμηση του μαθητή, την ενθάρρυνση της προσπάθειάς του, τον προσδιορισμό των ενδιαφερόντων του. Όταν οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθούν την αξιολόγηση, να τη συνδιαμορφώνουν και να έχουν λόγο για τα αποτελέσματα που αποδίδει, έχει ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης και της παραγόμενης γνώσης.

Πολλά από τα εργαλεία που προτείνονται στην αυθεντική ή εναλλακτική αξιολόγηση μπορούν να αξιοποιηθούν στο μάθημα της Μουσικής ώστε να ξεφύγουμε από την παραδοσιακή αξιολόγηση με τα προφορικά και γραπτά τεστ, των οποίων η χρησιμότητα στο μάθημα της Μουσικής είναι περιορισμένη.

Φάκελος Επιτευγμάτων (portfolio)

Είναι πολυδιάστατη και συστηματική συλλογή τεκμηρίων της μάθησης του μαθητή κατά τη διάρκεια της χρονιάς. Φανερώνει την προσπάθεια, τα επιτεύγματα, την πρόοδο και την επίδοση του μαθητή τόσο στον ίδιο όσο και στον εκπαιδευτικό και μπορεί να αποτελέσει τεκμήριο για τους γονείς. Ο εκπαιδευτικός αποκτά έτσι ένα λειτουργικό και αποτελεσματικό αρχείο, συγκεντρώνει πληροφορίες για το τι γνωρίζει και τι μπορεί να κάνει κάθε μαθητής και τις ταξινομεί και τις αναλύει.

Οι ΦΕ μπορούν να περιλαμβάνουν ηχογραφήσεις από συναυλίες, δημιουργικές εργασίες σε διάφορα στάδια ολοκλήρωσης, τεστ που έχουν βαθμολογηθεί, γραπτές εκθέσεις με καταγραφή σκέψεων και σχολίων, κτλ.

Μπορούν επίσης να δημιουργηθούν διαφορετικών ειδών ΦΕ. Για παράδειγμα ΦΕ καλύτερων εργασιών, όπου θα περιλαμβάνονται οι καλύτερες από τις ολοκληρωμένες εργασίες των μαθητών, ή ΦΕ εργασίας σε εξέλιξη (process-portfolio), όπου περιλαμβάνονται όλες οι εργασίες σε εξέλιξη, διαφορετικές εκδοχές μουσικών συνθέσεων, απλές μουσικές ιδέες που δεν εξελίχθηκαν κ.ά.

Άλλα εργαλεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν και να βοηθήσουν τον εκπαιδευτικό να συγκεντρώσει πληροφορίες για τους μαθητές του με διαφορετικούς τρόπους είναι: η κλίμακα ελέγχου (check-list), ημερολόγιο από τους μαθητές και από τον εκπαιδευτικό, ηχογραφήσεις έργων, φύλλα αξιολόγησης (αυτό-αξιολόγησης και ετερο-αξιολόγησης), ρουμπρίκες (κλίμακες διαβαθμισμένων κριτηρίων) κτλ.

Με τη χρήση της τεχνολογίας μπορεί επίσης ο εκπαιδευτικός να βρει πολλά εργαλεία καταγραφής των προσπαθειών των μαθητών και ταυτόχρονα τρόπους ώστε να κινητοποιήσει τη συμμετοχή τους στη διαδικασία.

Κεντρικό σημείο έναρξης κάθε διαδικασίας αξιολόγησης είναι ο σαφής προσδιορισμός των στόχων και των κριτηρίων. Για παράδειγμα, πώς θα αξιολογήσουμε αν ένας μαθητής τραγουδά «με μουσικότητα»; Θα πρέπει να περιγράψουμε τι ακριβώς εννοούμε με τον όρο αυτό. Για παράδειγμα, «ο μαθητής τραγουδά χρησιμοποιώντας σωστά τις φράσεις και τις αναπνοές, με κατάλληλη χρήση της δυναμικής, στη σωστή ταχύτητα και με εκφραστικότητα». Τα παραπάνω στοιχεία είναι εύκολο να τα αξιολογήσουμε παρατηρώντας τα κατά την εκτέλεση του τραγουδιού.

**ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ & ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ-
ΔΟΜΗ-ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ - ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥΣ**

Οι Προτάσεις Διδασκαλίας και τα Σχέδια Εργασίας που ακολουθούν περιλαμβάνουν διδακτικές-παιδαγωγικές προσεγγίσεις και πρακτικές υλοποίησης του Νέου Προγράμματος Σπουδών Μουσικής. Αναπτύσσονται οι εξής ενδεικτικές Προτάσεις Διδασκαλίας και Σχέδια Εργασίας:

**ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ & ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΟΔΗΓΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΝΕΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ**

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ & ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	ΤΑΞΕΙΣ
1 ^η Πρόταση Διδασκαλίας: «Έβγα ήλιε πύρωσέ με»	Νηπιαγωγείο-Α΄ & Β΄ Τάξεις
2 ^η Πρόταση Διδασκαλίας: «Γέλαγε η Μαρία»	Γ΄ & Δ΄ Τάξεις
2 ^η Πρόταση Διδασκαλίας: «Συμφωνία του Νέου Κόσμου»	Ε΄ & Στ΄ Τάξεις
Σχέδιο Εργασίας: «Μικροί Συνθέτες»	Ε΄ Τάξη (με γενικότερη εφαρμογή σε όλες τις τάξεις του σχολείου)
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ & ΣΧΕΔΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	ΤΑΞΕΙΣ
1 ^η Πρόταση Διδασκαλίας: «Μουσικά Μοτίβα»	Α΄ Τάξη
1 ^η Πρόταση Διδασκαλίας: «Μουσικές συγγένειες μέσα στο χρόνο»	Β΄ Τάξη
Σχέδιο Εργασίας: «Σαν τον Καραγκιόζη: μουσική περιήγηση στο Ελληνικό Θέατρο Σκιών»	Γ΄ Τάξη

Πίνακας 2..

Οι Διδακτικές Προτάσεις σχεδιάζονται στη βάση ενός μονόωρου μαθήματος, αλλά περιλαμβάνουν και ιδέες για επέκταση, διασύνδεση με άλλα μαθήματα, σύνδεση και ανάπτυξη σε Σχέδιο Εργασίας καθώς και πληροφορίες για περαιτέρω επεξεργασία από τον κάθε εκπαιδευτικό.

Ο εκπαιδευτικός λειτουργώντας ως εμπνευστής, εμπλουτίζει και προσαρμόζει το περιεχόμενο κάθε διδασκαλίας στις ανάγκες, στις δυνατότητες και στα ενδιαφέροντα της τάξης και των μαθητών του. Στις Προτάσεις Διδασκαλίας περιλαμβάνονται-μεταξύ άλλων- προτάσεις διαφοροποιημένης διδασκαλίας για την επίτευξη του σκοπού αυτού.

Συγκεκριμένα, κάθε Πρόταση Διδασκαλίας περιλαμβάνει γενικότερα τα εξής περιεχόμενα:

- α. Παρουσίαση Ενδεικτικής Δραστηριότητας που περιλαμβάνεται στο Πρόγραμμα Σπουδών
- β. Εισαγωγή σε γενικότερα θέματα που αφορούν την Πρόταση Διδασκαλίας και που μπορεί να αφορούν στο περιεχόμενο της διδασκαλίας, στο σκοπό της, στις λειτουργίες που επιτελεί κ.ά.
- γ. Οργάνωση της Διδασκαλίας- Σχέδιο Μαθήματος
- δ. Πληροφορίες για τον εκπαιδευτικό

Ειδικότερα, κάθε Σχέδιο Μαθήματος περιλαμβάνει:

1. Μεθοδολογία της Διδασκαλίας
2. Στόχους
3. Αφόρμηση
4. Ανάπτυξη (που περιλαμβάνει -μεταξύ άλλων- προτάσεις εξατομικευμένης ή εταιρικής διδασκαλίας, ομαδοσυνεργατικής προσέγγισης)
5. Εναλλακτική πρόταση διδασκαλίας
6. Εργαλεία διαφοροποιημένης διδασκαλίας
7. Σύνδεση με τα σχολικά εγχειρίδια Μουσικής και το υποστηρικτικό υλικό του μαθήματος
8. Διασύνδεση με άλλα μαθήματα
9. Διασύνδεση με τα περιεχόμενα των Οργανωτών του Προγράμματος Σπουδών Μουσικής
10. Αξιολόγηση
- 11.

Τα ειδικότερα περιεχόμενα του Σχεδίου Μαθήματος αποτελούν οδηγούς έμπνευσης και πηγές ιδεών ώστε ο εκπαιδευτικός να «ενορχηστρώνει» το μάθημά του και να μπορεί-κάθε στιγμή να ακολουθεί διαφορετικούς «δρόμους» μουσικής διδασκαλίας για την επίτευξη των στόχων του μαθήματος. Ο εκπαιδευτικός, για παράδειγμα μπορεί:

- να ακολουθήσει την Ανάπτυξη του μαθήματος, όπως περιγράφεται,
- να ακολουθήσει πρώτα μια προτεινόμενη Εναλλακτική Πρόταση διδασκαλίας ως αφόρμηση του μαθήματος,
- να προσεγγίσει πολυτροπικά το περιεχόμενο του μαθήματος
- να κάνει χρήση των δυνατοτήτων των ΤΠΕ στη διδασκαλία,
- να δώσει έμφαση στη σύνδεση με ένα θέμα που ανέπτυξαν με ενδιαφέρον οι μαθητές σε άλλο μάθημα
- να συνδέσει το μάθημα με το περιεχόμενο άλλου μαθήματος που ανέπτυξαν στη Μουσική
- να διαφοροποιήσει τον τρόπο εργασίας ή το περιεχόμενο διδασκαλίας ανάλογα με το βαθμό ετοιμότητας και τα ενδιαφέροντα των μαθητών,
- να προσεγγίσει το διδακτικό στόχο μέσα από διαφορετικές δομές οργάνωσης της τάξης κ.ά.

1^η Πρόταση Διδασκαλίας

«Έβγα ήλιε πύρωσέ με» για το Νηπιαγωγείο και τις Τάξεις Α΄ και Β΄ Δημοτικού

Προβλεπόμενη διάρκεια: 1 διδακτική ώρα

Υλικά: Μουσικά όργανα Orff, πιάνο ή αρμόνιο

Το προτεινόμενο Σχέδιο Μαθήματος βασίζεται σε Ενδεικτική Δραστηριότητα του Προγράμματος Σπουδών Μουσικής (σελ. 33):

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Νηπιαγωγείο -Τάξεις Α΄ -Β΄ Δημοτικού

ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ 3^{ος} : Συνδέω τη μουσική με άλλες τέχνες κι επιστήμες

3.2.Μουσική και άλλα μαθήματα

<p>Οι μαθητές να μπορούν:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να συνδέσουν τη μουσική με το λόγο, με προμαθηματικές έννοιες κ.ά. όπως για παράδειγμα κατηγοριοποίηση, κατάταξη με κριτήριο, σειροθέτηση, κ.ά.	<p>3.2 Μουσική και άλλα μαθήματα</p>	<p>- Δημιουργία μουσικής: Δημιουργούν μια ηχοϊστορία με τα λόγια από το παραδοσιακό τραγούδι «Έβγα ήλιε» από τη Σάμο:</p> <p>Έβγα ήλιε πύρωσε με και κουλούρια τάσσε με Ν' ανερβό στα κερμαϊά να σ' ανόρω τα κεντήλια με το μέλι, με το γάλα και με τη χρυσή κουτάλια.</p> <p>Οι μαθητές επιλέγουν ομαδικά τις λέξεις που φανερώνουν μια πηγή ήχου ή τις λέξεις που μπορούν να αποδοθούν ποιητικά-μεταφορικά με ήχους. Καθώς ο εκπαιδευτικός απαγγέλει το ποίημα οι μαθητές αποδίδουν με μουσικά όργανα τις λέξεις που έχουν επιλεγεί ή ακόμη προτείνουν και άλλες ακόμη. Δουλεύουν ομαδοσυνεργατικά σε ομάδες 3-4 παιδιών και κάθε ομάδα παρουσιάζεται με τα όργανα παρουσιάζοντας τη δική της «ενορχήστρωση». Για παράδειγμα: Ήλιος: πλατίνα (λαμπερός ήχος) Κουλούρια: γκονιόρο (ήχος τριμήματος) Ν' ανερβό: ταμπούρινο (ήχος βημάτων) Ανόρω: γρηγορό γλιστρήμα μπαγκέτας σε woodblock (ήχος σπύριου) Μέλι: glockenspiel (γλυκός ήχος) Γάλα: gissaplo σε τζόζαφονο (ήχος γάλατος που κυλάει) Χρυσή Κουτάλια: τρίγωνο (ήχος «ρημοσύ») (Μουσική και Γλώσσα)</p> <p>- Μουσικό παιχνίδι: Ο εκπαιδευτικός παίζει ισόχρονα γρηπιάματα σε κλάβες σε κάθε μαθητή και εκείνος πρέπει να μετρήσει τα</p>	<p>Διδακτικά Πακέτα «Μουσική Α΄ Δημοτικού» (Αργυρίου Μ.,Τσουτίτα- Λουλάκη Ε., Μαγαλιού Μ.), ΟΕΔΒ 2010 Βιβλίο Μαθητή – Τετράδιο Εργασιών – Βιβλίο Εκπαιδευτικού «Μουσική Β΄ Δημοτικού» (Αργυρίου Μ.,Τσουτίτα- Λουλάκη Ε., Μαγαλιού Μ.), ΟΕΔΒ 2010 Βιβλίο Μαθητή – Τετράδιο Εργασιών – Βιβλίο Εκπαιδευτικού 14 «Audio CD Διδακτικών Πακέτων Μουσικής & Μουσικού Ανθολογίου Δημοτικού Π.Ι. & ΥΠΕΠΘ 2008 «Συμπληρωματικό ακουστικό υλικό για τα βιβλία Μουσικής Α΄ και Β΄ Δημοτικού (8 Audio CD ενορχηστρώματα ψηφιακά στην ιστοσελίδα: http://www.pi-schools.gr/content/index.php?lesson_id=28&ep=477 • «Μουσικό Ανθολόγιο Α΄-Στ Δημοτικού» (Μόσχος Κ.,Τουμπικάρη Ν., Τσιμτζέρ Μ.), ΟΕΔΒ 2009)</p> <p>«Μέθοδος» Λιδοσκολιάς</p>
---	---	---	---

Εικ.1 (Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής, Π.Ι & ΥΠΔΜΘ 2011)

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ- ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

1. Μεθοδολογία της Διδασκαλίας

Το μάθημα έχει **ενεργητικό, βιωματικό και διερευνητικό** χαρακτήρα και στηρίζεται στη **συνεργατική** μορφή οργάνωσης της τάξης. Οι μαθητές χωρίζονται σε μικρές ομάδες 3-4 ατόμων για τη δημιουργία μιας ηχοϊστορίας. Το δημοτικό τραγούδι που περιλαμβάνεται στο μάθημα προσεγγίζεται μέσα από διαδικασίες άμεσης διδασκαλίας (ακρόαση, εκμάθηση, εκτέλεση).

2. Στόχοι

Οι μαθητές επιδιώκεται:

- Να τραγουδούν με σχετική τονική ακρίβεια χρησιμοποιώντας το εύρος της φωνής τους
- Να διακρίνουν την κατεύθυνση της ανέλιξης μιας μελωδίας και να εκφράζουν με κίνηση τα πιο ψηλά και χαμηλά τονικά της σημεία
- Να παράγουν ήχους με διαφορετικούς τρόπους (κρούουν, σείουν, τρίβουν, κ.ά.)
- Να διερευνήσουν και να πειραματιστούν με το διαφορετικό ηχόχρωμα των μουσικών οργάνων ή άλλων αυτοσχέδιων ηχογόνων πηγών
- Να συνδέσουν τη μουσική με το λόγο χρησιμοποιώντας τον ήχο ως σημείο (ή σύμβολο) που δηλώνει, περιγράφει κι εκφράζει τον ποιητικό λόγο
- Να αναπτύξουν τη δημιουργικότητα και τη φαντασία τους με αυτοπεποίθηση κι ενεργητικότητα δίνοντας τη δική τους μορφή σε μια αισθητική εμπειρία
- Να έρθουν σε δημιουργική επαφή με το λαϊκό μας πολιτισμό και την ελληνική δημοτική παράδοση και να καλλιεργήσουν το αίσθημα κοινής εθνικής και πολιτισμικής παράδοσης

3. Αφόρμηση

Ο εκπαιδευτικός μπορεί να παρατηρήσει μαζί με τους μαθητές του τον καιρό έξω από τα παράθυρα της τάξης και να εκμαιεύσει με την αφορμή αυτή μια σύντομη συζήτηση με θέμα τα τραγούδια που έλεγαν από πολύ παλιά οι άνθρωποι για να επηρεάσουν τη φύση με μαγικό τρόπο, όπως πίστευαν π.χ. τραγούδια της βροχής των Ινδιάνων της Αμερικής, Περπερούνες στην ελληνική λαϊκή μουσική παράδοση κ.ά. Πληροφορεί έπειτα τους μαθητές ότι θα μάθουν ένα τραγούδι που έλεγαν τα παιδιά στην Ελλάδα για να βγει ο ήλιος όταν συννέφιαζε και χαλούσε ο καιρός.

4. Ανάπτυξη

4.1. Εκμάθηση -εκτέλεση τραγουδιού

- Ο εκπαιδευτικός εκτελεί υποδειγματικά το παιδικό δημοτικό τραγούδι «Έβγα ήλιε πύρωσέ με» από τη Σάμο:

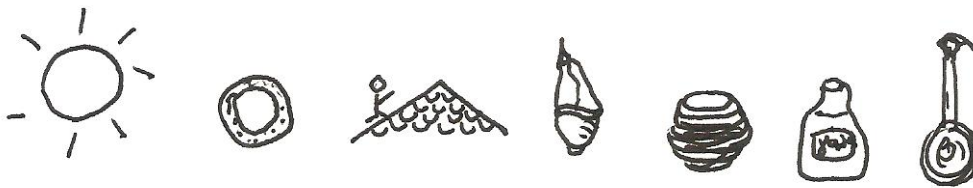
1 α. Έβγα ήλιε
 Δημοτικό: Μαραθόκαμπος Σάμου

1. Έβ- γα ή- λιε πύ- ρω- σέ με,

Εικόνα 2.

Έβγα ήλιε πύρωσέ με
 και κουλούρια τάισέ με
 ν' ανεβώ στα κεραμίδια
 να σου ανάψω τα καντήλια
 με το μέλι, με το γάλα
 και με τη χρυσή κουτάλα

- Ο εκπαιδευτικός μπορεί, πριν από την εκτέλεση του δημοτικού τραγουδιού, να σχεδιάσει στον πίνακα της τάξης το «εννοιολογικό χάρτη»¹ του που περιλαμβάνει απλές απεικονίσεις του νοήματος σημαντικών λέξεων-κλειδιών του ποιητικού λόγου π.χ.:

Εικ.3 Ενδεικτικό παράδειγμα «εννοιολογικού χάρτη» του τραγουδιού

- Ο εκπαιδευτικός εκτελεί υποδειγματικά το τραγούδι ανά δυο στίχους παριστάνοντας παράλληλα με δραματοποιημένες κινήσεις το νόημα του ποιητικού λόγου, ώστε να αυτό προσεγγιστεί βιωματικά και να απομνημονευτεί ευκολότερα π.χ.:
 -«Έβγα ήλιε πύρωσέ με»: παριστάνει ότι αντικρύζει το φως του ήλιου που τον θερμαίνει
 -«και κουλούρια τάισέ με»: παριστάνει ότι τρώει ένα κουλούρι κ.ο.κ

¹ Με τον χαρακτηρισμό «Εννοιολογικός χάρτης» δηλώνεται η απεικόνιση των εννοιών, δηλαδή ένα είδος γραφικής παράστασης

- Στη συνέχεια, οι μαθητές επαναλαμβάνουν μιμητικά τους στίχους που ακούν από τον εκπαιδευτικό. Μπορεί ακόμη οι ίδιοι οι μαθητές να προτείνουν δικές τους ιδέες για τη δραματοποίηση των στίχων.

- Έπειτα αποδίδουν όλο το τραγούδι ακολουθώντας το νοηματικό χάρτη του τραγουδιού καθώς ο εκπαιδευτικός τους συνοδεύει σε μελωδικό μουσικό όργανο. Επαναλαμβάνουν μερικές ακόμη φορές το τραγούδι. Σε επόμενο βήμα, ο εκπαιδευτικός μπορεί να παίξει το εξής μουσικό παιχνίδι-«έκπληξη» με τους μαθητές: ξεκινά παίζοντας πολύ αργά τη μελωδία του τραγουδιού κι επιταχύνει σταδιακά φθάνοντας σε πολλή γρήγορη ταχύτητα στο τέλος. Οι μαθητές τραγουδούν παράλληλα εναρμονίζοντας το τραγούδι τους με τις αντίστοιχες μεταβολές του tempo.

- Στην περίπτωση που το σύνολο της τάξης ή κάποιοι μαθητές δεν αποδίδουν ορθά την κατάληξη της μελωδίας (κατιόν διάστημα τετάρτης) ο εκπαιδευτικός παρωθεί ομαδικά τους μαθητές να γείρουν το σώμα τους αριστερά προς τα κάτω όταν τραγουδούν τις δυο τελευταίες συλλαβές κάθε στίχου (φθόγγος ρε) ή να παραστήσουν με το χέρι τους τα διαφορετικά μουσικά διαστήματα κατά την ανέλιξη της μελωδίας, ώστε να προσεγγίσουν τη έννοια του μουσικού διαστήματος βιωματικά με το ίδιο τους το σώμα.

Εξατομικευμένη διδασκαλία

- Οι μαθητές μπορούν προαιρετικά να εκτελέσουν ατομικά το τραγούδι, έπειτα από προτροπή του εκπαιδευτικού ή εκδήλωση δικής τους επιθυμίας. Ο εκπαιδευτικός προβαίνει σε διαμορφωτική αξιολόγηση. Ενισχύει ακουστικά και φωνητικά τους πιο «αδύναμους» μαθητές με αντίστοιχες υποδείξεις και τεχνικές

4.2 Δημιουργία ηχοϊστορίας

- Ο εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές να εντοπίσουν τις λέξεις - κλειδιά του τραγουδιού που υποδηλώνουν ή μπορούν ακόμη να αποδοθούν μεταφορικά και συμβολικά με ήχο. π.χ. «ήλιος», «κουλούρια», «ν' ανεβώ», «να σου ανάψω», κ.ά.

- Ο εκπαιδευτικός διαβάζει τους στίχους του τραγουδιού σταματώντας στις λέξεις-κλειδιά ώστε οι μαθητές να τις αποδώσουν ηχητικά χρησιμοποιώντας τη φωνή τους, το σώμα τους ή άλλα αυτοσχέδια μέσα (π.χ. χαρτιά, θρανία, κασετίνα, μολύβια, κ.ά.)

- Στη συνέχεια, μπορούν να επαναλάβουν ομαδικά τη διαδοχή των ήχων που αυτοσχεδίασαν από μνήμης ενισχύοντας με τον τρόπο αυτό την ακουστική τους μνήμη αλλά και δημιουργώντας έτσι μια νέα κι ενδιαφέρουσα ηχητική «σύνθεση».

Κατά τη δημιουργία της ηχοϊστορίας, τα μέλη των ομάδων αφήνονται να αυτενεργήσουν. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να παρέμβει ενισχυτικά αν τυχόν διαπιστώσει ότι κάποιοι μαθητές παρουσιάζουν συστολή και δεν χειρίζονται με άνεση τα μουσικά όργανα. Στην περίπτωση αυτή, υποδεικνύει χαλάρωση του σώματος και των καρπών των χεριών και ενθαρρύνει κι ενισχύει συναισθηματικά τους συγκεκριμένους μαθητές. Συχνά, κρίνεται απαραίτητη η άμεση επίδειξη χειρισμού των οργάνων από τον ίδιο τον εκπαιδευτικό καθώς η μίμηση στη συνέχεια από τους μαθητές, συχνά τους «λύνει» και τους βοηθά να ξεπεράσουν τις συστολές τους. Ακόμη, η λειτουργία εντός της ομάδας ή η ατομική παρουσίαση ενώπιον της τάξης κι η επικείμενη ενθάρρυνσή από τον εκπαιδευτικό μπορεί να ενισχύσει την αυτοπεποίθηση και το αίσθημα κοινωνικότητας των μαθητών.

Ομαδοσυνεργατική προσέγγιση

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες των 3-4 ατόμων. Κάθε ομάδα δημιουργεί κι αυτοσχεδιάζει με μουσικά όργανα τη δική της «σύνθεση» διαδοχής κι αλληλεπίδρασης ήχων σε σχέση με τους στίχους του τραγουδιού.

Οι ομάδες παρουσιάζουν ενώπιον της τάξης τη δική τους εκδοχή της ηχοϊστορίας αφού προηγουμένως έχει δοθεί ο απαραίτητος χρόνος ώστε οι μαθητές να πειραματιστούν διερευνητικά με το ηχόχρωμα των μουσικών οργάνων Orff.

Εξατομικευμένη ή εταιρική διδασκαλία

Οι μαθητές που το επιθυμούν μπορούν να δημιουργήσουν ατομικά ή εταιρικά με έναν συμμαθητή τους μια δική τους ηχοϊστορία. Η μορφή αυτή παρουσίασης έχει ιδιαίτερη σημασία για την ενδυνάμωση μαθητών που μπορεί να εμφανίζουν μειωμένη αυτοπεποίθηση και συστολή ως προς το «ξεδίπλωμα» των δημιουργικών κι εκφραστικών τους δυνατοτήτων ενώπιον κοινού.

5. Εναλλακτική πρόταση διδασκαλίας

Οι μαθητές μπορούν να μάθουν το δημοτικό τραγούδι «Βρέξε, βρέξε Παναγιά» που έχει την ίδια μελωδία με το τραγούδι «Έβγα ήλιε πύρωσέ με». Συνδέεται με τον κύκλο του χρόνου καθώς λέγεται το Φθινόπωρο με σκοπό την επίκληση της βροχής μετά τη σπορά.

1 β. Βρέξε, βρέξε

1. Βρέ- ξε βρέ- ξε Πα- να- γιά,
2. κά- νε χιό- νια και νε- ρά,
3. να βρα- χού- νε τα λε- μό- νια,
4. να τα τρώ- μέ το χει- μώ- να,
5. με το μπάρ- μπα το Νι- κό- λα.

Εικόνα 4.

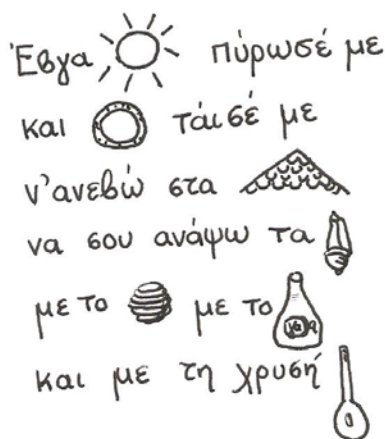
6. Εργαλεία διαφοροποιημένης διδασκαλίας

Βασικές τεχνικές και στρατηγικές ενεργητικής και πολυτροπικής μουσικής διδασκαλίας συνιστούν εργαλεία διαφοροποιημένης διδασκαλίας. Έτσι στη συγκεκριμένη διδακτική πρόταση:

Ο «εννοιολογικός χάρτης» τραγουδιού:

• Βοηθά τους μαθητές του Νηπιαγωγείου και της Α΄ τάξης Δημοτικού, που δεν κατέχουν ή δεν έχουν ανεπτυγμένη τη δεξιότητα της ανάγνωσης να εμπεδώσουν και να απομνημονεύσουν σε σύντομο διάστημα τους στίχους του τραγουδιού.

• Μπορεί ωστόσο να χρησιμοποιηθεί και στην Β΄ τάξη, καθώς αποδεσμεύει τους μαθητές από την ανάγνωση των στίχων παρέχοντάς τους μεγαλύτερη ελευθερία κατά τη μουσική εκτέλεση του τραγουδιού. Στο επίπεδο αυτό, μπορεί να χρησιμοποιηθεί συνδυαστικά ο «νοηματικός χάρτης» με ορισμένα μέρη του στίχου π.χ.

Εικ.5 Ενδεικτικό παράδειγμα συνδυασμού «εννοιολογικού χάρτη» του τραγουδιού και μέρη των στίχων του

- Ακόμη, ο «εννοιολογικός χάρτης» μπορεί γενικότερα να αξιοποιηθεί διδακτικά και σε μεγαλύτερες τάξεις για να διευκολυνθούν κατά την εκμάθηση τραγουδιών:
  - μαθητές που δυσκολεύονται στην ανάγνωση της ελληνικής γλώσσας
  - μαθητές που είναι περισσότερο οπτικοί τύποι παρά ακουστικοί όσον αφορά το μαθησιακό τους προφίλ
  - μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες
  - μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες

Η δραματοποίηση των στίχων του τραγουδιού:

- Κινητοποιεί τους μαθητές που δείχνουν λιγότερο ενδιαφέρον ή των οποίων η προσοχή διασπάται κατά την εκμάθηση και την εκτέλεση τραγουδιών
- Ενισχύει τη βιωματική προσέγγιση τραγουδιών και κάνει ευκολότερη την εκμάθησή τους, ειδικότερα για τους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες μαθητές

γ) Η απόδοση της μελωδικής ανέλιξης του τραγουδιού με κινήσεις του σώματος:

- Κινητοποιεί τους μαθητές που δείχνουν λιγότερο ενδιαφέρον ή των οποίων η προσοχή διασπάται κατά την εκμάθηση και την εκτέλεση τραγουδιών
- Ενισχύει τη βιωματική προσέγγισή και την ορθή απόδοσή των μουσικών διαστημάτων από μαθητές που δεν χαρακτηρίζονται από μαθησιακή ετοιμότητα όσον αφορά τις φωνητικές και ακουστικές τους δεξιότητες

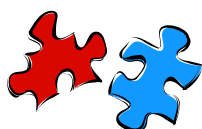

7. Σύνδεση με τα σχολικά εγχειρίδια Μουσικής και το υποστηρικτικό υλικό του μαθήματος

Το τραγούδι «Έβγα ήλιο πύρωσέ με» -με τη μορφή τεσσάρων στίχων- περιλαμβάνεται -στο σχολικό εγχειρίδιο «Μουσική Α΄ Δημοτικού», Τετράδιο Εργασιών (Αργυρίου Μ., Τσούτσια Λουλάκη Ε., Μαγαλιού Μ., ΟΕΔΒ 2010) όπου εντάσσεται στα τραγούδια προς εκμάθηση (σελ.40) :

Εικόνα 6.

8. Διασύνδεση με άλλα μαθήματα

Το περιεχόμενο της Διδακτικής Πρότασης συνδέεται με τη Γλώσσα (προσέγγιση των στίχων του τραγουδιού, συμβολική απόδοση ποιητικού

λόγου), τα Εικαστικά (εικονικές παραστάσεις του στίχου στο «εννοιολογικό χάρτη» του τραγουδιού) και τη Μελέτη Περιβάλλοντος (προσέγγιση του φυσικού κι ανθρωπογενούς περιβάλλοντος μέσα από τους στίχους του τραγουδι).

Ακόμη, μπορεί να ενταχθεί στο πλαίσιο ενός Σχεδίου Εργασίας ή ενός Πολιτιστικού Προγράμματος με θέμα π.χ. τον Ήλιο, τα 4 στοιχεία της φύσης Γη, Αέρα, Νερό, Φωτιά κ.ά. που θα ολοκληρωθεί με τη μορφή αντίστοιχης σχολικής εκδήλωσης

9. Διασύνδεση με τα περιεχόμενα των Οργανωτών του Προγράμματος Σπουδών Μουσικής

Η διδακτική πρόταση εντάσσεται στον 3^ο Οργανωτή του Π.Σ *Συνδέω τη μουσική με άλλες τέχνες κι επιστήμες* και συγκεκριμένα στο Περιεχόμενο 3.2 *Μουσική και άλλα μαθήματα*.

Διαχέονται ωστόσο σε αυτή και διασυνδέονται Περιεχόμενα κι από τους άλλους 3 Οργανωτές του Π.Σ. Συγκεκριμένα:

ΔΙΑΧΥΣΗ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ Π.Σ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ «ΕΒΓΑ ΗΛΙΕ ΠΥΡΩΣΕ ΜΕ»:

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
1 ^ο Προσεγγίζω και κατανοώ τις βασικές έννοιες και τα στοιχεία της μουσικής	1.1 Παλμός-ρυθμός 1.2 Τονικό ύψος- 1.5 Ρυθμική Αγωγή 1.6 Ηχόχρωμα
2 ^ο Γνωρίζω τα είδη της μουσικής συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά	2.1 Ελληνική μουσική παράδοση
3 ^ο Συνδέω τη μουσική με άλλες τέχνες κι επιστήμες	3.2 Μουσική και άλλα μαθήματα
4 ^ο Μουσική εντός κι εκτός σχολείου	4.1 Εκδηλώσεις σχολικές

Πίνακας 3.

10. Αξιολόγηση-

• Ο εκπαιδευτικός προβαίνει σε διαμορφωτική αξιολόγηση αποβλέποντας στην ανατροφοδότηση της μαθησιακής διαδικασίας. Η αξιολόγηση θα εστιαστεί:

α) στον ψυχοκινητικό τομέα, για να διαπιστωθεί αν οι μαθητές αποδίδουν το τραγούδι με σχετική τονική ακρίβεια και χειρίζονται με άνεση κι επιδεξιότητα τα μουσικά όργανα

β) στο γνωστικό τομέα, για να διαπιστωθεί ο βαθμός εξοικείωσης και η μαθησιακή ετοιμότητα των μαθητών με την επικοινωνία σε μια συμβολική- φαντασική γλώσσα

γ) στο συναισθηματικό τομέα, για να διαπιστωθεί αν οι μαθητές είναι σε θέση με αυτοπεποίθηση και σιγουριά να αυτενεργήσουν με οδηγό τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους και να παρουσιάσουν και να αναπτύξουν τις δυνατότητές τους αυτές ενώπιον των συμμαθητών τους.

Και μερικά σημεία για επιπλέον βοήθεια:

• Στις πρώτες εκτελέσεις του δημοτικού τραγουδιού ο εκπαιδευτικός τραγουδά αρχικά μαζί με τους μαθητές. Στη συνέχεια, τους βοηθά μόνο στην κατάληξη κάθε φράσης κι έπειτα τους αφήνει να εκτελέσουν μόνοι όλο το τραγούδι (φθίνουσα καθοδήγηση). Η συνοδεία στο πιάνο από τον εκπαιδευτικό και η απόδοση της μελωδίας μέσω του ηχοχρώματος του οργάνου αυτού ενισχύει τις ακουστικές δεξιότητες των μαθητών. Έτσι, και με τη συστηματική χρήση του οργάνου από τον εκπαιδευτικό, οι μαθητές μπορούν σταδιακά να διορθώνουν μόνοι τους τον εαυτό τους.

- Η χρήση των ομάδων στο πλαίσιο μια ομαδοκεντρικής διδακτικής προσέγγισης μπορεί να διευκολύνει τον εκπαιδευτικό σε μια περισσότερο σφαιρική αξιολόγηση των μαθητών.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

Ο Samuel Baud-Bovy στο «Δοκίμιο για το ελληνικό δημοτικό τραγούδι αναφέρεται στα Παιδικά τραγούδια στην Αρχαία και Νέα Ελλάδα»

:

«Όταν τα σύννεφα κρύβανε τον ήλιο, τα Ελληνόπουλα, χτυπώντας παλαμάκια, του φώναζαν:

Έξεχ', ω φιλ' ήλιε, (Bergk Th., *Poetae Lyrici Graeci*, Leipzig, 1882, vol.III)

Το ίδιο γίνεται και σήμερα στη Σάμο, όπου τραγουδούν σε οκτασύλλαβους τροχαϊκούς, είτε καταληκτικούς:

*Έβγα, ήλιε, μια χαρά,
να πυρώσεις τα παιδιά,* (Βρόντης Α., *Το παιδί στη Σάμο*, Λαογρ. ΙΣΤ',
214-244)

είτε ακατάληκτους:

*Έβγα, ήλιε, πύρωσέ με,
και κουλούρια τάισέ με*

πάνω σε τρεις νότες τόσο διαδεδομένες που τις ονόμασαν «παιδική τριάδα» (Kinderlied-Terno) (Bardos L., *Natürliche Tonsysteme*, Studia memoriae Belae Bartók sacra, Budapest, 1956, 209-248)''

2^η Πρόταση Διδασκαλίας
«Γέλαγε η Μαρία» για τις Τάξεις Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού

Προβλεπόμενη διάρκεια: 1 διδακτική ώρα

Υλικά: φλογέρες, πιάνο ή αρμόνιο, audio CD Μουσικής Δημοτικού

Το προτεινόμενο Σχέδιο Μαθήματος βασίζεται σε Ενδεικτική Δραστηριότητα του Προγράμματος Σπουδών Μουσικής (σελ. 38-39):

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Τάξεις Γ΄ -Δ΄ Δημοτικού

ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ 1^{ος} : Προσεγγίζω και κατανοώ τις έννοιες και τα βασικά στοιχεία της μουσικής

1.1 Τονικό ύψος-Μελωδία

	<p><u>Εκτέλεση μουσικής:</u> Ακούω και μαθαίνω το τραγούδι «Γέλαγε η Μαρία» (Α.Παπαδόπουλου - Μ.Πλάσσα):</p> <p>Μαθαίνουν να αποδίδουν τις φράσεις της μελωδίας του τραγουδιού με τους αντίστοιχους φθόγγους (βιολιατικά) καθώς ο εκπαιδευτικός τους συνοδεύει στο πιάνο. Ο εκπαιδευτικός τραγουδά υποδειγματικά τις φράσεις και οι μαθητές επαναλαμβάνουν μιμητικά:</p> <p>1) λα λα λα λα σι σολ. λα σολ. φα φα σολ. φα μι</p> <p>2) φα φα φα σολ. σολ. σολ. φα μι ρε ρε μι μι</p> <p><u>Εκτέλεση μουσικής:</u> Παίζουν τις δυο φράσεις της μελωδίας του τραγουδιού «Γέλαγε η Μαρία» (Α.Παπαδόπουλου - Μ.Πλάσσα) στη φλογέρα διαβάζοντας τους φθόγγους της μελωδίας με τα ονόματά τους. Ο ρυθμός αποδίδεται με βάση την ακουστική τους</p>
--	---

Εικ.7(Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής, Π.Ι & ΥΠΔΜΘ 2011

Μελοποιημένη ποίηση- Έλληνες συνθέτες

Ο χαρακτηρισμός «έντεχνη λαϊκή μουσική» -αν και ενέχει στοιχεία αντιφατικότητας και αμφισημίας- περιγράφει ωστόσο και συνδέεται ιστορικά με την εμφάνιση ενός ρεύματος της νεότερης ελληνικής μουσικής στα μέσα της δεκαετίας του '60 η οποία εναρμονίστηκε με συγκεκριμένους στόχους αισθητικού και κοινωνικοπολιτικού περιεχομένου που έθεσαν νέοι συνθέτες της εποχής, όπως ο Μίκης Θεοδωράκης, ο Μάνος Χατζιδάκις κ.ά.

Στο πλαίσιο αυτό, έγινε προσπάθεια να δημιουργηθούν μουσικά έργα τέχνης προορισμένα να αφομοιωθούν δημιουργικά από τις μάζες. Δημιουργείται την περίοδο αυτή, μια **παράδοση μελοποιημένης ποίησης** η οποία ονομάστηκε «έντεχνο τραγούδι», δηλώνοντας τη διαφοροποίηση από το λαϊκό τραγούδι της εποχής, τόσο ως προς το στίχο όσο και ως προς τη μουσική (ύψος, ενορχήστρωση, φόρμα).

Ο **Φοίβος Ανωγειανάκης** δηλώνει το 1964 στην Επιθεώρηση Τέχνης, ότι «έντεχνη» και «λαϊκή» από αντικειμενική άποψη είναι δυο αντίθετες έννοιες :Η πρώτη έννοια αντιστοιχεί σε έναν συνθέτη με συγκεκριμένη μουσική μόρφωση ενώ στην λαϊκή μουσική ο δημιουργός δεν έχει σπουδάσει μουσική αλλά στηρίζεται στη μουσική παράδοση που τον περιβάλλει. Ωστόσο ο χαρακτηρισμός «έντεχνη και λαϊκή» αποκτά στην περίπτωση που μας ενδιαφέρει ένα ειδικό βάρος που προσδίδεται από τα πολιτικά και κοινωνικά δεδομένα της εποχής: Ο χαρακτηρισμός «λαϊκή» μουσική δεν παραπέμπει στην έννοια της μουσικής

παράδοσης ενός λαού αλλά στη εύληπτη μουσική που γράφεται από έναν συνθέτη με στόχο τα πλατύτερα λαϊκά στρώματα, ενώ ο χαρακτηρισμός «έντεχνη» παραπάμπει στην **υψηλή ποιότητα** που θα πρέπει να χαρακτηρίζει ένα το συγκεκριμένο μουσικό έργο τέχνης, ώστε να επιτελέσει τον παιδευτική και κοινωνική λειτουργία για την οποία δημιουργήθηκε.

Ο παιδευτικός αυτός σκοπός, η εύληπτη αλλά και ποιοτική μορφή των εν λόγω τραγουδιών τα καθιστούν ακριβώς ένα γόνιμο πεδίο αναζήτησης **μουσικοπαιδαγωγικών εργαλείων** από την πλευρά του εκπαιδευτικού για την άσκηση τόσο των μουσικών δεξιοτήτων των μαθητών όσο και για την ανάπτυξη της αισθητικής τους καλλιέργειας και την ευαισθητοποίησή τους σε ζητήματα ιστορικά, κοινωνικά, πολιτικά, θρησκευτικά κ.ά. μέσω της μουσικής.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ- ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

1. Μεθοδολογία της Διδασκαλίας

Το μάθημα στηρίζεται σε διαδικασίες **συμμετοχικής** κι **ενεργητικής μάθησης** (ενεργητική ακρόαση μουσικής - μουσική εκτέλεση). Η εκμάθηση του τραγουδιού που περιλαμβάνεται πραγματοποιείται μέσα από διαδικασίες σύνθεσης **άμεσης** και **έμμεσης διδασκαλίας** στο πλαίσιο της υποδειγματικής διδασκαλίας (Ματσαγγούρας, 1998).

Η υποδειγματική παρουσίαση από τον εκπαιδευτικό “demonstration” πραγματοποιείται στο πλαίσιο της τεχνικής της «φθίνουσας καθοδήγησης» (fading scaffolding) (Ματσαγγούρας, 1998, Κουλουμπαρίτση 2003): οι υποδείξεις και η καθοδήγηση από την πλευρά του εκπαιδευτικού σταδιακά μειώνονται ώστε ο μαθητής με μέσο μάθησης αρχικά τη μίμηση να είναι σε θέση να «κατακτήσει» μόνος του γνώσεις και δεξιότητες.

2. Στόχοι

Οι μαθητές επιδιώκεται:

- Να διακρίνουν την κατεύθυνση της ανέλιξης μελωδιών και να ακολουθούν ακουστικά τις μεταβολές της
- Να εξοικειωθούν με τα συμβολικά ονόματα τονικού ύψους της δυτικής μουσικής: ντο, ρε, μι, φα, σολ, λα, σι (προφορικά - ακουστικά ή γραπτά) που βρίσκονται σε διαφορετική θέση (ψηλά ή χαμηλά) ανάλογα με το τονικό ύψος
- Να τραγουδούν ατομικά και σε ομάδες μελωδίες με αυξανόμενη τονική ακρίβεια
- Να τραγουδούν ατομικά και σε ομάδες από μνήμης μικρές μελωδίες με τα ονόματα των φθόγγων τους
- Να τραγουδούν απλές μελωδίες με μίμηση
- Να εκτελούν στη φλογέρα ή σε τονικά μουσικά όργανα μελωδίες τραγουδιών που έχουν μάθει
- Να έρθουν σε δημιουργική επαφή με το νεότερο ελληνικό τραγούδι και να προσεγγίσουν πτυχές της καθημερινής ζωής των ανθρώπων μέσα από αυτό

3. Αφόρμηση

Ο εκπαιδευτικός μοιράζει στους μαθητές φυλλάδιο με το τραγούδι «Γέλαγε η Μαρία» (Λ. Παπαδόπουλου- Μ. Πλέσσα) και αντίστοιχες εικόνες παιχνιδιών που περιγράφονται στους στίχους του (ένα τσέρκι, ένα πατίνι με ρουλεμάν και μια σφενδόνα) καθώς και το εξώφυλλο του δίσκου «Ο Δρόμος» που φιλοτέχνησε ο Σπύρος Βασιλείου, όπου απεικονίζεται μια γειτονιά κατά τη δεκαετία του 60'. Κινητοποιεί το ενδιαφέρον των μαθητών για το μάθημα συζητώντας με τους μαθητές για το πώς παίζονταν τα αντίστοιχα παιχνίδια.

• Παρατίθεται ενδεικτικό εκπαιδευτικό φυλλάδιο που μπορεί να δοθεί στους μαθητές:

\

ΓΕΛΑΓΕ Η ΜΑΡΙΑ

(Στίχοι: Λευτέρη Παπαδόπουλου
Μουσική: Μίμη Πλέσσα)

Κύλαγε το τσέρκι στην οδό Φυλής
άστραφτε στον ήλιο κάποια τζαμαρία
άρπαζες την πέτρα δίχως να σκεφτείς
τίναζες το χέρι κάτω η τζαμαρία
γέλαγε η Μαρία, η Μαρία

Κόβαμε δικάλες απ' τη μυγδαλιά
είχαμε ρημάξει τη φτωχή πλατεία
έβαζες σημάδι γλόμπους και πουλιά
και του κυρ Αλέκου τη χοντρή κυρία
γέλαγε η Μαρία, η Μαρία

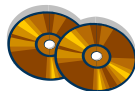
Πάνω στο πατίνι με τα ρουλεμάν
τρέλαινες τον κόσμο απ' τη φασαρία
κι οι νοικοκυραίοι φώναζαν αμάν
λέγαν θα καλέσουν την αστυνομία
γέλαγε η Μαρία. η Μαρία

Εικόνες από πάνω κι αριστερά: Εικ.8, Εικ.9, Εικ.10, Εικ.11

4. Ανάπτυξη

4.1. Ενεργητική Ακρόαση του τραγουδιού

- Οι μαθητές ακούν ηχογραφημένη εκτέλεση του τραγουδιού «Γέλαγε η Μαρία» καθώς διαβάζουν τους στίχους στο φυλλάδιό τους. Συνδέουν το νόημα των στίχων με τις αντίστοιχες εικόνες και παρατηρούν, όσον αφορά τη δομή του τραγουδιού, αν υπάρχει κάποιο μέρος που επαναλαμβάνεται (ο στίχος «γέλαγε η Μαρία» επαναλαμβάνεται στο τέλος κάθε στροφής).

4.2. Εκμάθηση- Εκτέλεση του τραγουδιού

Ο εκπαιδευτικός παίζει την εισαγωγή του τραγουδιού στο πιάνο και παρακινεί τους μαθητές να κρατήσουν ομαδικά το ρυθμό χτυπώντας παλαμάκια (παλμός μέτρου 4/4).

- Ο εκπαιδευτικός εκτελεί υποδειγματικά μια-μια τις στροφές του τραγουδιού και οι μαθητές επαναλαμβάνουν μιμητικά κάθε στροφή. Ιδιαίτερη προσοχή μπορεί να δοθεί στην απόδοση του αντιχρονισμού στην 3^η στροφή (3^ο στίχος «φώναζαν *αμάν*»)

- Έπειτα αποδίδουν όλο το τραγούδι καθώς ο εκπαιδευτικός τους συνοδεύει σε μελωδικό μουσικό όργανο. Κρατούν το ρυθμό με παλαμάκια στο οργανικό μέρος-εισαγωγή που παίζει κάθε φορά ο εκπαιδευτικός ανάμεσα στις στροφές.

4.3. Εκμάθηση της μελωδίας του τραγουδιού στη φλογέρα

Η εκτέλεση της μελωδίας του τραγουδιού «Γέλαγε η Μαρία» (Α.Παπαδόπουλου- Μ.Πλέσσα) στη φλογέρα προϋποθέτει τη δεξιότητα εκτέλεσης των φθόγγων ρε, μι, φα, σολ, λα, σι. Προϋποθέτει δηλαδή μια σειρά μαθημάτων αφιερωμένων στην εκμάθηση του οργάνου κατά τη διάρκεια των οποίων θα εισάγονται κάθε φορά διαδοχικά νέοι φθόγγοι και οι μαθητές θα μαθαίνουν πώς να επιλύουν από μόνοι τους τις τεχνικές δυσκολίες κατά την εκτέλεση.

Η αρχική εκμάθηση της τεχνικής του οργάνου -εφόσον πρόκειται για ομαδικό μάθημα στο πλαίσιο μιας σχολικής τάξης- είναι προτιμότερο να βασιστεί σε γνωστές για τους μαθητές μελωδίες για να διευκολυνθεί η ανάκληση της μελωδίας στην ακουστική τους μνήμη κατά την εκτέλεση π.χ.: εκμάθηση της μελωδίας των τραγουδιών: «Περάσαμε όμορφα» (φθόγγοι σι, λα, σολ), «Η μικρή Ελένη» (φθόγγοι μι, σολ, λα), κ.ά.

Ο εκπαιδευτικός γράφει στον πίνακα της τάξης τους φθόγγους κάθε φράσης του τραγουδιού ψηλά ή χαμηλά, ανάλογα με το τονικό τους ύψος π.χ.:

1^η φράση   λα   λα   λα   σι   λα
                                σολ   σολ   σολ
  φα   φα   μι

β) στην περίπτωση που κάποιοι μαθητές εμφανίζουν άνεση κατά την εκτέλεση της μελωδίας στη φλογέρα ο εκπαιδευτικός τους παρωθεί να παίζουν με ρυθμική ακρίβεια αποδίδοντας με εκφραστικότητα τις μουσικές φράσεις

Ομαδοσυνεργατική προσέγγιση

Αφού ολοκληρωθεί η εκμάθηση της εκτέλεσης στη φλογέρα, οι μαθητές μπορούν να χωριστούν σε ομάδες των 4 - 5 ατόμων που θα προβούν σε ομαδική εκτέλεση. Η ομαδική εκτέλεση διαφοροποιείται από την ατομική καθώς απαιτεί ακρίβεια και συγχρονισμό των μελών της κι επομένως ανεπτυγμένες δεξιότητες ακρόασης κι εκτέλεσης.

Κάθε ομάδα κάνει «πρόβες» παίζοντας φράση-φράση τη μελωδία του τραγουδιού και παρουσιάζει την προσπάθειά της ενώπιον της τάξης.

Στο τέλος οι ομάδες ενώνονται για να παίξουν μαζί όλα τα παιδιά της τάξης. Σκοπός στην περίπτωση αυτή, είναι η χαρά της ομαδικής συμμετοχής αλλά και παράλληλα η ανάπτυξη των δεξιοτήτων παράλληλης εκτέλεσης κι ακρόασης του «άλλου».

Εταιρική διδασκαλία

Οι μαθητές που το επιθυμούν, μπορούν να παρουσιάσουν εταιρικά με έναν συμμαθητή τους μια εκτέλεση της μελωδίας του τραγουδιού ή μιας φράσης της. Η μορφή αυτή παρουσίασης έχει ιδιαίτερη σημασία για την ενδυνάμωση μαθητών που μπορεί να εμφανίζουν μειωμένη αυτοπεποίθηση και συστολή ή παρουσιάζουν αντικειμενικές δυσκολίες στο γνωστικό ή ψυχοκινητικό επίπεδο όσον αφορά την τεχνική εκτέλεσης του οργάνου. Στην περίπτωση αυτή ο άλλος εταίρος μπορεί να βρίσκεται σε πιο προχωρημένο επίπεδο και να λειτουργεί αλληλοδιδακτικά με έμμεσο τρόπο.

5. Εναλλακτική πρόταση διδασκαλίας

- Οι μαθητές μπορούν να μάθουν το τραγούδι «Γεια σου χαρά σου Βενετιά» (Ν.Γκάτσου-Στ.Ξαρχάκου) κι έπειτα να παίξουν το γύρισμα του («φύσ' αεράκι φύσα με...») στη φλογέρα:

1^η φράση   σολ   σολ   σολ   σολ   ^{λα}
   ^{φα}
  ^{μι}
   ^{ρε}

2^η φράση   ^{σι}
                          ^{λα} ^{λα} ^{λα} ^{λα}
   ^{σολ}
   ^{φα}
   ^{μι}

- Οι μαθητές μπορούν να αυτοσχεδιάσουν δικές τους μελωδίες ως συνέχεια μιας κοινής δοσμένης εκκίνησης τριών φθόγγων π.χ.

ρε, λα, σολ

(Π.Σ. Μουσικής, Π.Ι. & ΥΠΔΜΘ 2011, ΣΕΛ. 40)

Ο εκπαιδευτικός καταγράφει τις μουσικές ιδέες των μαθητών στον πίνακα και κάθε μαθητής μπορεί να επιλέξει όποια θέλει για να την εκτελέσει.

Η ποίηση ενώνεται με τη μουσική

Πολλές φορές η μουσική συνεργάζεται με την ποίηση και φτιάχνουν τα ομορφότερα τραγούδια. Πολλοί συνθέτες έχουν **μελοποιήσει** στίχους γνωστών ποιητών. Το ποίημα «Γεια σου χαρά σου Βενετιά» που έγραψε ο **Ν. Γκάτσος** έχει μελοποιηθεί από τον συνθέτη **Στάυρο Ξαρχάκο**.

Οι στίχοι και η μουσική συνθέτουν κι είναι μαζί!
Κι από τότε κι από τότε τραγουδά «Γεια σου χαρά σου Βενετιά»

«Γεια σου χαρά σου Βενετιά»

<p>1. Γεια σου χαρά σου Βενετιά πήρα τους δρόμους του νοτιά κι απ' το κατάρτι το ψηλό τον άνεμο παρακαίω.</p>	<p>2. Φύσα αεράκι φύσα με μη χαμηλώνεις ίσαμε να δω γαλάζια εκκλησιά Τσιφλίο και Μονεμβασιά</p>
<p>3. Γεια σου χαρά σου Βενετιά θγήκα σε θάλασσα πλάτιά και τραγουδώ στην κουπαστή σ' όλο τον κόσμο ν' ακουστεί.</p>	<p>4. Φύσα αεράκι φύσα με μη χαμηλώνεις ίσαμε να δω στην Κρήτη μια κορφή που 'χω μονοῦλα κι αδερφή.</p>

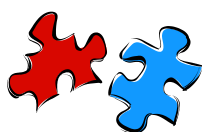
Στίχοι: Ν. Γκάτσος

Ακουσε το τραγούδι «Γεια σου χαρά σου Βενετιά»
(Μουσική Στ. Ξαρχάκος - Στίχοι Ν. Γκάτσος).

Προσπάησε μαζί με τους συμμαθητές σου, παίζοντας παλαμάκια ή κρουστά μουσικά όργανα να βρείτε διάφορους ρυθμούς για να συνοδέψετε το ποίημα «Γεια σου χαρά σου Βενετιά».

Ανακεφαλαίωση

Εικόνα 12

8. Διασύνδεση με άλλα μαθήματα

Το περιεχόμενο της Διδακτικής Πρότασης συνδέεται με τη Γλώσσα (προσέγγιση των στίχων του τραγουδιού), τη Μελέτη Περιβάλλοντος (προσέγγιση της καθημερινής ζωής προηγούμενων γενεών καθώς και του αντίστοιχου φυσικού κι ανθρωπογενούς περιβάλλοντος μέσα από τους στίχους του τραγουδι) και τα Εικαστικά (εικαστικό έργο του Σπύρου Βασιλείου στο εξώφυλλο του δίσκου).

Ακόμη, μπορεί να ενταχθεί στο πλαίσιο ενός Σχεδίου Εργασίας με θέμα από τη Μουσική Αγωγή π.χ. «Τα παιχνίδια του Μουσείου», κ.ά. ή ενός Πολιτιστικού Προγράμματος με αντίστοιχο θέμα π.χ. «Τα παιδιά παίζουν», κ.ά. που θα ολοκληρωθεί με τη μορφή σχολικής εκδήλωσης.

9. Διασύνδεση με τα περιεχόμενα των Οργανωτών του Προγράμματος Σπουδών Μουσικής-

Η διδακτική πρόταση εντάσσεται στον 1^ο Οργανωτή του Π.Σ Προσεγγίζω και κατανοώ τις βασικές έννοιες και τα στοιχεία της μουσικής και συγκεκριμένα στο Περιεχόμενο 1.2 Τονικό ύψος-Μελωδία

Διαχέονται ωστόσο σε αυτή και διασυνδέονται Περιεχόμενα κι από τους άλλους 3 Οργανωτές του Π.Σ. Συγκεκριμένα:

ΔΙΑΧΥΣΗ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ Π.Σ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ «ΓΕΛΑΓΕ Η ΜΑΡΙΑ»:

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
1 ^ο Προσεγγίζω και κατανοώ τις βασικές έννοιες και τα στοιχεία της μουσικής	1.1 Παλμός-ρυθμός 1.2 Τονικό ύψος-Μελωδία 1.3 Μορφή - 1. 7 Συνήχηση

2 ^{ος} Γνωρίζω τα είδη της μουσικής συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά	2.1 Μελοποιημένη ποίηση-Έλληνες συνθέτες
3 ^{ος} Συνδέω τη μουσική με άλλες τέχνες κι επιστήμες	3.2 Μουσική και άλλα μαθήματα
4 ^{ος} Μουσική εντός κι εκτός σχολείου	4.1 Εκδηλώσεις σχολικές 4.3 Μουσειακή Αγωγή

Πίνακας 4

10. Αξιολόγηση

- Ο εκπαιδευτικός προβαίνει σε διαμορφωτική αξιολόγηση, αποβλέποντας στην ανατροφοδότηση της μαθησιακής διαδικασίας. Η αξιολόγηση θα εστιαστεί:

α) στον ψυχοκινητικό τομέα, για να διαπιστωθεί αν οι μαθητές αποδίδουν φωνητικά το τραγούδι με σχετική τονική ακρίβεια και αν το επίπεδο τεχνικής τους κατά την εκτέλεση της φλογέρας ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της μελωδίας του τραγουδιού
β) στο γνωστικό τομέα, για να διαπιστωθεί η μαθησιακή ετοιμότητα των μαθητών ως προς την οπτική αναπαράσταση των φθόγγων ή την ανάγνωση απλής ρυθμικής παρτιτούρας
γ) στο συναισθηματικό τομέα, για να διαπιστωθεί αν οι μαθητές είναι σε θέση να βρουν λύσεις και να ξεπεράσουν προβλήματα και δυσκολίες κατά την εκμάθηση μουσικής και να παρουσιάσουν στη συνέχεια ενώπιον κοινού ατομική τους εκτέλεση.

- Στις πρώτες εκτελέσεις του τραγουδιού «Γέλαγε η Μαρία» ο εκπαιδευτικός τραγουδά αρχικά μαζί με τους μαθητές. Στη συνέχεια, τους βοηθά μόνο στην κατάληξη κάθε φράσης κι έπειτα τους αφήνει να εκτελέσουν μόνοι όλο το τραγούδι (φθίνουσα καθοδήγηση). Η συνοδεία στο πιάνο από τον εκπαιδευτικό και η απόδοση της μελωδίας μέσω του ηχοχρώματος του οργάνου αυτού ενισχύει τις ακουστικές δεξιότητες των μαθητών.

-ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

Ο «Δρόμος» με μουσική του Μίμη Πλέσσα και στίχους του Λευτέρη Παπαδόπουλου κυκλοφόρησε το 1969 και είναι ο εμπορικότερος δίσκος της ελληνικής δισκογραφίας. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του δίσκου ότι η πλειοψηφία των τραγουδιών δεν έχει ρεφρέν. Κύριος ερμηνευτής είναι ο Γιάννης Πουλόπουλος.

3^η Πρόταση Διδασκαλίας
«Συμφωνία του Νέου Κόσμου» για τις Τάξεις Ε΄ και Στ΄ Δημοτικού

Προβλεπόμενη διάρκεια: 1 διδακτική ώρα

Υλικά: πιάνο ή αρμόνιο, audio CD Μουσικής με τη Συμφωνία αρ.9 του Dvořák, CD Player, Η/Υ με ηχεία και βιντεοπροβολέα.

Το προτεινόμενο Σχέδιο Μαθήματος βασίζεται σε Ενδεικτική Δραστηριότητα του Προγράμματος Σπουδών Μουσικής (σελ. 65):

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Τάξεις Ε΄ -Στ΄ Δημοτικού

ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ 1^{ος} : Προσεγγίζω και κατανοώ τις έννοιες και τα βασικά στοιχεία της μουσικής

1.6. Ηχώχρωμα

<p>Οι μαθητές να μπορούν:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να κατανοήσουν την κατάταξη των μουσικών οργάνων • Να διακρίνουν το ηχόχρωμα των μουσικών οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας • Να διακρίνουν το ηχόχρωμα των ελληνικών λαϊκών μουσικών οργάνων • Να γνωρίσουν μουσικά όργανα άλλων λαών και πολιτισμών • Να αναγνωρίζουν μουσικά όργανα σε σύνολα τζαζ, ροκ και άλλων ειδών μουσικής • Να περαματίζονται με διαφορετικά ηχογράμματα οργάνων χρησιμοποιώντας απλό μουσικό λογισμικό 	<p>1.6. Ηχώχρωμα</p> <p>Φυσικοί και ηλεκτρονικοί ήχοι</p> <p>Είδη φωνών</p> <p>Είδη ορχήστρας</p> <p>Ελληνικά και ξένα παραδοσιακά όργανα</p> <p>Σύνολα σύγχρονης μουσικής</p>	<p>-Ενεργητική ακρόαση Ακούω ηχογραφημένα αποσπάσματα μουσικών έργων για συμφωνική ορχήστρα και προσπαθώ να αναγνωρίσω το ηχόχρωμα των διαφορετικών οργάνων επιλέγοντας κάθε φορά την αντίστοιχη εικόνα του μουσικού οργάνου που άκουσα σε εκπαιδευτικό φύλλο εργασίας που τους έχει δοθεί.</p> <p>-Ενεργητική ακρόαση Διακρίνουν το ηχόχρωμα των ελληνικών λαϊκών μουσικών οργάνων κατά την ακρόαση ηχογραφημένων αποσπασμάτων δημοτικής, ρεμπέτικης, αστικής επαναστατικής και σύγχρονης ελληνικής μουσικής και κατατάσσουν τα όργανα με βάση τις τέσσερις βασικές κατηγορίες του συστήματος κατάταξης Homboitel – Sachs (Ιαόφωνα- Μembrάνοφωνα – Χορδοφωνα – Αερόφωνα).</p> <p>-Ενεργητική ακρόαση Ακούω και παρακολουθώ ζωντανές εκτελέσεις διαφορετικών ειδών μουσικής απ' όλον τον κόσμο στο διαδικτυο παρατηρώντας τη μορφή και το ηχόχρωμα των αντίστοιχων μουσικών οργάνων.</p> <p>-Εκτέλεση Μουσικής Αναζητούν στο Διαδίκτυο ζωντανές μηχανησοποιημένες εμφανίσεις φωνητικών συνόλων που ερμηνεύουν a capella αδικές μεταρροφές οργάνων μουσικών έργων για φωνητική απόδοση π.χ. η Πέμπτη Συμφωνία του Beethoven από το φωνητικό σύνολο Swingle Sisters. Οι μαθητές παρατηρούν πως τα μέλη σχηματίζουν και διαμορφώνουν με τη φωνή τους διαφορετικά ηχογράμματα και πως αυτά ηχοών και συγχών μεταξύ τους.</p> <p>-Μουσική Δημιουργία Με βάση τις δυνατότητες ενός λογισμικού μουσικής δημιουργούν ποικίλες μελωδικές γραμμές πάνω σε ένα δεδομένο ρυθμικό μοτίβο και τις ενορχηστρώνουν με διαφορετικούς τρόπους κι αντίστοιχες μεταβολές δυναμικής και ρυθμικής αγωγής. Στη συνέχεια ακούν και αξιολογούν τα αποτελέσματα των παραματισμών τους, π.χ. εργάζονται με βάση το ρυθμικό μοτίβο:</p>	<p>- Διδακτικό Πακέτο «Μουσική Ε΄ Δημοτικού» (Αποστολίδου Α., Ζεπάτου Χ.), ΟΕΔΒ 2007 Βιβλίο Μαθήτη-Τεράδιο Εργασιών – Βιβλίο Εκπαιδευτικού</p> <p>Διδακτικό Πακέτο «Μουσική Στ΄ Δημοτικού» (Θεοδωρακοπούλου Μ., Παπατόνη Γρ., Παρασκευοπούλου Χ. Α., Στεφανάκη Ι.), ΟΕΔΒ 2007 Βιβλίο Μαθήτη-Τεράδιο Εργασιών – Βιβλίο Εκπαιδευτικού</p> <p>14 -Audio CD Διδακτικών Πακέτων Μουσικής & Μουσικού Ανοηλογίνου Δημοτικού Π.Ι. & ΥΠΕΠΘ 2008</p>
---	---	--	--

Εικ.13(Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής, Π.Ι & ΥΠΔΜΘ 2011

Ενεργητική Ακρόαση μουσικής

Στο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής η ακρόαση εντάσσεται στο τρίπτυχο των μουσικών δραστηριοτήτων (ακρόαση-εκτέλεση- σύνθεση) κι επισημαίνεται ότι: «Η κατανόηση των ποικίλων διαδικασιών που εμπλέκονται στο τρίπτυχο αυτό, αποτελεί το κλειδί για την προετοιμασία ενός μαθήματος Μουσικής. Ειδικότερα για την ακρόαση διευκρινίζεται ότι: «Η δραστηριότητα της ακρόασης δίνει έμφαση στη στοχευμένη, ενεργητική μουσική ακρόαση προκειμένου να προκαλέσει κινητική, λεκτική, συναισθηματική και νοητική ανταπόκριση από το παιδί.

Κύριο στόχο αποτελεί η δημιουργία «ενεργητικών ακροατών» μέσα από την ευρύτητα και την εμπάθυνση των εμπειριών ακρόασης που θα αποκτήσει το παιδί κατά τη διάρκεια του μαθήματος της Μουσικής.» (Π.Σ. Μουσικής, Π.Ι. & ΥΠΔΜΘ, 2011)

Σύμφωνα με τον Elliot, η μουσική ακρόαση περιέχει ως διαδικασία γνωστικά και δομικά χαρακτηριστικά. Ο εκπαιδευτικός αξιοποιεί τη μουσική ακρόαση για να θέσει «μουσικές προκλήσεις» και «μουσικά προβλήματα», τα οποία οι μαθητές καλούνται να λύσουν αυτενεργώντας κι αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες, αναδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό τον «πραξιακό» χαρακτήρα της μουσικής.(Elliot, 2005)

Ο πραξιακός χαρακτήρας της μουσικής- κατά τη μουσική ακρόαση ειδικότερα- αλλά και γενικότερα σε κάθε πτυχή της διδασκαλίας της μουσικής- οφείλει να έχει ως έναυσμα τη δραστηριοποίηση στο πλαίσιο ενός **αυθεντικού μουσικού περιεχομένου** και να οργανώνεται στη βάση μιας **στοχοθεσίας** που δεν αφορά απλά την εμπλοκή και μόνο των μαθητών σε αποσπασματικές μουσικές δραστηριότητες αλλά αποβλέπει γενικότερα στην απόκτηση μουσικών γνώσεων κι εμπειριών που θα προσφέρουν τη δυνατότητα μιας **εμβάθυνσης** και ουσιαστικής **μύησης** του παιδιού στον κόσμο της τέχνης της μουσικής μέσα

στο ίδιο το σχολείο, ανεξάρτητα από το κοινωνικό και πολιτισμικό τους περιβάλλον. Στη βάση της φιλοσοφίας αυτής, η προτεινόμενη δραστηριότητα ενεργητικής ακρόασης θέτει «μουσικά προβλήματα» και «προκλήσεις» με στόχο την προσέγγιση και την κατανόηση των εννοιών και των βασικών στοιχείων της μουσικής, την έκφραση των συναισθημάτων και την καλλιέργεια της φαντασίας των μαθητών με σκοπό την εμπάθυνση των μαθητών στην τέχνη της μουσικής και την ανάπτυξη των δυνατοτήτων αισθητικής απόλαυσης μέσω αυτής.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ- ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

1. Μεθοδολογία της Διδασκαλίας

Το μάθημα έχει διερευνητικό χαρακτήρα και στηρίζεται σε διαδικασίες συμμετοχικής κι ενεργητικής μάθησης (ενεργητική ακρόαση μουσικής - μουσική εκτέλεση). Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι καθοδηγητικός και βοηθητικός.

2. Στόχοι

Οι μαθητές επιδιώκεται:

- Να διακρίνουν το ηχόχρωμα των μουσικών οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας

-Να μπορούν να διακρίνουν κατά την ακρόαση ενός μουσικού έργου τα δομικά κι εκφραστικά στοιχεία του και να παρακολουθούν την εξέλιξή τους σε όλη τη διάρκειά του.

- Να ακροαστούν με ευαισθησία ένα έργο λόγιας δυτικής μουσικής, να εκφραστούν μέσα από αυτό και να εξωτερικεύσουν τα συναισθήματά τους

3. Αφόρμηση

Ο εκπαιδευτικός μοιράζει στους μαθητές φυλλάδιο που περιλαμβάνει: α) δυο εξώφυλλα δίσκων με ηχογραφήσεις της Συμφωνίας του Νέου Κόσμου του Α.Ντβόρζακ όπου το ένα απεικονίζει δυο αφροαμερικανούς που βρίσκονται στις όχθες ενός ποταμού το 19^ο αιώνα στην Αμερική και παίζουν και τραγουδούν -ο ένας φουσαρμόνικα- μουσική -καθώς κι ένα παιδάκι που τους ακούει και το άλλο απεικονίζει γλυπτά -αγάλματα Ινδιάνων της Αμερικής και β) ένα «χάρτη ακρόασης του τέταρτου μέρους» της Συμφωνίας του Νέου Κόσμου που περιλαμβάνει -μεταξύ άλλων - εικόνες των μουσικών οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας που κάθε φορά «πρωταγωνιστούν» κατά τη διάρκεια του έργου.

Ο εκπαιδευτικός εξηγεί εν συντομία τι είναι η Συμφωνία στη μουσική και ρωτά τους μαθητές γιατί πιστεύουν ότι η συγκεκριμένη μπορεί να ονομάστηκε «Συμφωνία του Νέου Κόσμου». Εξιστορεί συνοπτικά πως ο συνθέτης Α.Ντβόρζακ (1841-1904) βρέθηκε στη Νέα Υόρκη το 1892, μελέτησε με θαυμασμό την παραδοσιακή μουσική των αφροαμερικανών και των γηγενών Ινδιάνων της Αμερικής και δημιούργησε στη Συμφωνία του Νέου Κόσμου μελωδίες εμπνευσμένες από τις μουσικές αυτές.

4. Ανάπτυξη

4.1- Εκμάθηση-Εκτέλεση θέματος

● Ο εκπαιδευτικός εκτελεί στο πιάνο το κυρίως θέμα (1^ο Θέμα) από το τέταρτο μέρος 4^ο Μέρος Allegro con fuoco της Συμφωνίας του Νέου Κόσμου.

The image shows a musical score for the first theme of the 4th movement of Dvorak's Symphony 'New World'. It consists of two systems of staves. The first system has a vocal line (soprano) and a piano accompaniment (treble and bass clefs). The vocal line starts with a whole note G4, followed by quarter notes A4, B4, and C5. The piano accompaniment features a rhythmic pattern of eighth notes in the bass clef and chords in the treble clef. Dynamics include *ff* and *sempre ff*. The second system continues the vocal line with quarter notes D5, E5, and F5, and the piano accompaniment with chords and a final cadence. The score is in 2/4 time and G major.

Γράφει στον πίνακα τη διαδοχή των φθόγγων του με τα ονόματά τους χαμηλά ή ψηλά, σύμφωνα με το τονικό τους ύψος (ο ρυθμός εκτελείται με τη βοήθεια της ακουστικής τους μνήμης): π.χ.

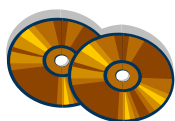
σολ
φα φα
μι μι/μι μι
ρε ρε
σι κ.ο.κ.

Οι μαθητές τραγουδούν σε νότες τη μελωδία ώστε να μπορούν να το ανακαλέσουν στην ακουστική τους μνήμη και να το διακρίνουν κατά τη διάρκειας ακρόασης του έργου που θα ακολουθήσει.

4.2- Ενεργητική ακρόαση- χρήση Τ.Π.Ε

Ο εκπαιδευτικός αναζητεί στο Διαδίκτυο κινηματογραφημένη εκτέλεση του έργου από συμφωνική ορχήστρα υψηλού επιπέδου (π.χ. Συμφωνική του Βερολίνου υπό τη διεύθυνση του Χέρμπερτ φον Κάραγιαν κ.ά. http://www.youtube.com/watch?v=i-y5ONP_Vsg&feature=related). Οι μαθητές παρακολουθούν την εκτέλεση του έργου ακολουθώντας το «χάρτη ακρόασης» και διακρίνουν ειδικότερα το 1ο θέμα του έργου αλλά και το 2^ο. Παρατηρούν ποια όργανα το εκτελούν κάθε φορά, το ηχόχρωμά τους, τον τρόπο εκτέλεσής τους κι επισημαίνουν καταστάσεις και μεταβολές στη δυναμική και τη ρυθμική αγωγή. Ο εκπαιδευτικός εξηγεί με απλό τρόπο τι είναι η τρίλια, το rizzicato και η coda. Ακόμη παίζει στο πιάνο τη Μι ελάσσονα και στη συνέχεια τη Μι μείζονα συγχορδία ώστε να συνειδητοποιήσουν τη μετατροπή στο τέλος του έργου.

4.3 Ενεργητική ακρόαση

Ακολουθεί ενεργητική ακρόαση του έργου, χωρίς την παρακολούθηση της ταινίας και οι μαθητές συμπληρώνουν φυλλάδιο εργασίας που τους δίνεται από τον εκπαιδευτικό.

Ομαδοσυνεργατική ή εταιρική προσέγγιση

- Για να ενισχυθεί η συγκέντρωση και το ενδιαφέρον των μαθητών κατά την ακρόαση, η συμπλήρωση του φυλλαδίου εργασίας μπορεί να γίνει ομαδοσυνεργατικά όπου οι μαθητές σε ομάδες 4 μελών ή κατά ζευγάρια συνεργάζονται από κοινού για τη συμπλήρωση του.

5. Εναλλακτική πρόταση διδασκαλίας

- Οι μαθητές μπορούν να προσεγγίσουν αρχικά το μουσικό έργο με δραστηριότητα ενεργητικής ακρόασης που θα περιλαμβάνει τη «δημιουργική γραφή» (creative writing). Καθώς ακούν το έργο κλείνουν τα μάτια τους και με οδηγό τη φαντασία και συναισθήματα που τους δημιουργεί η μουσική γράφουν μια ιστορία ή περιγράφουν μια σκηνή που θα ταίριαζε σε μια κινηματογραφική ταινία με τη μουσική αυτή. Στη συνέχεια μπορεί να ακολουθήσει η ακρόαση του έργου με βάση το εκπαιδευτικό φυλλάδιο, όπως αναλύθηκε παραπάνω (4.2).

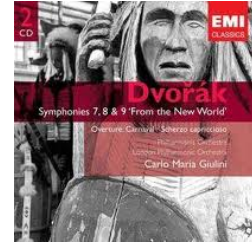
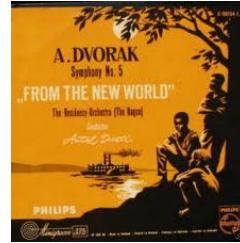
Ομαδοσυνεργατική ή εταιρική προσέγγιση

Η δραστηριότητα ενεργητικής ακρόασης-δημιουργικής γραφής μπορεί επίσης να γίνει εταιρικά ή ομαδοσυνεργατικά για να ενθαρρυνθούν στην έκφραση και τη συνακόλουθη ακρόαση μαθητές που δεν έχουν κατέχουν καλά την ελληνική γλώσσα ή μαθητές που παρουσιάζουν μαθησιακές δυσκολίες κατά τη γραφή.

•Παρατίθεται ενδεικτικό εκπαιδευτικό φυλλάδιο που μπορεί να δοθεί στους μαθητές:

ΧΑΡΤΗΣ ΑΚΡΟΑΣΗΣ

ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΑΡ.9 του Αντονίν Ντβόρζακ
(Συμφωνία του Νέου Κόσμου) (1893)
Γράφτηκε το 1893 στην Αμερική

4^ο Μέρος Allegro con fuoco

1. Έγχορδα-εισαγωγή

2. Χάλκινα 1ο Θέμα
πνευστά

3. Τρομπέτες 1ο Θέμα

4. Έγχορδα & 1ο Θέμα
Ξύλινα πνευστά

5. Ορχήστρα «Χορευτικό»
συμπληρωματικό θέμα με τριήχα

Diminuendo

6. Κλαρινέτο- γλυκό σκοπό 2ο Θέμα

7. Βιολοντσέλα- «συνομιλούν»
με το κλαρινέτο »

Crescendo

8. Βιολιά- μαγευτικό τραγούδι

9. Τύμπανα-Ξύλινα & Χάλκινα πνευστά

10. Βιολιά- βιόλες
Βιολοντσέλα
Κοντραμπάσα
pizzicato

Diminuendo

Ηρεμία

11. Φλάουτα & Όμποε - τρίλιες

↓

12. Κόρνα - απαντούν

↓

13. Φλάουτα & Όμποε - τρίλιες- Κόρνα - απαντούν

↓

14. Βιολιά-Βιολοντσέλο-διάλογος

↓

15. Τρομπέτα-Τρομπόνα 2^ο Θέμα

↓

16. Ορχήστρα
 Crescendo Δραματικότητα

17. Χάλκινα 1^ο Θέμα
 πνευστά

↓

18. Κόρνα & Όμποε - 1^ο Θέμα
 πιο αργά
 Diminuendo

↓

19. Βιολιά - Βιολοντσέλα
 μαγευτικό τραγούδι
 Ηρεμία

↓

20. Κόρνα -

↓

21. Χάλκινα & Τύμπανα 1^ο Θέμα διάλογος Έγχορδα
 πνευστά
 Crescendo

↓

22. Κλαρινέτο 2^ο Θέμα

↓

23. Κόρνο 1^ο Θέμα & Τύμπανα
 πολύ αργά πολύ απαλά Diminuendo

↓

24. Έγχορδα 1^ο Θέμα → Ορχήστρα Μείζονα τονικότητα (Ματζόρε) → CODA Χάλκινα 1^ο Θέμα Ορχήστρα

6. Εργαλεία διαφοροποιημένης διδασκαλίας

Η διδασκαλία μπορεί να διαφοροποιηθεί σύμφωνα με τη μαθησιακή ετοιμότητα των μαθητών, το ενδιαφέρον τους και το μαθησιακό τους προφίλ. Έτσι, στη συγκεκριμένη διδακτική πρόταση μπορεί να υπάρξει:

Α) Διαφοροποίηση ως προς το περιεχόμενο- το φυλλάδιο που παρατίθεται παραπάνω ενδεικτικά περιλαμβάνει όλα τα στοιχεία που αφορούν την αναλυτική ακρόαση του έργου. Ο εκπαιδευτικός γνωρίζοντας τους μαθητές της τάξης του και τις ανάγκες τους καθορίζει μια ειδικότερη στοχοθεσία και διαφοροποιεί τη μορφοποίηση του φυλλαδίου επιλέγοντας π.χ. την παράθεση μόνο ορισμένων στοιχείων στο φυλλάδιο ώστε οι μαθητές να συμπληρώσουν οι ίδιοι τα υπόλοιπα. Ακόμη, μπορεί να έχει προετοιμάσει διαφορετικά φυλλάδια που ζητούν την παρατήρηση δεδομένων στοιχείων κατά την ακρόαση και να τα μοιράσει σε διαφορετικές ομάδες μαθητών για να εργαστούν π.χ. φυλλάδιο εργασίας που προσανατολίζεται στον εντοπισμό του ηχοχρώματος των οργάνων που εκτελούν το κυρίως θέμα του έργου, φυλλάδιο εργασίας που ζητά περιγραφή των καταστάσεων και μεταβολών της δυναμικής αγωγής κι αναφορά στα συναισθήματα που δημιουργήσε υποκειμενικά η μουσική, κ.ά.

Το εκπαιδευτικό φυλλάδιο μπορεί ακόμη να αφορά όλο το τέταρτο μέρος της Συμφωνίας ή μόνο μέρος του, ώστε οι μαθητές στη συνέχεια να αφεθούν να αυτενεργήσουν και να εκφραστούν ελεύθερα κατά τη διάρκεια ακρόασης του υπόλοιπου έργου, π.χ. «παίζοντας» το ρόλο του μαέστρου ή των μουσικών της ορχήστρας που παίζουν όργανα κ.ά.

Για τους μαθητές που δεν έχουν τη δεξιότητα ακρόασης ανεπτυγμένη, κατά τη διαφοροποίηση στο περιεχόμενο του φυλλαδίου, χρήσιμο θα ήταν να υπάρχουν ως δεδομένα τα χαρακτηριστικά σημεία του έργου, δηλαδή αναγνωρίσιμοι ακουστικά «σταθμοί» του χάρτη ακρόασης, ώστε οι μαθητές αυτοί να μπορούν να προσανατολιστούν σε ποιο σημείο του έργου βρίσκονται κάθε φορά π.χ. να δίνεται σε δεδομένα σημεία ως στοιχείο το κυρίως θέμα και ποιο ή ποια όργανα το αποδίδουν.

Ακόμη, για τους μαθητές που έχουν ανεπτυγμένες δεξιότητες ακρόασης και κριτικής ανάλυσης, χρήσιμο είναι να υπάρχουν και πιο σύνθετες ερωτήσεις που απαιτούν πιο «λεπτή» διάκριση των στοιχείων και των εννοιών της μουσικής ώστε να κινητοποιηθεί το ενδιαφέρον τους και να αναπτύξουν ακόμη περισσότερο τις ικανότητές τους π.χ. αν παρατήρησαν κάτι ιδιαίτερο στο τέλος του έργου και με ποιον τρόπο πιστεύουν ότι αυτό επιτεύχθηκε; (στο τέλος της κορύφωσης -με την οποία τελειώνει το τέταρτο μέρος- η τελευταία συγχορδία της συμφωνίας «χάνεται στο πουθενά»...).

Παρατίθεται παρακάτω ενδεικτικό φυλλάδιο εργασίας, όπως μετασχηματίστηκε από το «χάρτη ακρόασης» και το οποίο στοχεύει κυρίως στην παρατήρηση του ηχοχρώματος κι αντίστοιχα των μουσικών οργάνων που πρωταγωνιστούν κατά τη διάρκεια της αρχής του έργου. Πρόκειται για φυλλάδιο απαιτήσεων μέσης δυσκολίας. (Για τους πιο αδύναμους μαθητές μπορούν εδώ να προστεθούν βοηθητικά στοιχεία, όπως π.χ. ένα βοηθητικό πλαίσιο με τα ονόματα των μουσικών οργάνων και τις αντίστοιχες εικόνες τους κ.ά.)

ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΑΡ.9 του Αντονίν Ντβόρζακ
 (Συμφωνία του Νέου Κόσμου- "From the New World")
 4^ο Μέρος Allegro con fuoco

Σε όλη τη διάρκεια του έργου το 1^ο θέμα και το 2^ο θέμα παίζουν διαφορετικά όργανα ή οικογένειες οργάνων. Μπορείς να καταλάβεις ποια είναι κάθε φορά;

Γράψε στα αντίστοιχα κενά το όνομά τους καθώς ακούς το έργο.

1. Έγχορδα-εισαγωγή

2.....1^ο Θέμα

3..... 1ο Θέμα

4.....και.....πνευστά 1ο Θέμα

5.Ορχήστρα «Χορευτικό»
 συμπληρωματικό θέμα με τρήχα

Diminuendo

6.....- γλυκό σκοπό 2ο Θέμα

7..... «συνομιλούν με το ..... »

Crescendo

8.Βιολιά- μαγευτικό τραγούδι

9.....--Ξύλινα & Χάλκινα πνευστά

10.Βιολιά- βιόλες
 Βιολοντσέλα
 Κοντραμπάσα
 pizzicato

Diminuendo

Ηρεμία

Ο εκπαιδευτικός μπορεί τέλος να θέσει και πιο σύνθετα ζητήματα κριτικής σκέψης και αξιολόγησης, ρωτώντας τους μαθητές π.χ.:

- τι παρατηρούν στο σημείο όπου τα έγχορδα παίζουν με rizzicato (τα μέλη της οικογένειας παίζουν διαδοχικά κατά σειρά μεγέθους: πρώτα τα βιολιά, μετά οι βιόλες, έπειτα τα βιολοντσέλα και τέλος τα κοντραμπάσα)
- αν κάνουν ένα ταξίδι «πίσω» στο χρόνο, στην Αμερική του τέλους του 19^{ου} σε μια κοινωνία διακρίσεων και προκαταλήψεων σε βάρος των Ινδιάνων και των αφροαμερικανών, ποια μπορεί να είναι η σημασία του μουσικού αυτού έργου την εποχή εκείνη καθώς ο συνθέτης ενσωμάτωσε σε αυτό μουσικά στοιχεία των δυο αυτών πολιτισμών;
- τι μήνυμα μπορεί να θέλει να δώσει το εξώφυλλο του δίσκου (στο φυλλάδιο εργασίας τους) και πως μπορεί σχετίζεται με τη Συμφωνία του Νέου Κόσμου;

7. Σύνδεση με τα σχολικά εγχειρίδια Μουσικής και το υποστηρικτικό υλικό του μαθήματος

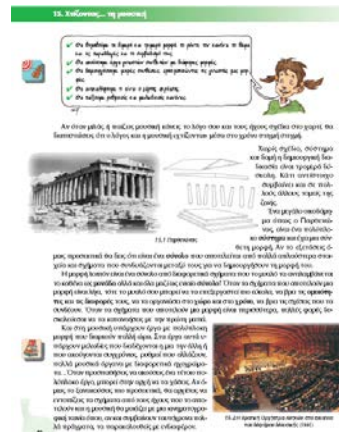
Η διδακτική πρόταση συνδέεται με το Διδακτικό Πακέτο «Μουσική Ε΄ Δημοτικού» Βιβλίο Μαθητή -Τετράδιο Εργασιών-Βιβλίο Εκπαιδευτικού (Αποστολίδου Κ., Ζεπάτου Χ., ΟΕΔΒ 2007) Κεφ. 10 «Πρόβα Συμφωνικής Ορχήστρας» και Κεφ.18 «Θέμα και Παραλλαγές», με το Διδακτικό Πακέτο «Μουσική Στ΄ Δημοτικού» Βιβλίο Μαθητή -Τετράδιο Εργασιών-Βιβλίο Εκπαιδευτικού (Θεοδωρακοπούλου Μ., Παπαντώνης Γρ., Παρασκευοπούλου Χ.-Α., Σπετσιώτης Ι., ΟΕΔΒ 2007) Κεφ. 5 «Η μουσική εμψυχώνει» και Κεφ.15 «Χτίζοντας...τη μουσική». και με το Εκπαιδευτικό λογισμικό «Εμμέλεια». (Αναστασιάδη, Ε. κ.ά.) Εκπαιδευτικό Λογισμικό (CD-ROM). Μουσική Α΄-ΣΤ΄ Δημοτικού. ΟΕΔΒ.

Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://www.pischools.gr/software/dimotiko/mousiki_a_st_dim.zip>

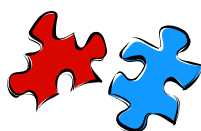
Ηχογραφημένα αποσπάσματα μουσικών οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας καθώς και έργα συμφωνικής μουσικής περιλαμβάνονται στα Audio CD Δημοτικού.

Εικόνα 14

Εικ.15.

8. Διασύνδεση με άλλα μαθήματα

Το περιεχόμενο της Διδακτικής Πρότασης συνδέεται με τη Γλώσσα (περιγραφική ανάλυση της μουσικής), τη Γεωγραφία (τόπος καταγωγής αφροαμερικανών και Ινδιάνων) και την Ιστορία (φυλετικές διακρίσεις στην Αμερική).

Ακόμη, μπορεί να ενταχθεί στο πλαίσιο ενός Σχεδίου Εργασίας με θέμα «Τα μουσικά όργανα ή «Μεγάλοι συνθέτες» κ.ά. και να συνδεθεί με ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα άτυπης εκπαίδευσης (π.χ. «Η Καμεράτα πάει σχολείου», «Κυριακάτικα Πρωινά» στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών κ.ά) που θα περιλαμβάνει παρακολούθηση ζωντανής συναυλίας συμφωνικής ορχήστρας ή μουσικής με όργανα συμφωνικής ορχήστρας, εκτός ή εντός σχολείου.

9. Διασύνδεση με τα περιεχόμενα των Οργανωτών του Προγράμματος Σπουδών Μουσικής-

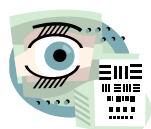
Η διδακτική πρόταση εντάσσεται στον 1^ο Οργανωτή του Π.Σ Προσεγγίζω και κατανοώ τις βασικές έννοιες και τα στοιχεία της μουσικής και συγκεκριμένα στο Περιεχόμενο 1.6 Ηχώχρωμα

Διαχέονται ωστόσο σε αυτή και διασυνδέονται Περιεχόμενα κι από τους άλλους 3 Οργανωτές του Π.Σ. Συγκεκριμένα:

ΔΙΑΧΥΣΗ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ Π.Σ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ «ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΙΥ ΝΕΟΥ ΚΟΣΜΟΥ»:

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
1 ^ο Προσεγγίζω και κατανοώ τις βασικές έννοιες και τα στοιχεία της μουσικής	1.1 Παλμός-ρυθμός 1.2 Τονικό ύψος-Μελωδία 1.3 Μορφή - 1.4 Δυναμική Αγωγή 1.5 Ρυθμική Αγωγή 1. 6 Ηχώχρωμα
2 ^ο Γνωρίζω τα είδη της μουσικής συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά	2.3 Λόγια Δυτική μουσική
3 ^ο Συνδέω τη μουσική με άλλες τέχνες κι επιστήμες	3.2 Μουσική και άλλα μαθήματα
4 ^ο Μουσική εντός κι εκτός σχολείου	4.1 Εκδηλώσεις σχολικές 4.3 Μουσικακή Αγωγή

Πίνακας 5.

10. Αξιολόγηση

● Η διδακτική πρόταση «Συμφωνία του Νέου Κόσμου» μπορεί να λειτουργήσει με δύο τρόπους α) ως το τελικό αποτέλεσμα προηγούμενων διδασκαλιών που μπορεί να έχουν ως περιεχόμενα π.χ. την εισαγωγή των μαθητών στα όργανα της συμφωνικής ορχήστρας και τη βιωματική προσέγγιση του ιδιαίτερου ηχοχρώματος κάθε οργάνου, την έννοια της δομής στη μουσική κ.ά.· εδώ η αξιολόγηση θα εστιαστεί ειδικότερα στην ικανότητα μεταφοράς και χρήσης της μάθησης σε μια διαφορετική κατάσταση και β) ως αυτόνομη διδασκαλία που εισάγει τη νέα γνώση μέσω της άμεσης μεταφοράς της σε μια συγκεκριμένη εφαρμογή· κι εδώ η αξιολόγηση θα εστιαστεί τόσο την κατανόηση των νέων εννοιών και των οργανωμένων πληροφοριών όσο και την εφαρμογή και χρήση της νέας γνώσης σε μια δεδομένη κατάσταση.

Η πρώτη λειτουργία προϋποθέτει τη διαμορφωτική αξιολόγηση σε προηγούμενες διδασκαλίες κατά την εισαγωγή των νέων εννοιών και τη βιωματική προσέγγιση της γνώσης και δίνει τη δυνατότητα στον εκπαιδευτικό να διαφοροποιήσει αντίστοιχα τη διδασκαλία και τον τρόπο αξιολόγησης του τελικού αποτελέσματος της μάθησης στη διδακτική πρόταση που ακολουθεί. Ακόμη, καθώς προχωρά από το απλό (εισαγωγή γνώσεων-βιωματική προσέγγιση εννοιών) στο σύνθετο (εφαρμογή της γνώσης σε μια νέα κατάσταση) μπορεί να εφαρμοστεί γενικότερα σε μαθητές με λιγότερο ανεπτυγμένες δεξιότητες ακρόασης και κριτικής ανάλυσης.

Η δεύτερη λειτουργία απαιτεί εγρήγορση τόσο του εκπαιδευτικού όσο και του μαθητή κι αποτελεί ένα είδος «πρόκλησης» λόγω της πολυπλοκότητάς της (προσέγγιση της γνώσης μέσω της άμεσης εφαρμογής της σε μια σύνθετη εφαρμογή) η οποία σκοπό έχει να κεντρίσει ιδιαίτερα το ενδιαφέρον των μαθητών ιδιαίτερα εκείνων με ανεπτυγμένες

μουσικές δεξιότητες κι εμπειρίες. Ο εκπαιδευτικός παρεμβαίνει με υποδείξεις κι διευκρινίσεις όσον αφορά τη δηλωτική γνώση του μαθήματος.

Γενικότερα κατά την αξιολόγηση ελέγχεται και διαπιστώνεται αν οι μαθητές έχουν κατακτήσει τις παρακάτω ικανότητες:

- ανάκληση των μουσικών θεμάτων στην ακουστική τους μνήμη και διακρισή τους στο πλαίσιο ενός έργου συμφωνικής μουσικής
- διάκριση του ηχοχρώματος των μουσικών οργάνων μέσα στον ηχητικό όγκο μιας συμφωνικής ορχήστρας
- παρατήρηση σε συνεχή διάρκεια ακρόασης της δομής και των καταστάσεων ρυθμικής και δυναμικής αγωγής ενός μουσικού έργου
- συναισθηματικής ταύτισης ή ενσυναίσθησης σε αντιστοιχία με το ύφος και την εκφραστικότητα της μουσικής
- αυτοέκφρασης στο πλαίσιο της ακρόασης κι εκτέλεσης μουσικής

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

Το 1892 ο τσέχος συνθέτης Αντονίν Ντβόρζακ (1841 - 1904) βρέθηκε στη Νέα Υόρκη για να αναλάβει τη διεύθυνση του Εθνικού Ωδείου της Νέας Υόρκης. Εκεί μελετά με ενδιαφέρον τη μουσική των Ινδιάνων και των αφροαμερικανών. Προφητικά είχε δηλώσει ότι είναι πεπεισμένος ότι η μελλοντική μουσική αυτής της χώρας θα προέλθει από τις μελωδίες των νέγρων. Το 1893 συνθέτει τη Συμφωνία αρ. Συμφωνία του Νέου Κόσμου στη Μι ελάσσονα που γνωρίζει μεγάλη επιτυχία κι αποτελεί σήμερα ένα από τα πιο δημοφιλή έργα συμφωνικής μουσικής. Σε μια συνέντευξή του σε εφημερίδα της Νέας Υόρκης δήλωσε ότι έγραψε τα δικά του θέματα κι ενσωμάτωσε σε αυτά χαρακτηριστικά της μουσικής των Ινδιάνων, χρησιμοποιώντας τα θέματά της ως μοτίβα».

Η Συμφωνία του Νέου Κόσμου αποτελείται από τα εξής μέρη:

- I. Adagio - Allegro molto
- II. Largo
- III. Scherzo: Molto Vivace - Poco Sostenuto
- IV. Allegro con fuoco

ΜΙΚΡΟΙ ΣΥΝΘΕΤΕΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Το συγκεκριμένο Σχέδιο Εργασίας πραγματοποιήθηκε από την Ε΄ τάξη στο 1^ο 6/Θ Πειραματικό Δημοτικό Σχολείο Μαρασλείου κατά το σχολικό έτος 2004-2005 ως Πολιτιστικό Πρόγραμμα της Α΄ Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Αθηνών

Αφόρμηση για την ενασχόληση με τη σύνθεση τραγουδιών αποτέλεσε η μελοποίηση του ποιήματος «Χρόνια θα συλλογίζεται» του Λίνου Θερινού-από αυθεντικό ιστορικό υλικό του 40΄ - για την επέτειο της 28^{ης} Οκτωβρίου. Η δραστηριότητα είχε προγραμματιστεί στην τάξη από την εκπαιδευτικό Μουσικής του σχολείου ως ανεπίσημη «πilotική» εφαρμογή δραστηριότητας που θα αποτελούσε - όπως κι έγινε- περιεχόμενο στο Τετράδιο Εργασιών του Διδακτικού Πακέτου «Μουσική Ε΄ Δημοτικού» (Αποστολίδου Κ., Ζεπάτου Χ.).

ΣΤΟΧΟΙ

Γνωστικοί-Ψυχοκινητικοί

- Να αναπτύξουν τις δεξιότητες μουσικής δημιουργίας μέσα από τη μελοποίηση ποιημάτων
- Να καλλιεργήσουν μέσα από τη σύνθεση τραγουδιών τις δεξιότητες ακρόασης κι εκτέλεσης μουσικής
- Να κατανοήσουν την έννοια της μορφής και πως λειτουργεί κι επηρεάζει τη σύνθεση μουσικής
- Να συνδέσουν δημιουργικά το λόγο με τη μουσική
- Να συνδέσουν τη μουσική με άλλα μαθήματα και τέχνες

Συναισθηματικοί

- Να εκφράσουν τα συναισθήματα τους και να συνδέσουν τη μουσική με τα ενδιαφέροντά τους, τις εμπειρίες και τα βιώματά τους
- Να εξοικειωθούν με την εξατομικευμένη καλλιτεχνική έκφραση και δημιουργία ενώπιον κοινού
- Να ενισχύσουν την αυτοπεποίθησή τους αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες καθώς και τις δυνατότητες αυτό-έκφρασής τους
- Να βιώσουν τη σχολική τους τάξη ως μια συλλογική «κοινότητα» δημιουργίας και την αίσθηση του «ανήκειν» σε αυτή
- Να βιώσουν τη χαρά και την αίσθηση ελευθερίας που προσδίδει η συλλογική δημιουργία

Τρόπος εργασίας

Οι μαθητές εργάστηκαν συλλογικά στην τάξη. Σε κάθε μάθημα ολοκληρωνόταν η μελοποίηση ενός ποιήματος. Ορισμένα ποιήματα είχαν γραφτεί από τους ίδιους τους μαθητές και ορισμένα τραγούδια (στίχοι-μουσική) δημιουργήθηκαν ατομικά ή εταιρικά εκτός σχολείου και παρουσιάστηκαν στην τάξη και στη συνέχεια εκτελέστηκαν συλλογικά.

Ο εκπαιδευτικός λειτουργούσε ως εμπνευστής εκτελώντας τις μουσικές ιδέες των μαθητών στο αρμόνιο και καταγράφοντας τις προτεινόμενες μελωδίες σε μουσική σημειογραφία ως αρχείο. Επαναλάμβανε συχνά -μέχρι κάθε δεδομένο σημείο- τη σύνθεση συνοδεύοντας την τάξη που τραγουδούσε, ώστε να ενισχύει την ακουστική μνήμη κι αντίληψη των μαθητών καθώς και τις δημιουργικές τους δυνατότητες. Οι μαθητές αποφάσιζαν συλλογικά για τις μουσικές ιδέες που θα αξιοποιούνταν ως συνέχεια της σύνθεσής τους. Συχνά, μια αρχική μουσική ιδέα έδινε το έναυσμα για την παραγωγή μιας άλλης που κρίνονταν ως η πιο «ταιριαστή».

Ο τρόπος με τον οποίο εργάστηκαν οι μαθητές περιγράφεται από το παρακάτω κείμενο που αποτελεί συνοπτική σύνθεση του Ημερολογίου Δράσεων που κρατήθηκε κατά τη διάρκεια υλοποίησης του Σχεδίου Εργασίας:

Η ιστορία των «Μικρών Συνθετών»...

Πως γίναμε «μικροί συνθέτες»; Είναι πολύ απλό. Όλα άρχισαν με ένα τραγούδι...

Μερικές μέρες πριν την 28^η Οκτωβρίου η μουσικός μας, μας έδωσε να μελοποιήσουμε ένα ποίημα σατιρικό για το Μουσολίνι.

Η συμμαθήτριά μας η Άννα, με θεατρικό τρόπο, τραγούδησε τους δύο πρώτους στίχους με μια μελωδία που σαν να έβγαινε από τα χείλη της Σοφίας Βέμπο, καθώς θύμιζε τα τραγούδια της εποχής της. Έπειτα η Αρετή πρότεινε μια μελωδία που ήρθε «κουτί» για τη συνέχεια κι αφού ακούσαμε διάφορες προτάσεις για το κλείσιμο του τραγουδιού, καταλήξαμε στην πρόταση της Μαρίας που φάνηκε ταιριαστή με το πρώτο άκουσμά της. Έτσι φτιάξαμε το πρώτο μας τραγούδι και ακολούθησε κι άλλο, για την επέτειο του Πολυτεχνείου αυτή τη φορά.

Ο Βασίλης πρότεινε μια μελωδία που ταίριαζε στο στίχο αλλά δεν μας άρεσε γιατί δεν ήταν αρκετά σοβαρή. Τότε η κυρία μας έπαιξε τη μελωδία του σε μινόρε και συμφωνήσαμε ότι αυτή θα ήταν η μουσική του. Μάθαμε έτσι τι είναι το μινόρε και τι το ματζόρε. Στη συνέχεια γίνανε πολλές προτάσεις και ο καθένας πρόσθετε το «λιθαράκι» του στη δημιουργία του τραγουδιού.

Με αυτόν τον τρόπο δουλέψαμε σε όλα τα τραγούδια που συνθέσαμε. Ο ένας «έδινε πάσα» στον άλλον και όλοι μαζί αποφασίζαμε για το δρόμο που θα έπαιρνε η μελοποίησή μας.

Αποφασίζαμε ακόμη και για τα ακόρντα (συγχορδίες) που ταίριαζαν στη μουσική μας. Η κυρία μας έπαιζε στο αρμόνιο διάφορες εναρμονίσεις που ταίριαζαν και εμείς διαλέγαμε αυτή που μας άρεσε περισσότερο. Έτσι προέκυψαν τα τραγούδια που δουλέψαμε συλλογικά σαν τάξη. Ακόμη, ορισμένα παιδιά δούλεψαν στο σπίτι κι έφεραν στην τάξη τραγούδια δικά τους ή στίχους που έγραψαν με βάση τη μελωδία ενός γνωστού τραγουδιού.

ΠΑΡΑΓΟΜΕΝΟ ΥΛΙΚΟ -ΣΥΝΘΕΣΕΙΣ ΤΡΑΓΟΥΔΙΩΝ

Τίτλος τραγουδιού	Ποίηση-στίχοι	Αφόρμηση-περιεχόμενο	Τρόπος δημιουργίας
ΧΡΟΝΙΑ ΘΑ ΣΥΛΛΟΓΙΖΕΤΑΙ	Λίνου Θερινού	Επέτειος 28 ^η Οκτωβρίου	Συλλογική σύνθεση
Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ	Κωστούλας Μητροπούλου	Επέτειος Πολυτεχνείου	Συλλογική σύνθεση
ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΙΚΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ	μαθητή	Ενδιαφέρον μαθητή-Τσάμπιονς Λίνγκ	Συλλογική σύνθεση
Ο ΔΡΑΚΟΣ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ	μαθητή	Επηρεασμένο από το τραγούδι «Ο Δράκος» (Ν.Γκάτσου-Στ. Ξαρχάκου)	Συλλογική σύνθεση

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ	Δυο μαθητριών	θεατρικό δρώμενο στο μάθημα Αγγλικών	Δυο μαθητριών που έγραψαν τους στίχους
. Ο ΚΑΗΜΟΣ ΤΟΥ ΔΡΑΚΟΥ	Δυο μαθητριών	Το τραγούδι «Ο Γάτος» (Θ.Παπακωνσταντίνου-Β.Παπακωνσταντίνου) σε τηλεοπτική εκπομπή αναζήτησης ταλέντων	Μουσική του τραγουδιού «Ο Γάτος» (Θ.Παπακωνσταντίνου-Β.Παπακωνσταντίνου)
ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΕ ΔΥΟ ΠΑΤΡΙΔΕΣ	Αγαθής Δημητρούκα	Διαπολιτισμική εκπαίδευση	Συλλογική μελοποίηση
ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΑΝΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ	Δημοτικό τραγούδι	Επέτειος 25 ^{ης} Μαρτίου	Συλλογική μελοποίηση
ΤΟ ΠΥΡΟΦΑΝΙ	Γεώργιου Δροσίνη	Ποίημα στο σχολικό βιβλίου «Η Γλώσσα μου» (Τέταρτο μέρος) για την Ε΄ Δημοτικού	Συλλογική μελοποίηση
ΤΟ ΜΕΝΤΑΓΙΟΝ	μαθήτριας	Ποίημα για μελοποίηση στις διακοπές του καλοκαιριού	

Πίνακας 6

Παρατηρήσεις

Τα οφέλη από την υλοποίηση του συγκεκριμένου Σχεδίου Εργασίας ήταν ποικίλα και αναλύονται παρακάτω. Σε εξατομικευμένο επίπεδο, «έκπληξη» αποτέλεσε το γεγονός ότι αναδείχτηκαν μαθητές που μέχρι τότε δεν έπαιρναν ιδιαίτερες πρωτοβουλίες στο μάθημα και ενδυναμώθηκε η αυτοεικόνα τους και η δεκτικότητα τους απέναντι στη μουσική. Ακόμη, η δημιουργία τραγουδιών αποτέλεσε πεδίο συναισθηματικής έκφρασης επιτελώντας παράλληλα λυτρωτική λειτουργία της τέχνης π.χ. στο «Νανούρισμα» τόσο στους στίχους και όσο και στη μουσική εκφράστηκαν τα βιώματα και τα συναισθήματα μιας μαθήτριας σε σχέση με την πολύ σοβαρή ασθένεια που διαγνώστηκε στη μητέρα της και την επικείμενη απώλειά της:

Νανούρισμα

Κοι - μή - σου αγ - γε - λού - δι μου α - στέ - ρι
της ψο - χής - - μου θα εί - σαι το μακ - ρό μου που πο -
νώ σε ό - λη τη ζω - ή μου

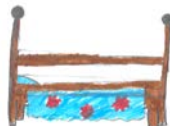
Κοιμήσου αγγελούδι μου,
καμάρι της ζωής μου,
θα είσαι το μωρό μου το γλυκό
μέχρι το θάνατό μου.

Κοιμήσου αγγελούδι μου,
μωράκι της ζωής μου,
και θα σε αγαπώ
για όλη τη ζωή μου.

Κοιμήσου αγγελούδι μου,
αστέρι της ψυχής μου,
θα είσαι το μικρό μου που πονώ
σε όλη τη ζωή μου.

Αξιολόγηση Σχεδίου Εργασίας

Προς το τέλος της χρονιάς οι περισσότεροι μαθητές:

-ήταν σε θέση να δημιουργήσουν μια μελωδία δικής τους έμπνευσης και έγιναν ιδιαίτερα ικανοί στο να ανακαλούν από την ακουστική τους μνήμη τη μελωδία τους - ενώ παράλληλα άκουγαν τις διαφορετικές προτάσεις μελοποίησης από τους συμμαθητές τους - και στη συνέχεια να τις τραγουδούν με τονική και ρυθμική ακρίβεια.

- έμαθαν να αντιμετωπίζουν τη μουσική σύνθεση ως μια δραστηριότητα που απαιτεί συγκέντρωση και σοβαρότητα

- έδειξαν ενδιαφέρον για το μάθημα κι ανέδειξαν τα «κρυφά» χαρίσματά τους και μαθητές, που έως τώρα, δεν είχαν αναλάβει πρωτοβουλίες γενικότερα
- Έμαθαν να συνδέουν το ύφος και τις συναισθηματικές αποχρώσεις της μουσικής με το περιεχόμενο και το νόημα των στίχων ενός ποιήματος.
- Ανέπτυξαν γενικότερα το καλλιτεχνικό τους αισθητήριο κι ένστικτο και συνέδεσαν τη μουσική με εξωμουσικές έννοιες.
- Συνέδεσαν βιωματικά την τέχνη του λόγου (ποίηση) με την τέχνη της μουσικής, την προσωδία με το ρυθμό της μελωδίας (μέλος) είτε μελοποιώντας δοσμένα ποιήματα επώνυμων δημιουργών, είτε δημιουργώντας στίχους πάνω στα «χνάρια» γνωστών μελωδιών, είτε δημιουργώντας εξαρχής τη μουσική και τους στίχους σ' ένα τραγούδι.
- γνώρισαν Έλληνες ποιητές και ποιήτριες.
- «μετέφεραν» - συνειδητά και ασυνείδητα - μουσικά τους ακούσματα από το «ακουστικό» περιβάλλον τους (soundscape) στις μελοποιήσεις που πραγματοποίησαν.
- «μετέφεραν» - ασυνείδητα - εκφράσεις λόγου, από γνωστά τους ποιήματα ή στίχους τραγουδιών στα τραγούδια που δημιούργησαν.
- Προσέγγισαν βιωματικά μουσικές έννοιες όπως ρυθμός, τονικό ύψος, συνήχηση (μινόρε - ματζόρε συγχορδία), κ. ά..
- Ευαισθητοποιήθηκαν σε θέματα ιστορικά, κοινωνικού προβληματισμού, κ. ά τα οποία σχετίζονται με τους στίχους των τραγουδιών τους.
- Καλλιέργησαν το ομαδικό πνεύμα και την αλληλεγγύη της τάξης μέσα από τη συλλογική δημιουργία τραγουδιών.
- Εξέφρασαν καλλιτεχνικά τα συναισθήματα, τις ευαισθησίες και ανησυχίες τους μέσα από τις δημιουργικές δραστηριότητες του προγράμματος.
- Αισθάνθηκαν τη χαρά που προκύπτει μέσα από την πραγμάτωση δημιουργικών δραστηριοτήτων κι ενίσχυσαν παράλληλα την αυτοπεποίθησή τους.
- Συνειδητοποίησαν την ανάγκη σεβασμού των ιδεών και εν γένει της προσωπικότητάς των συμμαθητών τους.

**4^η Πρόταση Διδασκαλίας
«Μουσικά Μοτίβα» για την Α΄ τάξη Γυμνασίου**

Προβλεπόμενη διάρκεια: 1 διδακτική ώρα

Υλικά: Μουσικά όργανα Orff, πιάνο ή αρμόνιο, CD Player, Η/Υ με ηχεία και Βιντεοπροβολέα

Η Πρόταση Διδασκαλίας βασίζεται σε Ενδεικτική Δραστηριότητα του Προγράμματος Σπουδών Μουσικής (σελ. 94-95):

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
Α΄ Γυμνασίου**

<p>Οι μαθητές να μπορούν:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να κατανοήσουν την έννοια της θεματικής ανάπτυξης • Να διακρίνουν την αλυσίδα κατά την ανάπτυξη ενός θέματος • Να διακρίνουν τα θέματα σε μια κλασική συμφωνία • Να διακρίνουν μουσικά έργα ή τραγούδια με διμερή ή τριμερή μορφή, μορφή ρόντο και μορφή θέμα και παραλλαγές • Να αυτοσχολάζουν και να συνθέτουν με κίνηση, φωνή, όργανα, ηχογόνα αντικείμενα και το σώμα (body percussion) δίνοντας έμφαση στις έννοιες της μορφολογίας (ρόντο, θέμα και παραλλαγές, ερώτηση-απάντηση) 	<p>1.3. Μορφή Διμερής - Τριμερής μορφή, μορφή Ρόντο, Θέμα και παραλλαγές, Ερώτηση-Απάντηση Θέμα – ανάπτυξη θέματος - αλυσίδα</p>	<p>-Ενεργητική ακρόαση Ακούν το πρώτο μέρος Allegro con brio από την 5^η Συμφωνία του L.V. Beethoven και διακρίνουν την έκθεση του πρώτου θέματος (τα έξι μέτρα του μοτίβου «της μοίρας»), το πέρας του θέματος σε διάφορα όργανα της ορχήστρας και την έκθεση του δεύτερου θέματος. Στη συνέχεια, αναμένουν κατά την ακρόαση την επανέκθεση του θέματος προς το τέλος του έργου:</p> <p>Βιολιά, κλαρινέτα ff Βιολές Βιολοντσέλλο, κοντραμπάσο Άρχαο μοτίβο</p>	<p>- Πιάνο, αρμόνιο - CD Player - Σχολικό Βιβλίο «Εισαγωγή στη Μουσική Α΄ Γυμνασίου» (Βασιλειάδης Στ., Γιαννάς - Ζεάκης Α., Κανάρη Λ., Φραγκούλη Α.), ΟΕΔΒ 1992 (έκδοση ανατομευμένη) Κασέτες Σχολικού Βιβλίου Ηλεκτρονικός υπολογιστής με ηχεία</p>
		<p>Κόρνα σε με όφραση</p> <p>Η μεταβίβαση από το πρώτο στο δεύτερο θέμα στα κόρνα</p> <p>-Ενεργητική Ακρόαση Ακούν το synthpop instrumental σε Moog synthesizer "Popcorn" του Gershon Kingsley και διακρίνουν την αλυσιοστική ανάπτυξη του θέματος καθώς και τη μορφή ABA του instrumental.</p> <p>-Ενεργητική Ακρόαση με χρήση ΤΠΕ Χωρίζονται σε ομάδες εργασίας και αναζητούν στη διακοπή τους, στο ραδιόφωνο και το Διαδίκτυο τραγούδια ή οργανική μουσική με διμερή ή τριμερή μορφή, μορφή ρόντο και μορφή θέμα και παραλλαγές. Κάθε ομάδα επιλέγει από ένα μουσικό έργο ή τραγούδι για κάθε μορφή τα οποία και φέρνει στην τάξη για ακρόαση σε audio cd ή σε mp3 ή mp4. Κατά την ακρόαση τα μέλη κάθε φορά των άλλων ομάδων πρέπει να βρουν ποια μορφή αντιστοιχεί σε κάθε μουσικό έργο ή τραγούδι.</p> <p>- Ενεργητική Ακρόαση με χρήση ΤΠΕ Αναζητούν στο Διαδίκτυο και παρακολουθούν παράλληλα με την ακρόαση μια «γραφική παρτιτούρα» (scrolling bar-graph score) του έργου που απεικονίζει τη διάρκεια του ήχου καθώς και σε διαφορετικά επίπεδα τις οικογενειακές μουσικών οργάνων που παίζουν κατά τη διάρκεια του έργου</p>	

Εικ.16 (Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής, Π.Ι & ΥΠΑΜΘ 2011)

Το μοτίβο στις μουσικές ακρόασεις

Στο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής ειδικότερα για την ακρόαση μουσικής διευκρινίζεται ότι: «Η δραστηριότητα της ακρόασης δίνει έμφαση στη στοχευμένη, ενεργητική μουσική ακρόαση προκειμένου να προκαλέσει κινητική, λεκτική, συναισθηματική και νοητική ανταπόκριση από το παιδί. Κύριο στόχο αποτελεί η δημιουργία «ενεργητικών ακροατών» μέσα από την ευρύτητα και την εμπάθυνση των εμπειριών ακρόασης που θα αποκτήσει το παιδί κατά τη διάρκεια του μαθήματος της Μουσικής.» (Π.Σ. Μουσικής, Π.Ι. & ΥΠΑΜΘ, 2011)

Ένα από τα πιο δημοφιλή μουσικά έργα της δυτικής λόγιας μουσικής αποτελεί το πρώτο μέρος Allegro con brio της 5^{ης} Συμφωνίας σε Ντο ελάσσονα Op.67 του L.V. Beethoven. Στο χαρακτηριστικό «λιτό» μοτίβο με το οποίο ξεκινά (το μοτίβο αποτελείται από μόλις τέσσερις φθόγγους) στηρίζεται όλη η σύνθεση του πρώτου μέρους του έργου.

Στην προτεινόμενη δραστηριότητα ενεργητικής ακρόασης οι μαθητές επιδιώκεται να κατανοήσουν σε βάθος τη σημασία του έργου διερευνώντας το θαυμαστό τρόπο με τον οποίο ο συνθέτης έδωσε λύσεις στο πρόβλημα της συνέχειας μετά την έκθεση του αρχικού μοτίβου. Στο φυλλάδιο εργασίας που τους δίνεται αναζητούν και οι ίδιοι οι μαθητές «λύσεις» σε μουσικά προβλήματα και ζητήματα. Ακόμη, προσεγγίζουν διασκευές του έργου στο πλαίσιο σύγχρονων μουσικών ιδιωμάτων και τις αξιολογούν με βάση το αισθητικό τους κριτήριο και τις μουσικές τους προτιμήσεις.

Στη συνέχεια, ακολουθεί δραστηριότητα ενεργητικής ακρόασης του Instrumental «Popcorn» του Gerson Kingsley, συνθέτη της πρώιμης ηλεκτρονικής ποπ. Η σύνθεση αυτή

στηρίζεται πρωταρχικά στην ανάπτυξη ενός χαρακτηριστικού μοτίβου. Στο πλαίσιο του ίδιου μουσικού ιδιώματος ακούν τη η διασκευή του “Third Man Theme” (του Anton Karas από την ομώνυμη ταινία) -που περιλαμβάνει τρίφθογγο μοτίβο- από τους Jean - Jacques Perry & Gershon Kingsley και προσεγγίζουν πολυτροπικά τη μουσική με δραστηριότητα που συνδυάζει στοιχεία θεατρικού παιχνιδιού.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ- ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

1. Μεθοδολογία της Διδασκαλίας

Το μάθημα έχει διερευνητικό χαρακτήρα και στηρίζεται σε διαδικασίες συμμετοχικής κι ενεργητικής μάθησης (ενεργητική ακρόαση μουσικής - μουσική εκτέλεση). Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι καθοδηγητικός και βοηθητικός.

2. Στόχοι

Οι μαθητές επιδιώκεται:

- Να μπορούν να διακρίνουν κατά την ακρόαση ενός μουσικού έργου τα δομικά κι εκφραστικά στοιχεία του και να παρακολουθούν την εξέλιξή τους σε όλη τη διάρκειά του
- Να κατανοήσουν τη λειτουργία του μοτίβου ως το πιο μικρό αυτόνομο μελωδικό και ρυθμικό κύτταρο σε ένα μουσικό έργο
- Να διακρίνουν το ηχόχρωμα των μουσικών οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας ---Να ακροαστούν με ευαισθησία ένα έργο λόγιας δυτικής μουσικής, να εκφραστούν μέσα από αυτό και να εξωτερικεύσουν τα συναισθήματά τους
- Να αυτοσχεδιάσουν δικές τους μελωδίες ως συνέχεια σε ένα δεδομένο μελωδικό μοτίβο

3. Αφόρμηση

Ο εκπαιδευτικός παίζει στο πιάνο, τραγουδά ή σφυρίζει το χαρακτηριστικό μοτίβο με το οποίο ξεκινά η 5^η Συμφωνία του L.V.Beethoven και ρωτά τους μαθητές αν το έχουν ακούσει ή αν γνωρίζουν από ποιο έργο προέρχεται και ποιος είναι ο συνθέτης. Ανακοινώνει στους μαθητές το έργο που θα τους απασχολήσει στο μάθημα κι επισημαίνει ότι η ακρόαση του έργου είναι «άξια προσοχής» γιατί γράφτηκε από το συνθέτη κατά την περίοδο που είχαν εμφανιστεί τα προβλήματα κώφωσης του κι επομένως δεν άκουσε ολοκληρωμένα το έργο εκτελεσμένο από ορχήστρα.

4. Ανάπτυξη

Πρώτη Δραστηριότητα

4.1- Εκμάθηση-Εκτέλεση θέματος -Εισαγωγή στις έννοιες του μαθήματος

- Ο εκπαιδευτικός εκτελεί στο πιάνο το 1^ο Θέμα -χαραριστικό μοτίβο- με το οποίο ξεκινά το 1^ο μέρος Allegro con fuoco της 5^{ης} Συμφωνίας Γράφει στον πίνακα της τάξης τις νότες στο πεντάγραμμα:

Οι μαθητές τραγουδούν σε νότες τη μελωδία ώστε να μπορούν να το ανακαλέσουν στην ακουστική τους μνήμη και να το διακρίνουν κατά τη διάρκεια ακρόασης του έργου που θα ακολουθήσει.

Στη συνέχεια, ο εκπαιδευτικός εκτελεί στο πιάνο το 2^ο Θέμα και το γράφει στον πίνακα για να το τραγουδήσουν οι μαθητές:

Ο εκπαιδευτικός ρωτά τους μαθητές ποια βασική διαφορά παρατηρούν ανάμεσα στα δυο θέματα [στο 1^ο Θέμα τρεις «γρήγορες» νότες ακολουθεί μια νότα μεγάλης διάρκειας, ενώ στο 2^ο Θέμα τρεις «γρήγορες» νότες ακολουθούν τρεις νότες μεγάλης διάρκειας.]. Χρήσιμο δε είναι για την ακρόαση που θα ακολουθήσει, η εξάσκηση στη φωνητική εκτέλεση των δυο θεμάτων να επαναληφθεί, ώστε να μπορούν με άνεση να τραγουδούν τότε το ένα θέμα και τότε το άλλο.

Ο εκπαιδευτικός παίζει στο πιάνο κατιούσα αλυσίδα παραλλαγής του μοτίβου (αριστερό χέρι) και μελωδικές παραλλαγές του (δεξί χέρι) πρώτα χωριστά τα χέρια κι έπειτα μαζί όπως εμφανίζεται παραλλαγμένο το μοτίβο (1^ο θέμα) κατά την Ανάπτυξη:

Εικ.17

4.2- Ενεργητική ακρόαση- χρήση Τ.Π.Ε

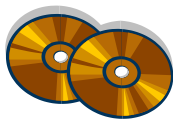
Ο εκπαιδευτικός εξηγεί αρχικά με απλό τρόπο τι είναι η Έκθεση, η Ανάπτυξη, η Επανάθεση και η Coda σε μια Συμφωνία.

Αναζητεί στο Διαδίκτυο κινηματογραφημένη εκτέλεση της 5^{ης} Συμφωνίας του I.V.Beethoven από συμφωνική ορχήστρα υψηλού επιπέδου (π.χ. Συμφωνική του Βερολίνου υπό τη διεύθυνση του Χέρμπερτ φον Κάραγιαν <http://youtu.be/wqGIEJZY3Hg>, κ.ά.)

Οι μαθητές παρακολουθούν την εκτέλεση του έργου ακολουθώντας το φυλλάδιο με το «χάρτη ακρόασης»- που τους έχει δοθεί- και διακρίνουν: α) την Έκθεση με το 1ο θέμα και το 2ο θέμα του έργου, β) την Ανάπτυξη με την περαιτέρω επεξεργασία των δυο θεμάτων, γ) την Επανάθεση των δυο θεμάτων και δ) την Coda με την εκτεταμένη εμφάνιση του τετράφθογγου μοτίβου.

Παράλληλα, παρατηρούν τα όργανα που εισάγουν κι εκτελούν τα θέματα κι επισημαίνουν καταστάσεις και μεταβολές στη δυναμική και τη ρυθμική αγωγή πρώτου μέρους του έργου.

4.3 Ενεργητική ακρόαση

Ακολουθεί ενεργητική ακρόαση του έργου, χωρίς το «Χάρτη Ακρόασης» και την κινηματογραφημένη εκτέλεση. Οι μαθητές της τάξης χωρίζονται σε δυο ομάδες Α και Β και διακρίνουν ποιο θέμα ακούγεται κάθε φορά:

Ομάδα Α: όταν ακούγεται το 1^ο θέμα, οι μαθητές της ομάδας αυτής σηκώνουν το χέρι ή παριστάνουν με θεατρικό τρόπο το μαέστρο που διευθύνει ή τους μουσικούς που παίζουν κάθε φορά και μένουν αντίστοιχα ακίνητοι μόλις ακουστεί το 2^ο θέμα,

Ομάδα Β: όταν ακούγεται το 2^ο θέμα, οι μαθητές της ομάδας αυτής σηκώνουν το χέρι ή παριστάνουν με θεατρικό τρόπο το μαέστρο που διευθύνει ή τους μουσικούς που παίζουν κάθε φορά· και μένουν ακίνητοι μόλις ακουστεί το 1^ο θέμα, κ.ο.κ.

Παρατίθεται ενδεικτικό εκπαιδευτικό φυλλάδιο-με το Χάρτη Ακρόασης» που μπορεί να δοθεί στους μαθητές κατά την ενεργητική ακρόαση της Πέμπτης Συμφωνίας του L.v.Beethoven:

ΧΑΡΤΗΣ ΑΚΡΟΑΣΗΣ
ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΑΡ.5 του Λ.Β.Μπετόβεν
 Γράφτηκε 1807-1808 στη Βιέννη

1^ο Μέρος Allegro con brio (γοργά με σφρίγγος)

ΕΚΘΕΣΗ

A. 1^ο Θέμα

1.

Crescendo- κορύφωση -τα βιολιά

συνεχίζουν

. 1^ο Θέμα

όλο και πιο δυνατά

Δύο συγχορδίες γεμάτες δύναμη-Παύση

B. 2^ο Θέμα

λυρικήτητα-μελωδικότητα

Ήουχα-

στα κοντραμπάσα ακούγεται το 1^ο θέμα που υποβόσκει- δυναμικές μελωδίες με βάση το τετράφθογο μοτίβο- Σαν τέλος- Σιωπή

ΕΚΘΕΣΗ Ξανά από την αρχή
 (μετά την επανάληψη της Έκθεσης ακολουθεί η Ανάπτυξη)

ΑΝΑΠΤΥΞΗ [3.20]

Γ. 1ο Θέμα

Αντηχούν

1ο Θέμα

μελωδικές παραλλαγές
μοτίβου

Πιο δραματικό-

τρεις κορυφώσεις

Δ. 2ο Θέμα

ορμητικό

Ορχήστρα - Η κίνηση σταματά σε διαδοχικές νότες μεγάλης διάρκειας

Εναλλάσσονται δυναμικά με

όλο και πιο ήσυχα Diminuendo

2ο Θέμα

Εναλλάσσονται

με

ήσυχα

σταδιακή έκρηξη Crescendo

ΕΠΑΝΕΚΘΕΣΗ [4.41]

1ο Θέμα

Σιωπή

1ο Θέμα

Ορχήστρα

Όμπσε
Σόλο

κορύφωση -δύο δυνατές συγχορδίες

2ο Θέμα

Εναλλάσσονται με

ήσυχα

κλιμάκωση-θρίαμβος
Ορχήστρα

Σαν τέλος

CODA[6.19] Επαναλήψεις τετράφθογγου μοτίβου-κλιμάκωση

Παραλλαγή μοτίβου

2ο Θέμα

επεξεργασία τετράφθογγου μοτίβου

1ο Θέμα ορχήστρα

Σιωπή

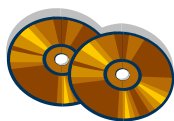

1ο Θέμα ορχήστρα -κορύφωση

Δεύτερη Δραστηριότητα

4.4 Ενεργητική ακρόαση

[τριμερής μορφή ABA]

Οι μαθητές ακούν το «Porcorn» σύνθεση πρώιμης ηλεκτρονικής ποπ για μουσικό synthesizer του Gerson Kingsley, σε εκτέλεση από τους “Hot Butter”. Παρατηρούν την αλυσιδωτή ανάπτυξη του μοτίβου, δηλαδή την έκθεση του σε ψηλότερο ή χαμηλότερο τονικό ύψος και διακρίνουν τη μορφή του έργου

5. Εναλλακτικές προτάσεις διδασκαλίας-χρήση ΤΠΕ

• Οι μαθητές ακούν τη διασκευή του “Third Man Theme” του Anton Karas - από τους Jean - Jacques Perry & Gershon Kingsley και παρατηρούν το τρίφθογγο μοτίβο του (σολ-λα-σι-λα-σι-λα σι). Δοκιμάζουν να εκτελέσουν το μοτίβο στο glockenspiel ή στη φλογέρα και αυτοσχεδιάζουν μια δική τους συνέχεια.

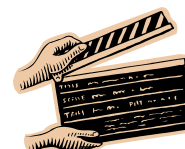
Ο αυτοσχεδιασμός μπορεί να εκτελεστεί και να ηχογραφηθεί μέσα από εκπαιδευτικό λογισμικό μουσικής δημιουργίας, λογισμικό επεξεργασίας κύματος (π.χ. Audacity, κ.ά.) κι ηλεκτρονικά όργανα όπως ηλεκτρονικά κλαβιέ, συνθετητές, προσομοιωτές μουσικών οργάνων κ.ά.

Εικ. 18

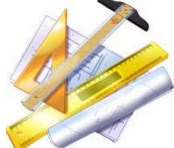

• Με απόρριψη το μοτίβο του Third Man Theme (σολ-λα-σι-λα-σι-λα σι), οι μαθητές φτιάχνουν ποτηρόφωνα γεμίζοντας τρία ποτήρια με τρόπο ώστε να «κουρδιστούν» στους φθόγγους σολ, λα και σι. Έπειτα χτυπώντας τα ποτήρια με μπαγκέτες δημιουργούν αυτοσχεδιάζοντας δικά τους μοτίβα. Μπορούν να λειτουργήσουν κι εταιρικά ή σε ομάδες 3-4 ατόμων, παίζοντας ταυτόχρονα ο καθένας το μοτίβο του στο ποτηρόφωνό του δημιουργώντας έτσι μια αίσθηση «πολυρυθμίας» και «ετεροφωνίας».

• Οι μαθητές ακούν τη διασκευή του “Third Man Theme” του Anton Karas - από τους Jean - Jacques Perry & Gershon Kingsley. Φαντάζονται και στη συνέχεια δραματοποιούν *ατομικά, εταιρικά ή ομαδικά*, -παράλληλα με την ακρόαση- «σκηνές» που θα ταίριαζαν με το ύφος της μουσικής κι από την αίσθηση που δημιουργούν οι επαναλήψεις και η επεξεργασία του ίδιου μοτίβου σε όλη τη διάρκειά του έργου: π.χ. αντίστοιχη σκηνή από ταινία βωβού κινηματογράφου, νούμερο κλόουν στο τσίρκο ή ακόμη διαφήμιση κ.ά.

6. Εργαλεία διαφοροποιημένης διδασκαλίας

Η διδασκαλία μπορεί να διαφοροποιηθεί σύμφωνα με τη μαθησιακή ετοιμότητα των μαθητών, το ενδιαφέρον τους και το μαθησιακό τους προφίλ. Έτσι, στη συγκεκριμένη διδακτική πρόταση μπορεί να υπάρξει:

A) **Διαφοροποίηση ως προς τον τρόπο εργασίας** Ο εκπαιδευτικός γνωρίζοντας τους μαθητές της τάξης του και τις ανάγκες τους διαφοροποιεί συχνά τον τρόπο εργασίας τους.

Στην πρώτη Διδακτικής Πρότασης η προσέγγιση της έννοιας του μοτίβου και της δομής της 5^{ης} Συμφωνίας του L.V. Beethoven πραγματοποιείται μέσα από δραστηριότητα ενεργητικής ακρόασης που συνδυάζει το ηχητικό ερέθισμα (μουσική) με το οπτικό (φυλλάδιο με «Χάρτη Ακρόασης», κινηματογραφημένη εκτέλεση του έργου). Στη συνέχεια η εμπέδωση κι ο έλεγχος των γνώσεων γίνεται μέσα από δραστηριότητα ενεργητικής ακρόασης που προσανατολίζει τις αισθήσεις μόνο στο ηχητικό ερέθισμα (μουσική).

Ο εκπαιδευτικός μπορεί ειδικότερα για μαθητές με περιορισμένη ανάπτυξη δεξιοτήτων ακρόασης, να κρίνει απαραίτητη την ενίσχυση της συγκέντρωσης τους με φυλλάδια εργασιών που περιλαμβάνουν την παράθεση μόνο ορισμένων στοιχείων κατά την ακρόαση, ώστε οι μαθητές να συμπληρώσουν οι ίδιοι τα υπόλοιπα.

Η διαφοροποίηση στον τρόπο εργασίας μπορεί να βασιστεί ακόμη στα διαφορετικά ενδιαφέροντα ή μαθησιακά προφίλ των μαθητών. Ο εκπαιδευτικός κατά τη δραστηριότητα ενεργητικής ακρόασης για την εμπέδωση κι έλεγχο των γνώσεων μπορεί να αφήσει τους ίδιους τους μαθητές να επιλέξουν τον τρόπο εργασίας τους. Έτσι, κατά την ακρόαση

μπορούν να πραγματοποιηθούν ταυτόχρονα δυο διαφορετικοί τρόποι εργασίας: Ορισμένοι μαθητές θα προτιμήσουν το χωρισμό σε δυο ομάδες Α και Β και τη διάκριση των δυο θεμάτων με την ανταπόκριση στη μουσική με κίνηση ή στοιχεία δραματοποίησης ενώ άλλοι θα προτιμήσουν τη συμπλήρωση ενός φυλλαδίου εργασίας που απαιτεί περισσότερο «εγκεφαλικό» τρόπο εργασίας.

Η αξιοποίηση των Τ.Π.Ε, σε συνδυασμό με την ύπαρξη εξοπλισμένου εργαστηρίου Η/Υ κατάλληλου για το μάθημα της Μουσικής επιτρέπει την ταυτόχρονη πραγματοποίηση διαφορετικών «σιωπηρών εργασιών», με την αναγκαία χρήση ακουστικών. Για παράδειγμα, ορισμένοι μαθητές μπορούν να αναζητήσουν και να παρατηρήσουν στο Διαδίκτυο γραφική «παρτιτούρα» της 5^{ης} Συμφωνίας του L.V.Beethoven, άλλοι μπορεί να αυτοσχεδιάσουν μια συνέχεια στο τρίφθογγο μοτίβο του “Third Man Theme” και να την ενορχηστρώσουν-με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού- σε ένα μουσικό λογισμικό, άλλοι μπορεί να αυτοσχεδιάσουν οι ίδιοι ένα δικό τους μοτίβο και να το επεξεργαστούν στο πλαίσιο εκπαιδευτικού μουσικού λογισμικού κ.ά.

Β) Διαφοροποίηση ως προς το περιεχόμενο

Ο εκπαιδευτικός, στο πλαίσιο της διαμορφωτικής αξιολόγησης και του αναστοχασμού, μπορεί να αναπροσαρμόσει τη διδασκαλία του, διαφοροποιώντας το περιεχόμενό της, δίνοντας έμφαση κι αφιερώνοντας περισσότερο χρόνο στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και στην κατανόηση των εννοιών που πραγματεύεται το μάθημα κατά περίπτωση. Έτσι, αν για παράδειγμα διαπιστώσει σε μια τάξη ότι ορισμένοι μαθητές δυσκολεύονται να ακολουθήσουν την ακρόαση ενός έργου σε όλη του τη διάρκεια ή «χάνονται» κατά την ακρόαση και δεν μπορούν να διακρίνουν σε ποιο σημείο του έργου βρίσκονται κάθε φορά, τότε ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει να προβάλει -με την αξιοποίηση των ΤΠΕ- το Χάρτη Ακρόασης ή το Φυλλάδιο εργασίας στον πίνακα της τάξης και να κατευθύνει άμεσα την ακρόαση δείχνοντας τα βασικά σημεία του έργου και περιορίζοντας τους στόχους του μαθήματος στις έννοιες και στις δεξιότητες εκείνες που μπορούν να παρακολουθήσουν οι μαθητές.

Κατά την επανάληψη της ενεργητικής ακρόασης (εμπέδωση-έλεγχος γνώσεων) της 5^{ης} Συμφωνίας του L.V.Beethoven ο εκπαιδευτικός μπορεί να μορφοποιήσει το φυλλάδιο εργασίας, έτσι που να ανταποκρίνεται σε μαθητές με λιγότερο ή περισσότερο ανεπτυγμένες δεξιότητες κι εμπειρίες ακρόασης κι ανάλυσης μουσικής.

Για τους μαθητές που δεν έχουν τη δεξιότητα ακρόασης ανεπτυγμένη, χρήσιμο θα ήταν να υπάρχουν ως δεδομένα τα χαρακτηριστικά σημεία του έργου, δηλαδή αναγνωρίσιμοι ακουστικά «σταθμοί» του χάρτη ακρόασης, ώστε οι μαθητές να μπορούν να προσανατολιστούν σε ποιο σημείο του έργου βρίσκονται κάθε φορά (για παράδειγμα θα μπορούσε να δίνεται σε δεδομένα σημεία ως στοιχείο το 1^ο θέμα και ακόμη ποιο ή ποια όργανα το αποδίδουν).

Για τους μαθητές που έχουν ανεπτυγμένες δεξιότητες ακρόασης και κριτικής ανάλυσης χρήσιμο είναι να υπάρχουν πιο σύνθετες ερωτήσεις που απαιτούν πιο «λεπτή» διάκριση των στοιχείων και των εννοιών της μουσικής, ώστε να κινητοποιηθεί το ενδιαφέρον τους και να αναπτύξουν ακόμη περισσότερο τις ικανότητές τους (για παράδειγμα ποιο σημείο του έργου τους εντυπωσίασε ή τους «ξάφνιασε» ευχάριστα [μια πιθανή απάντηση μπορεί να αφορά π.χ. το solo όμποε κατά την Επανάκθεση, οι καταλήξεις που έμοιαζαν σαν τέλος και η σιωπή που τις ακολουθούσε πριν την απροσδόκητη συνέχεια του έργου, κ.ά.]

ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Προτείνεται ενδεικτικά η συμπλήρωση φυλλαδίου κατά την Έκθεση κι ακόμη η ανταπόκριση με κίνηση ή στοιχεία δραματοποίησης σε σχέση με τη διάκριση των θεμάτων κατά τη διάρκεια ακρόασης της Ανάπτυξης, της Επανάκθεσης και της Κόντας.

Στο πλαίσιο αυτό, παρατίθεται ενδεικτικό Φυλλάδιο εργασίας, όπως μετασχηματίστηκε από το Χάρτη ακρόασης της 5^{ης} Συμφωνίας:

ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΑΡ.5 του Λ.Β.Μπετόβεν
Γράφτηκε 1807-1808 στη Βιέννη

1^ο Μέρος Allegro con brio (γοργά με σφρίγος)

Σε όλη τη διάρκεια του έργου εμφανίζονται δυο θέματα. Μπορείς να τα διακρίνεις και να συμπληρώσεις τα αντίστοιχα κενά ;

ΕΚΘΕΣΗ

A. .... Θέμα

1.

Crescendo- κορύφωση -τα βιολιά συνεχίζουν

..... Θέμα

όλο και πιο δυνατά

Δύο συγχορδίες γεμάτες δύναμη-Παύση

B. .... Θέμα

λυρικήτητα-μελωδικότητα

Ήσυχια-

στα κοντραμπάσα ακούγεται το .....θέμα που υποβόσκει- δυναμικές μελωδίες με βάση το τετράφθογγο μοτίβο- Σαν τέλος- Σιωπή

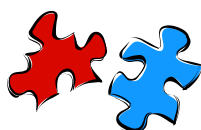
7. Σύνδεση με τα σχολικά εγχειρίδια Μουσικής και το υποστηρικτικό υλικό του μαθήματος

Η διδακτική πρόταση συνδέεται με το σχολικό εγχειρίδιο «Εισαγωγή στη Μουσική» Α΄ Γυμνασίου, έκδοση συντομευμένη (Βασιλειάδη Θ.Σ., Γλυνιά-Ζεάκη Α., Κανάρη Λ., Φραγκούλη Α., ΟΕΔΒ 1998), Κεφ. 3 «Πως η τέχνη της Μουσικής αξιοποιεί τις ιδιότητες του ήχου» και Κεφ.4 «Βασικές έννοιες της Μουσικής Μορφολογίας και Δομής» και με το μουσικό λογισμικό και με το

Εκπαιδευτικό λογισμικό «Εμμέλεια». (Αναστασιάδη, Ε. κ.ά.) Εκπαιδευτικό Λογισμικό (CD-ROM). Μουσική Α΄-ΣΤ΄ Δημοτικού, ΟΕΔΒ (Διαθέσιμο ηλεκτρονικά στη διεύθυνση: <http://www.pi-schools.gr/software/dimotiko/mousiki_a_st_dim.zip>Εμμέλεια)

Ηχογραφημένα αποσπάσματα μουσικών οργάνων της συμφωνικής ορχήστρας καθώς και έργα συμφωνικής μουσικής περιλαμβάνονται στα Audio CD Γυμνασίου.

Εικόνα 19

8. Διασύνδεση με άλλα μαθήματα

Το περιεχόμενο της Διδακτικής Πρότασης συνδέεται με τη Γλώσσα (περιγραφική ανάλυση μουσικής) και με την Πληροφορική (αξιοποίηση των ΤΠΕ στο μάθημα της Μουσικής).

Ακόμη, μπορεί να ενταχθεί στο πλαίσιο ενός Σχεδίου Εργασίας με θέμα «Μεγάλοι συνθέτες» κ.ά. και να συνδεθεί με ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα άτυπης εκπαίδευσης (π.χ. «Η Καμεράτα πάει σχολείο», κ.ά) που θα περιλαμβάνει παρακολούθηση ζωντανής συναυλίας συμφωνικής ορχήστρας εκτός ή εντός σχολείου.

9. Διασύνδεση με τα περιεχόμενα των Οργανωτών του Προγράμματος Σπουδών Μουσικής-

Η διδακτική πρόταση εντάσσεται στον 1^ο Οργανωτή του Π.Σ *Προσεγγίζω και κατανοώ τις βασικές έννοιες και τα στοιχεία της μουσικής και συγκεκριμένα στο Περιεχόμενο 1.3 Μορφή*

Διαχέονται ωστόσο σε αυτή και διασυνδέονται Περιεχόμενα κι από τους άλλους 3 Οργανωτές του Π.Σ. Συγκεκριμένα:

ΔΙΑΧΥΣΗ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ Π.Σ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ «ΜΟΥΣΙΚΑ ΜΟΤΙΒΑ»:

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
1 ^ο Προσεγγίζω και κατανοώ τις βασικές έννοιες και τα στοιχεία της μουσικής	1.1 Παλμός-ρυθμός 1.2 Τονικό ύψος-Μελωδία 1.3 Μορφή - 1.4 Δυναμική Αγωγή 1.5 Ρυθμική Αγωγή 1. 6 Ηχόχρωμα 1.7 Συνήχηση
2 ^ο Γνωρίζω τα είδη της μουσικής συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά	2.3 Λόγια Δυτική μουσική
3 ^ο Συνδέω τη μουσική με άλλες τέχνες κι επιστήμες	3.2 Μουσική και άλλα μαθήματα
4 ^ο Μουσική εντός κι εκτός σχολείου	4.1 Εκδηλώσεις σχολικές 4.3 Μουσειακή Αγωγή

Πίνακας 7.

10.Αξιολόγηση

• Ο εκπαιδευτικός προβαίνει σε διαμορφωτική αξιολόγηση αποβλέποντας στην ανατροφοδότηση της μαθησιακής διαδικασίας. Η αξιολόγηση θα εστιαστεί:

α) στο ψυχοκινητικό τομέα, για να διαπιστωθεί αν οι μαθητές αποδίδουν φωνητικά τα μουσικά θέματα που παρουσιάζονται στο μάθημα με τονική και ρυθμική ακρίβεια κι αν διακρίνουν την εμφάνιση και την εξέλιξή τους κατά την ακρόαση της μουσικής, αν ακόμη χειρίζονται με άνεση κι επιδεξιότητα τα μουσικά όργανα ή τον Η/Υ και τα αντίστοιχα μουσικά εκπαιδευτικά λογισμικά,

β) στο γνωστικό τομέα, για να διαπιστωθεί ο βαθμός κατανόησης κι εμπέδωσης των μουσικών εννοιών που εισάγονται κι αναπτύσσονται στο μάθημα,

γ) στο συναισθηματικό τομέα, για να διαπιστωθεί αν οι μαθητές ανταποκρίνονται με δεκτικότητα κι ενδιαφέρον κι αναπτύσσουν πρωτοβουλίες στην επίλυση των «μουσικών προβλημάτων» που τους τίθενται κι αν είναι σε θέση να αναπτύξουν τις δημιουργικές κι εκφραστικές τους δυνατότητες ενώπιον της τάξης.

Γενικότερα κατά την αξιολόγηση ελέγχεται και διαπιστώνεται αν οι μαθητές έχουν «κατακτήσει» τις παρακάτω ικανότητες και δεξιότητες:

- ανάκληση των μουσικών θεμάτων στην ακουστική τους μνήμη και διάκρισή τους στο πλαίσιο ενός έργου συμφωνικής μουσικής
- διάκριση του ηχοχρώματος των μουσικών οργάνων μέσα στον ηχητικό όγκο μιας συμφωνικής ορχήστρας
- παρατήρηση -σε συνεχή διάρκεια ακρόασης -της δομής και των καταστάσεων ρυθμικής και δυναμικής αγωγής ενός μουσικού έργου
- συναισθηματική ταύτιση - ενσυναίσθηση σε αντιστοιχία με το ύφος και την εκφραστικότητα της μουσικής και τον τρόπο σύνθεσης του μουσικού έργου
αυτοέκφραση στο πλαίσιο της ακρόασης, ν εκτέλεσης και δημιουργίας μουσικής

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

1.Παρατίθεται απόσπασμα από το σχολικό εγχειρίδιο «Εισαγωγή στη Μουσική» Α΄ Γυμνασίου, σελ. 20 έκδοση συντομευμένη (Βασιλειάδη Θ.Σ., Γλυνιά-Ζεάκη Α., Κανάρη Α., Φραγκούλη Α., ΟΕΔΒ 1998):

«Το **μοτίβο** είναι το βασικό κύτταρο μιας μουσικής σύνθεσης, κάτι σαν τις συλλαβές στο λόγο. Τα μοτίβα προσφέρουν στοιχεία μελωδικά ή ρυθμικά και μετέχουν αποφασιστικά στη συγκρότηση ενός πρώτου **θέματος**.

Ακόμη και σ' αυτά τα πρωταρχικά στοιχεία, στο κάθε δηλαδή ρυθμικό ή μελωδικό μόρφωμα, πρέπει να ενυπάρχει το σπέρμα της ολότητας ενός έργου. Κάτι ανάλογο με το σπόρο που η εσωτερική του σύσταση εμπεριέχει τη μορφή δέντρου που θα βλαστήσει απ' αυτόν.

Τα **θέματα** είναι φράσεις ολοκληρωμένες ή ημιτελείς, που οδηγούνται σε μεγαλύτερη περίοδο, για να ολοκληρωθούν σ' ένα τμήμα ή σύνολο ενός μουσικού έργου».

2. Η 5^η Συμφωνία σε Ντο ελάσσονα op.67 του L.v.Beethoven γράφτηκε μεταξύ του 1804 έως το 1808, περίοδος κατά την οποία άρχισαν να επιδεινώνονται τα προβλήματα ακοής που οδήγησαν στην κώφωσή του συνθέτη. Παρατίθεται χαρακτηριστική περιγραφή του έργου από τους J.Machlis και K.Forney (απόσπασμα) («Η απόλαυση της μουσικής», μετ.Δ.Πυργιώτης, σελ. 232, Fagotto, 1996):

«Η πιο γνωστή απ' όλες τις συμφωνίες, η Συμφωνία Αρ.5 σε Ντο ελάσσονα, θεωρείται η συμπυκνωμένη έκφραση του μπετοβενικού πνεύματος. Το πρώτο μέρος Allegro con brio (γοργό, με σφρίγγος) γεννιέται από τη ρυθμική ιδέα «τρεις μικρές αξίες και μία μεγάλη» που δεσπόζει σε ολόκληρη τη συμφωνία. Είναι το πιο επιβλητικό μοτίβο στη συμφωνική φιλολογία. Από την ιδέα αυτή αναπτύσσεται το πρώτο θέμα, καθώς μεταφέρεται σε διαφορετικές βαθμίδες της κλίμακας και σχηματίζεται με αλλοιωμένα διαστήματα. Η δύναμη αυτού του μέρους ογκώνεται από τη συνταρακτική προσήλωση με την οποία ακολουθείται η αρχική ιδέα. Ο καταρρακτώδης αλλά θαυμαστά ελεγχόμενος ρυθμός είναι το δυναμικό αίτιο πίσω από αυτή τη «θύελλα και ορμή». Ο Μπετόβεν εδώ πλάθει ένα πρωτόγνωρο για τη σφοδρότητα του μουσικό χείμαρρο.

Με το λυρικό δεύτερο θέμα προσεγγίζουμε μια περιοχή σχετικής ηρεμίας. Αλλά ούτε εδώ σταματάει η ορμητική πορεία αυτού του μέρους. Ενώ τα βιολιά, το κλαρινέτο και το

φλάουτο παίζουν κατά σειρά την ήρεμη μελωδία, ο βασικός ρυθμός «τρεις μικρές αξίες και μια μεγάλη» συνεχίζει να ακούγεται στα βιολοντσέλα και τα κοντραμπάσα. Χαρακτηριστικό αυτού του ύφους είναι τα ισχυρά κρεσέντο και οι απότομες αυξομειώσεις της δυναμικής.

Αυτή η μορφή σονάτας είναι δραματική, απόλυτη και συμπαγής. Κλείνει με μια παρατεταμένη coda όπου ο βασικός ρυθμός απελευθερώνει νέα αποθέματα εκρηκτικής ενέργειας...».

3. Στην Επανεμφάνιση του πρώτου μέρους της Συμφωνίας το 2^ο Θέμα επανεμφανίζεται στη Ντο μείζονα. Ο Μπετόβεν προόριζε το μέρος για το κόρνο, ωστόσο καθώς η απόδοση της τονικότητας αυτής στα κόρνα της εποχής δεν ήταν η καλύτερη δυνατή, επέλεξε τα φαγκότα (Τα κόρνα με βαλβίδες κατασκευάστηκαν λίγο μετά τη σύνθεση της 5^{ης} Συμφωνίας). Στο πλαίσιο αυτό, ορισμένοι μαέστροι μένουν πιστοί στην παρτιτούρα με το φαγκότο να επανεμφανίζει το 2^ο Θέμα, ενώ άλλοι επιλέγουν το κόρνο που εισάγει αρχικά το 2^ο Θέμα στην Έκθεση στη Μι ύφεση μείζονα:

Εικ.20

4. Το “Popcorn” είναι ένα instrumental πρώιμης ηλεκτρονικής ποπ του συνθέτη Gershon Kingsley που περιλήφθηκε στο δίσκο του “Music to Moog by” το 1969. Ο Kingsley δηλώνει ότι με τον κοφτό ήχο στο moog synthesizer θέλησε να μιμηθεί τον ήχο με τον οποίο δημιουργείται το ποπκόρν. Το 1972 το συγκρότημα Hot Butter ηχογραφέι ξανά μια δική του εκδοχή στο moog synthesizer και το “Popcorn” θα είναι το πρώτο κομμάτι ηλεκτρονικής ποπ που θα σημειώσει ρεκόρ πωλήσεων διεθνώς (<http://youtu.be/iDHrXeEltu4>).

Ο G.Kingsley με τον συνεργάτη-συνθέτη J-J. Perrey με τις συνθέσεις και τις διασκευές τους στο ιδίωμα της πρώιμης ηλεκτρονικής ποπ έφεραν κατά τα μέσα της δεκαετίας του 60’ την ηλεκτρονική μουσική -που μέχρι τότε θεωρούνταν avant garde είδος - κοντά στο ευρύ κοινό.

5. Το “Third Man Theme” ένα από τα θέματα που διασκεύασαν οι πρωτοπόροι της ηλεκτρονικής ποπ J-J. Perrey and G.Kingsley- υπήρξε σύνθεση του A.Karas για το κλασικό φιλμ νουάρ του C.Reed “The third man” (1949), σε σενάριο του Αμερικανού συγγραφέα Graham Green .

Ο Perry γενικότερα κατά τη μουσική συνεργασία του “Third Man Theme” με τον Kingsley -κυκλοφόρησαν μαζί δυο δίσκους- αξιοποίησε και πειραματίστηκε με τεχνικές του tape looping της εποχής, στις οποίες είχε μιμηθεί από το Γάλλο συνθέτη της avant-garde μουσικής Pierre Schaeffer (<http://youtu.be/Mh7dAgg00u8>). Το θέμα του γνώρισε πολλές διασκευές. Οι Beatles ηχογράφησαν μια αυτοσχέδια εκτέλεσή του, που ωστόσο δεν κυκλοφόρησε στα επίσημα albums τους

. Το “Third Man Theme” στην αυθεντική του ηχογράφιση-που ονομαζόταν κανονικά “The Harry Lime Theme” εκτελέστηκε από το zither και κυκλοφόρησε το 1950 σε single σημειώνοντας ρεκόρ πωλήσεων, καθιερώνοντας έτσι την τακτική να κυκλοφορούν μουσικές και τραγούδια από soundtracks σε single

Η κινηματογραφική ταινία του C.Reed ξεκινά με το “The Harry Lime Theme” εκτελεσμένο από τον A.Karas και περιλαμβάνει ενδιαφέρον πλάνο του zither πίσω από τα γράμματα που «πέφτουν» με τους συντελεστές της ταινίας. Ο υπέροχος συνδυασμός της μουσικής με την εικόνα δημιουργεί μια αίσθηση αισιοδοξίας και προσμονής του πρωταγωνιστή Harry Lime που φτάνει στη Βιέννη -αναζητώντας μια καλύτερη τύχη - του έχουν υποσχεθεί δουλειά- αλλά και λεπτής πικρής ειρωνείας με τις σκηνές που αντιπαραβάλλουν χαρακτηριστικά τη Βιέννη της ακμής της κατά την εποχή του Στράους και την πόλη κατά την περίοδο της κατοχής της από τις συμμαχικές δυνάμεις με τη φτώχεια και την εξαθλίωση που χαρακτήριζε όλη την Ευρώπη αμέσως μετά τη λήξη του Β΄ Παγκόσμιου πολέμου. (<http://youtu.be/te9fqm6rUPY> -

2^η Πρόταση Διδασκαλίας
«Μουσικές συγγένειες μέσα στο χρόνο» για τη Β΄ τάξη Γυμνασίου

Προβλεπόμενη διάρκεια: 1 διδακτική ώρα
Υλικά: Μουσικά όργανα Orff, πιάνο ή αρμόνιο

Το προτεινόμενο Σχέδιο Μαθήματος βασίζεται σε Ενδεικτική Δραστηριότητα του Προγράμματος Σπουδών Μουσικής (σελ. 138):

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΜΟΥΣΙΚΗΣ
Β΄ Γυμνασίου

<p>Οι μαθητές να μπορούν:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να προσεγγίσουν βιωματικά τη μουσική από άλλους λαούς και πολιτισμούς με δεκτικότητα και θετική στάση • Να ακούν συγκεντρωμένα ένα ευρύ ρεπερτόριο μουσικών ακροάσεων στο οποίο περιλαμβάνεται μουσική άλλων λαών και πολιτισμών • Να τραγουδούν τραγούδια άλλων λαών και πολιτισμών κατάλληλα για τις τάξεις τους με ρυθμική και μελωδική ακρίβεια 	<p>2.4. Μουσικές του κόσμου Εθνική και World Music</p>	<p>- <u>Μουσική εκτέλεση</u> Χωρίζονται σε δυο ομάδες για να αποδώσουν έναν πολυρυθμικό από την Αφρική. Η μια ομάδα αποδίδει την πάνω φωνή με στράκες και η άλλη την κάτω φωνή με παλάμιακα:</p> 	<p>- CD Player - Ηχογραφήσεις σε CD με Ethnics και World Music</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Να ανταποκρίνονται ελεύθερα σε μια μουσική ακρόαση μουσικής άλλων λαών και πολιτισμών με ποικιλία τρόπων (κίνηση, εικαστική έκφραση, παντομίμα, κλπ.) • Να εκτελούν απλά μελωδικά και ρυθμικά σχήματα χρησιμοποιώντας τη φωνή ή/και απλά ρυθμικά όργανα συνοδεύοντας τραγούδια και μουσική άλλων λαών και πολιτισμών • Να σέβονται και να εκτιμούν τη μουσική δημιουργία άλλων λαών και πολιτισμών. <p>Να σέβονται τις μουσικές προτιμήσεις των άλλων και να μην τις απορρίπτουν πριν τις ακούσουν</p>		<p>- <u>Ενεργητική ακρόαση</u> Ακούν μουσικές και τραγούδια από τη Λαϊκή Παράδοση διαφόρων χωρών και προσπαθούν να καταγράψουν τη δομή τους, τα όργανα που ακούγονται και στην πιθανή ύπαρξη πολυφωνίας.</p> <p><u>Ενεργητική ακρόαση – Εκτέλεση μουσικής</u> Ακούν τη μελωδία του γαπωνέζικου παραδοσιακού τραγουδιού “Sakura” εκτελεσμένη στο koto και διακρίνουν την πεντατονική του κλίμακα. Στη συνέχεια, το αποδίδουν τραγουδιστά κι εκτελούν τη μελωδία στη φλογέρα</p> <p style="text-align: right;">さくら Sakura</p>	

Εικ.20 (Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής, Π.Ι & ΥΠΑΜΘ 2011)

Όταν κάποτε φύγω από τούτο το φως
 θα ελιχθώ προς τα πάνω
 όπως ένα ρυάκι που μουρμουρίζει.
 Κι αν τυχόν κάπου ανάμεσα στους γαλάζιους διαδρόμους
 συναντήσω αγγέλους, θα τους μιλήσω ελληνικά,
 επειδή δεν ξέρουνε γλώσσες
 Μιλάνε μεταξύ τους με μουσική.
 (Ν.Βρεττάκος, Η Ελληνική Γλώσσα)

Την γλώσσα την ελληνική οι Πωσειδωνιάται εξέχασαν τόσους αιώνες ανακατεμένοι με Τυρρηγούς και με Λατίνους, κι άλλους ξένους. Το μόνο που τους έμενε προγονικό ήταν μια ελληνική γιορτή, με τελετές ωραίες, με λύρες και με αυλούς, με αγώνες και στεφάνους. Κι είχαν το συνήθειο προς το τέλος της γιορτής τα παλαιά τους έθιμα να διηγούνται, και τα ελληνικά ονόματα να ξαναλένε, που μόλις πια τα καταλάμβαναν ολίγοι... (Κ. Π. Καβάφης, Ποσειδωνιάται, 1906)

Η μουσική είναι ένας από τους πιο άμεσους τρόπους για να δηλώσει ένας λαός την πολιτισμική του ταυτότητα. Αποτελεί, λοιπόν άριστο μέσο για να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με άλλες κουλτούρες, να τις γνωρίσουν και να ξεπεράσουν τυχόν επιφυλάξεις που μπορεί να έχουν απέναντι στο διαφορετικό. (Αποστολίδου Κ., Ζεπάτου Χ., 2007).

Η προτεινόμενη Διδακτική Πρόταση έχει πρωταρχικό σκοπό εδώ να αναδείξει την ομοιότητα μέσα στη διαφορά και να φέρει τους μαθητές σε επαφή με το μουσικό πολιτισμό μιας γεωγραφικής περιοχής που έχει ιδιαίτερο ιστορικό και πολιτισμικό ενδιαφέρον για τη χώρα μας. Μέσα από τη βιωματική προσέγγιση ενός τραγουδιού αγάπης από τα ελληνόφωνη επαρχία του Σαλέντο στην Κάτω Ιταλία, οι μαθητές θα διακρίνουν τα μορφολογικά στοιχεία της μουσικής, θα κατανοήσουν το περιεχόμενο των στίχων, θα εντοπίσουν τα κοινά γλωσσολογικά στοιχεία με την ελληνική γλώσσα, θα αναζητήσουν ομοιότητες και διαφορές με τραγούδια και μουσικές από τα Επτάνησα και την Ιταλία και θα συνειδητοποιήσουν τις συγγένειες και τις κοινές πολιτισμικές βάσεις μεταξύ των δυο γειτονικών λαών

Πάνω από όλα όμως θα αντιληφθούν ότι σε όλο τον κόσμο υπάρχει κάτι **διαχρονικό** και **πανανθρώπινο** στη μουσική: όλοι οι άνθρωποι εκφράζουν μέσω αυτής τα

συναισθήματά τους. Έτσι, ένα τραγούδι για την αγάπη μπορεί να εκμαιεύσει και να εμπνεύσει στους μαθητές αντίστοιχα συναισθήματα. Μπορεί ακόμη να «απελευθερώσει» συναισθηματικά έναν μαθητή-έστω και στιγμιαία - και να δημιουργήσει μια οδό επικοινωνίας με τους γύρω του αλλά και με τον εσωτερικό του κόσμο, κι αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για τους μαθητές που προέρχονται από αποσταθεροποιημένα συναισθηματικά ή περιθωριοποιημένα οικογενειακά και ευρύτερα κοινωνικά περιβάλλοντα.

Η πορεία διαμόρφωσης των σύγχρονων κοινωνιών, όπου η αλλοτρίωση του ανθρώπου και η διάβρωση του κοινωνικού ιστού τείνουν να λάβουν σταδιακά καθολικό χαρακτήρα, καθιστούν ιδιαίτερα επιτακτική την ανάγκη προσανατολισμού της εκπαίδευσης στην ανάπτυξη και στην καλλιέργεια της **κοινωνικής και συναισθηματικής νοημοσύνης**.

Τα **συναισθήματα** και οι ανθρώπινες **αξίες** δεν διδάσκονται, αλλά **βιώνονται**. Η μουσική, ακριβώς λόγω της ιδιαίτερης επίδρασης που έχει στον ψυχισμό του ανθρώπου - όπως έχει αποδειχθεί επιστημονικά- αποτελεί το ιδανικό όχημα προς το σκοπό αυτό.

Εδώ εισέρχεται -μεταξύ άλλων- και ο λειτουργικός και συνεκτικός ρόλος της παράδοσης και η σημασία που ενέχει για την εκπαίδευση:

Ο ρόλος της εκπαίδευσης «στην ενεργοποίηση της πολιτισμικής αυτοσυνειδησίας των σύγχρονων γενεών θα πρέπει να είναι καθοριστικός, αν θέλουμε οι αυριανοί πολίτες να έχουν μια εμπειριστατωμένη και σαφή άποψη για το ποια στοιχεία της παράδοσης είναι λειτουργικά στη σύγχρονη εποχή ή ακόμη περισσότερο, ποιες αξίες θα ήταν προς όφελος δικό τους και της ευρύτερης κοινωνίας να υιοθετήσουν»

(Ρ.Κακάμπουρα -Τίλη, 2001, σελ.100)

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ- ΣΧΕΔΙΟ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

1. Μεθοδολογία της Διδασκαλίας

Το μάθημα στηρίζεται σε διαδικασίες **συμμετοχικής** κι **ενεργητικής μάθησης** (ενεργητική ακρόαση μουσικής - μουσική εκτέλεση). Η εκμάθηση του τραγουδιού που περιλαμβάνεται πραγματοποιείται μέσα από διαδικασίες σύνθεσης **άμεσης** και **έμμεσης διδασκαλίας** στο πλαίσιο της υποδειγματικής διδασκαλίας (Ματσαγγούρας, 1998). Η υποδειγματική παρουσίαση από τον εκπαιδευτικό “demonstration” πραγματοποιείται στο πλαίσιο της τεχνικής της «φθίνουσας καθοδήγησης» (fading scaffolding) (Ματσαγγούρας, 1998, Κουλουμπαρίτη 2003): η καθοδήγηση και οι υποδείξεις από την πλευρά του εκπαιδευτικού σταδιακά μειώνονται ώστε ο μαθητής, με μέσο μάθησης αρχικά τη μίμηση, να είναι σε θέση να «κατακτήσει» μόνος του γνώσεις και δεξιότητες. Οι μαθητές αναπτύσσουν την ικανότητα κριτικής σκέψης και μεταγνωστικής ανάλυσης συνδέοντας γενικότερες γνώσεις τους από την Ιστορία και τη Γεωγραφία με το αντικείμενο του μαθήματος.

2. Στόχοι

Οι μαθητές επιδιώκεται:

- Να εκτιμήσουν τη μουσική δημιουργία άλλων λαών
- Να γνωρίσουν τη μουσική της ελληνόφωνης Κάτω Ιταλίας καθώς και τα μουσικά όργανα που τη συνοδεύουν
- Να διακρίνουν συγγένειες μεταξύ της παραδοσιακής μουσικής της ελληνόφωνης Κάτω Ιταλίας και της επτανησιακής μουσικής

- Να αντιληφθούν πως η μουσική ενός λαού διαμορφώνεται κάτω από την επίδραση ποικίλων παραγόντων μέσα στο χρόνο (ιστορικοί, πολιτικοί, κοινωνικοί, γεωγραφικοί, μορφολογικοί, κλιματολογικοί κ.ά. παράγοντες)

3. Αφόρμηση

Ο εκπαιδευτικός μοιράζει στους μαθητές φυλλάδιο με το τραγούδι «Καληνύφτα» από την ελληνόφωνη επαρχία του Σαλέντο της Κάτω Ιταλίας και αντίστοιχη φωτογραφία από το εξώφυλλο δίσκου του μουσικού συγκροτήματος Ghetonia που ερμηνεύει την ηχογραφημένη εκτέλεση που θα ακούσουν. Συζητά με τους μαθητές σχετικά με γνώσεις τους από την Ιστορία για την αποίκηση της Νότιας Ιταλίας και της Σικελίας (Μεγάλης Ελλάδας) από τους αρχαίους Έλληνες κι αργότερα την τόνωση του ελληνικού στοιχείου με τον ερχομό νέων αποίκων κατά τα βυζαντινά χρόνια. Εξηγεί ότι ακόμη και σήμερα οι κάτοικοι στις περιοχές αυτές έχουν μητρική τους γλώσσα την ελληνική. Πρόκειται για μια διάλεκτο η οποία διατηρεί πολλά δωρικά, αρχαία και προβυζαντινά λεξιλογικά στοιχεία αλλά και ιταλικά γλωσσικά δάνεια, πολλά από τα οποία έχουν πάρει

μορφή ελληνική (Α. Καραναστάσης, «Οι Ελληνόφωνοι της Κάτω Ιταλίας, 1983)

- Παρατίθεται ενδεικτικό εκπαιδευτικό φυλλάδιο που μπορεί να δοθεί στους μαθητές:

ΚΑΛΗΝΥΦΤΑ Παραδοσιακό Ελληνόφωνης Κάτω Ιταλίας (Σαλέντο)

Τι_εν' γκλυ - τσέ_α τού_ση νύ_φτα τ'_εν - ώ_ρια Ι_βώ_ε πλώ_νω πεν-
τσέ_ο - ντα σ'_ε - σέ_να, τσ'_ε_του μπει στη φε - νέ - στρα σου_α - γά_πη μου
της καρ - δί - ας μου σου 'νοί - φτω τη πέ - να. Λα λα λα λα λα λα
λέ_ρο λα λα λα λα λα λα λα Λα λα λα λα λα λα λα λέ_ρο λα
λα λα λα λα λα Λα λα λα λα λα λα λα λέ_ρο λα λα λα λα λα λα
λα Λα λα λα λα λα λα λα λέ_ρο λα λα λα λα λα λα.

Επαρχία του
Σαλέντο
στην Κάτω Ιταλία

Εγώ πάντα σ' εσένα πενσέω
γιατί σένα ψυχή μου' αγαπώ
τσαι που πάω που σύρνω που στέω,
στην καρδιά μου πάντα σένα βαστάω.
Λα λα λα...

Καληνύφτα σε' φήνω τσαι πάω
πλάια σου 'τι' βω πίρτα πρικό
τσαι που πάω που σύρνω που στέω,
στην καρδιά μου πάντα σένα βαστάω.
Λα λα λα...

Απόδοση στη νεοελληνική γλώσσα:

*Πόσο είναι γλυκιά αυτή η νύχτα,
πόσο είναι όμορφη!
Κι εγώ δεν κοιμάμαι γιατί σκέφτομαι εσένα
Και μπρος στο παραθύρι της αγάπης μου
σου ξεδιπλώνω τον πόνο της αγάπης μου.*

*Εγώ σκέφτομαι πάντα εσένα
γιατί εσένα ψυχή μου αγαπώ
Κι όπου πάω, κι όπου σταθώ
στην καρδιά μου πάντα εσένα βαστώ*

*Καληνύχτα σε αφήνω και πάω
πλάγιασε εσύ καθώς φεύγω με πίκρα
Κι όπου πάω, κι όπου σταθώ
στην καρδιά μου πάντα εσένα βαστώ.*

4. Ανάπτυξη

4.1- Ενεργητική Ακρόαση του τραγουδιού

- Οι μαθητές ακούν ηχογραφημένη εκτέλεση του τραγουδιού «Καληνύφτα» από την ελληνόφωνη επαρχία του Σαλέντο της Κάτω Ιταλίας και διακρίνουν τη μορφή του [διμερής AB] καθώς και τις διαφορές μεταξύ του Α και του Β μέρους καθώς εναλλάσσονται διαδοχικά:

ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ ΜΕΡΩΝ ΣΤΗ ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ «ΚΑΛΗΝΥΦΤΑ» ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΗ ΕΠΑΡΧΙΑ ΤΟΥ ΣΑΛΕΝΤΟ ΣΤΗΝ Κ.ΙΤΑΛΙΑ

Δομή	Μουσικά Όργανα	Τραγούδι	Ρυθμική Αγωγή	Δυναμική Αγωγή
Εισαγωγή	Κλαρίνο, κιθάρα, κοντραμπάσο	-	αργός μελωδικός ρυθμός	mp-ήσυχια
Α μέρος	Κιθάρα, κοντραμπάσο	Solo ανδρική φωνή 2 ^η γυναικεία φωνή μουσικά όργανα	αργός μελωδικός ρυθμός	mp-ήσυχια
Β μέρος	Ταμπορέλο, κιθάρα, κοντραμπάσο ντουμπλέκι	Tutti πολλές φωνές	Γρήγορος μελωδικός ρυθμός ritenuto στο τέλος	mf-πιο παραγμένα
Α μέρος	Κιθάρα, κοντραμπάσο	Solo ανδρική φωνή 2 ^η γυναικεία φωνή μουσικά όργανα	αργός μελωδικός ρυθμός	mp-ήσυχια
Β μέρος	Ταμπορέλο, , κιθάρα, κοντραμπάσο ντουμπλέκι	Tutti πολλές φωνές	Γρήγορος μελωδικός ρυθμός ritenuto στο τέλος	mf-πιο παραγμένα
Οργανικό μέρος	Κλαρίνο, κιθάρα, κοντραμπάσο	-	αργός μελωδικός ρυθμός	mp-ήσυχια
Α μέρος	Κλαρίνο, κιθάρα, κοντραμπάσο	Solo ανδρική φωνή 2 ^η γυναικεία φωνή μουσικά όργανα	αργός μελωδικός ρυθμός	mp-ήσυχια
Β μέρος Coda	Ταμπορέλο, κιθάρα, κοντραμπάσο ντουμπλέκι	Tutti πολλές φωνές	Γρήγορος μελωδικός ρυθμός	mf-πιο παραγμένα

Πίνακας 7

- Ο εκπαιδευτικός ρωτά τους μαθητές ποιες λέξεις του τραγουδιού παρατήρησαν ότι είναι ελληνικές. Στη συνέχεια οι μαθητές προσεγγίζουν το περιεχόμενο των στίχων μέσα από τη νεοελληνική τους απόδοση. Ακούν ξανά την ηχογραφημένη εκτέλεση του τραγουδιού «Καληνύφτα» από την ελληνόφωνη Κάτω Ιταλία και τραγουδούν παράλληλα σιγανά για να ακούν και να μάθουν να εκφέρουν σωστά τα αντίστοιχα σύμφωνα και φωνήεντα σύμφωνα τη συγκεκριμένη διάλεκτο.

4.2- Εκμάθηση- Εκτέλεση του τραγουδιού

- Ο εκπαιδευτικός εκτελεί υποδειγματικά μια-μια τις στροφές του τραγουδιού -χωρίς το γύρισμα που είναι απλό στην εκμάθηση- και οι μαθητές επαναλαμβάνουν μιμητικά κάθε στροφή.

- Έπειτα δοκιμάζουν να εκτελέσουν όλο το τραγούδι καθώς ο εκπαιδευτικός τους συνοδεύει σε μελωδικό μουσικό όργανο.

4.3. Ενεργητική ακρόαση ελληνόφωνου τραγουδιού Κάτω Ιταλίας- πολυφωνικού Βόρειας Ιταλίας - επτανησιακής αριέτας

- Οι μαθητές ακούν διαδοχικά -ένα απόσπασμα κι όχι απαραίτητα όλη τη διάρκεια- των εξής τραγουδιών σε διαδοχική σειρά:

«Καληνύφτα» ελληνόφωνο Κάτω Ιταλίας

“La Biondina” πολυφωνικό Βόρειας Ιταλίας (Η παρτιτούρα του συγκεκριμένου τραγουδιού βρίσκεται στο ψηφιακά εμπλουτισμένο βιβλίο, στην πλατφόρμα του Ψηφιακού Σχολείου)

« Απόψε την κιθάρα μου» - Κεφαλλονίτικη αριέτα

Διακρίνουν ομοιότητες, διαφορές και μουσικές συγγένειες μεταξύ των τριών τραγουδιών που αποτελούν αντιπροσωπευτικά δείγματα διαφορετικών εκφάνσεων παραδοσιακής λαϊκής μουσικής.

4.4. Εκμάθηση γυρίσματος του τραγουδιού «Καληνύφτα» στη φλογέρα

Η εκτέλεση της μελωδίας του γυρίσματος του τραγουδιού «Καληνύφτα » στη φλογέρα προϋποθέτει τη δεξιότητα εκτέλεσης των φθόγγων ρε, μι, φα, σολ, λα, σι ύφεση με άνεση και σε γρήγορη ταχύτητα.

Ο εκπαιδευτικός διδάσκει το τραγούδι φράση-φράση με τη μέθοδο της φθίνουσας καθοδήγησης παίζοντας κι ο ίδιος υποδειγματικά στη φλογέρα. Οι μαθητές παίζουν ακολουθώντας οπτικά και νοητικά τη διαδοχή των φθόγγων της παρτιτούρας ή γραφικής παράστασης που απεικονίζει χαμηλότερα ή ψηλότερα τους φθόγγους σύμφωνα με το τονικό τους ύψος.

Στα τελευταία τρία μέτρα του γυρίσματος (μέτρα 31,32, 33 στην παρτιτούρα) θα ακολουθηθεί η κάτω μελωδική γραμμή.

Κατά τη διδασκαλία του τραγουδιού στη φλογέρα μπορούν να εφαρμοστούν προσεγγίσεις Εξατομικευμένης, Εταιρικής ή Ομαδοσυνεργατικής Διδασκαλίας (βλέπε όμοια με Διδακτική Πρόταση Γ΄-Δ΄ Δημοτικού «Γέλαγε η Μαρία», σελ. 36-37)

5. Εναλλακτική πρόταση διδασκαλίας

- Οι μαθητές μπορούν να ακούσουν και να μάθουν το τραγούδι «Καληνύφτα» , όπως αποδόθηκε από όμιλο χωρικών και ηχογραφήθηκε το 1981 στο Σαλέντο κατά τη διάρκεια εθνομουσικολογικής έρευνας του Πελοποννησιακού Λαογραφικού Ιδρύματος.

Καταγραφή της εκτέλεσης αυτής σε παρτιτούρα βρίσκεται στο «Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου», σελ.149 (Μόσχος Κ., Κανδυλάκη Μ., Τόμπλερ Μ., ΟΕΔΒ, 2007) καθώς και στο ψηφιακά εμπλουτισμένο βιβλίο το οποίο βρίσκεται στην πλατφόρμα του Ψηφιακού Σχολείου (Η συγκεκριμένη εκδοχή περιλαμβάνει παραλλαγές στη μελωδία και σε ορισμένες στροφές διαφορετικούς στίχους σε σχέση με την εκτέλεση του συγκροτήματος Ghetonia).

- Οι μαθητές μπορούν να περιηγηθούν και να διαβάσουν περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το «γκρεκάνικο» ιδίωμα και τη συνέχεια της ελληνικής γλώσσας, στη σχετική σύνδεση που υπάρχει στο ψηφιακά εμπλουτισμένο βιβλίο στο 5^ο κεφάλαιο και στη συγκεκριμένη παράγραφο. Μπορούν να ακούσουν άλλο ένα παράδειγμα τέτοιου τραγουδιού («Αντρα μου πάει») το οποίο υπάρχει στον ίδιο εμπλουτισμένο πόρο. Να αναζητήσουν και να σχολιάσουν τις ελληνικές λέξεις που θα βρουν στα δύο τραγούδια (Καληνύφτα και Αντρα μου πάει).

- Οι μαθητές μπορούν να παρακολουθήσουν στο Διαδίκτυο αποσπάσματα από το ντοκιμαντέρ «Ελλήνων Δρώμενα» με θέμα “Grecia Salentina”. Το ντοκιμαντέρ περιλαμβάνει μαγνητοσκοπημένες συνεντεύξεις με κατοίκους του Σαλέντο και ζωντανές εκτελέσεις μουσικής. Το Α΄ μέρος (http://youtu.be/g_jAyyCIZWE) του ντοκιμαντέρ -όπως είναι αναρτημένο στο Διαδίκτυο- αναφέρεται στη mantinata “Kalinifta” και περιλαμβάνει εκτέλεση του τραγουδιού «ζωντανά» σε συναυλία. Το Β΄ μέρος (<http://youtu.be/g0WB-SMbKE4>) αναφέρεται στη σύνδεση του χορού ταραντέλα (riccica-riccica στο Σαλέντο) με τις Διονυσιακές εορτές κατά την αρχαιότητα καθώς και στην αναβίωση της παραδοσιακής μουσικής της περιοχής με την καθιέρωση του φεστιβάλ *La Notte Della Taranta* (<http://youtu.be/zfP7WUXXc9k>) κι επισημαίνει την αναβάθμιση του κοινωνικού status της περιοχής - που μέχρι τότε μνημονεύονταν μόνο ως μια υποβαθμισμένη επαρχία - λόγω του

φεστιβάλ. Ακόμη οι μαθητές μπορούν να παρακολουθήσουν μουσικά σύνολα του Σαλέντο στο πλαίσιο του φεστιβάλ *La Notte Della Taranta* (<http://youtu.be/zfP7WUXxc9k>).

- Οι μαθητές μπορούν να παρακολουθήσουν βίντεο με παραδοσιακά συγκροτήματα να χορεύουν 'ταραντέλα' σε διαφορετικές περιστάσεις (στο δρόμο, σε φεστιβάλ, κτλ.) και να σχολιάσουν και να συγκρίνουν τις στολές και τις συνθήκες επιτέλεσης με παρόμοια δρώμενα και δραστηριότητες ελληνικών παραδοσιακών συγκροτημάτων. Τα βίντεο αυτά υπάρχουν στο ψηφιακά εμπλουτισμένο βιβλίο το οποίο βρίσκεται στην πλατφόρμα του Ψηφιακού Σχολείου.

- Οι μαθητές μπορούν να αναζητήσουν στο Διαδίκτυο βιντεοσκοπημένες επιδείξεις τρόπων εκτέλεσης του tamburello (ντέφι) (<http://youtu.be/T9eumfaFjhw>, <http://youtu.be/laOYg6KspRM>) ή αντίστοιχα «μαθήματα» εκτέλεσής του (<http://youtu.be/3j6ekjBZeW8>).

6. Εργαλεία διαφοροποιημένης διδασκαλίας

Η διδασκαλία μπορεί να διαφοροποιηθεί σύμφωνα με τη μαθησιακή ετοιμότητα των μαθητών, το ενδιαφέρον τους και το μαθησιακό τους προφίλ. Έτσι, στη συγκεκριμένη διδακτική πρόταση μπορεί να υπάρξει:

A) Διαφοροποίηση στο Περιεχόμενο Ο εκπαιδευτικός θα διαφοροποιήσει τη διδασκαλία του για μαθητές που τυχόν δεν είχαν στο Δημοτικό Σχολείο την εμπειρία του εξειδικευμένου μαθήματος Μουσικής κι επομένως έχουν λιγότερο ανεπτυγμένες δεξιότητες ακρόασης, εκτέλεσης και δημιουργίας μουσικής. Για παράδειγμα, η εκτέλεση του γυρίσματος του τραγουδιού «Καληνύφτα» στη φλογέρα, προϋποθέτει μια σειρά μαθημάτων αφιερωμένων στην εκμάθηση του οργάνου κατά τη διάρκεια των οποίων θα εισάγονται κάθε φορά διαδοχικά νέοι φθόγγοι και δυσκολίες εκτέλεσης. Η αρχική εκμάθηση της τεχνικής του οργάνου -εφόσον πρόκειται για ομαδικό μάθημα στο πλαίσιο μιας σχολικής τάξης- είναι προτιμότερο να βασιστεί σε γνωστές για τους μαθητές μελωδίες για να διευκολυνθεί η ανάκληση της μελωδίας στην ακουστική τους μνήμη κατά την εκτέλεση.

B) Διαφοροποίηση ως προς τον τρόπο εργασίας

Οι μαθητές μπορούν να χωριστούν σε δυο ομάδες A και B που θα εργαστούν με διαφορετικό τρόπο:

B1 Διαδοχικά και παράλληλα

Ομάδα Α' τραγουδά μόνο τις στροφές και στο γύρισμα κρατά το ρυθμό

Ομάδα Β' τραγουδά μόνο το γύρισμα

Η Διαφοροποίηση με το χωρισμό σε ομάδες με διαφορετικά αντικείμενα εργασίας είναι ιδιαίτερα χρήσιμη στις περιπτώσεις **μεταφώνησης** μαθητών. Ο εκπαιδευτικός, αν κρίνει ότι αυτό είναι αναγκαίο και για να προστατέψει τη φωνή ορισμένων μαθητών, για δεδομένο χρονικό διάστημα τους εντάσσει σε ομάδες οι οποίες συμμετέχουν στην εκτέλεση με άλλο τρόπο, εκτός από το τραγούδι (για παράδειγμα συνοδεύουν με τη χρήση κρουστών οργάνων).

B2 Συγχρονισμένα

Ομάδα Α' Τραγουδά όλο το τραγούδι και στο γύρισμα χτυπά στράκες κρατώντας τον παλμό ανά τέταρτο

Ομάδα Β' Τραγουδά όλο το τραγούδι και στο γύρισμα χτυπά παλαμάκια σε αντισχρονισμό
Ένας μαθητής Σείει γρήγορα- ανά δεκατοέκτο- το ντέφι

Στον Πίνακα 9 που δείχνει την αντιστοιχία της Ομάδας Α' με την Ομάδα Β' κάθε «κελί» του πίνακα αντιστοιχεί σε ρυθμική αξία ενός ογδού. Στο γύρισμα του τραγουδιού η ρυθμική συνοδεία που παρατίθεται παρακάτω επαναλαμβάνεται ακόμη μια φορά:

γύρισμα	λα λα	λα	λα λα	λα	λα	ρε	λο	
στράκες		x		x		x		x
Παλαμάκια							x	x

γύρισμα	λα λα	λα	λα λα	λα	λα	λο		
στράκες		x		x		x		x
Παλαμάκια							x	x

Πίνακας 8

7. Σύνδεση με τα σχολικά εγχειρίδια Μουσικής και το υποστηρικτικό υλικό του μαθήματος

Η προτεινόμενη Διδακτική Πρόταση συνδέεται με το Κεφ. «Μια Μεσόγειος...μουσική- Ιταλία» του Διδακτικού Πακέτου «Μουσική Β΄ Γυμνασίου» (Δημητρακοπούλου Μ., Τζένου Μ., Ανδρούτσος Π., ΟΕΔΒ, 2009):

Μουσικά όργανα

• Το σερόφωνο της ιταλικής μουσικής παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία σε αυτιάς. Ένας τύπος άσκαουλου με πέντε αυτιάς είναι ο μίφους και με διπλή γλωττίδα, που ονομάζεται «ζαμπόνια» (zampogna), παίζεται κυρίως τα Χριστούγεννα σε συνδυασμό με έναν αυλό με διπλή γλωττίδα που λέγεται «πίεφο» (piffero).

Συνήθισμένο είναι επίσης και το «οργάντο» (organetto), ένας τύπος μικρού φορητού εκκλησιαστικού οργάνου με ήχο που μοιάζει με ακορντέον και που συνοδεύει συχνά το χορό «τσιταρέλλο».

Ζαμπόνια

Οργάντο

• Τα μεμβρονόφωνα και τα κρόταφα περιλαμβάνουν ζυλάκια, καστανιές, καμπονιάκι και τύμπανα. Τα τυμπανίδια χρησιμοποιούνται πολύ συχνά (δίπλα στα «γερκενόνικα» τραγούδια) και διάφορα είδη τυμπάνων όπως ένα τύμπανο τριβής που ονομάζεται «τσούπο-τσούπα» (cupa-cupa).

• Από τα χορδόφωνα ξεχωρίζει η «κίτταρα μπιτάντι» (chitarra battente), μια κιθάρα με πέντε διπλές χορδές και ένα τρίκορδο βιολί, που ονομάζεται «βίρα» (lira) με προέλευση ελληνική. Στο βορρά συναντάται η «ζόρντο» (ghittonà), ένας τύπος «βιολίνου».

Τσούπα-τσούπα

Η ταραντέλα, χορός σε 6/8, χορεύεται καλύτερα για να προσαρμοστούν την όλη από το δάγκωμα της αρμόνιας λύρας, που συναντάται στην περιοχή της Καλιφόρνια. Θεωρείται ότι έρχεται στους Διονυσιακούς χορούς της Αρχαίας Ελλάδας.

Εικόνα 22

Ακόμη, το τραγούδι «Καληνύφτα» περιλαμβάνεται στο Κεφ. «Μουσικές της Γης» στο Τετράδιο Εργασιών του Διδακτικού Πακέτου «Μουσική Β΄ Γυμνασίου» (Δημητρακοπούλου Μ., Τζένου Μ., Ανδρούτσος Π., ΟΕΔΒ, 2009), στο βιβλίο για τον εκπαιδευτικό «Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου», σελ.149 (Μόσχος Κ., Κανδυλάκη Μ., Τόμπλερ Μ., ΟΕΔΒ, 2007) και στην ψηφιακά εμπλουτισμένη έκδοση του βιβλίου Μουσικής της Β Γυμνασίου η οποία βρίσκεται στην πλατφόρμα του Ψηφιακού Σχολείου.

8. Διασύνδεση με άλλα μαθήματα

Το περιεχόμενο της Διδακτικής Πρότασης συνδέεται με τη Γλώσσα (προσέγγιση των στίχων του τραγουδιού), τη Μελέτη Περιβάλλοντος (προσέγγιση της καθημερινής ζωής προηγούμενων γενεών καθώς και του αντίστοιχου φυσικού κι ανθρωπογενούς περιβάλλοντος μέσα από τους στίχους του τραγουδιού), την Ιστορία (καταγωγή ελληνόφωνων Κάτω Ιταλίας) και τη Γεωγραφία (επαρχία Σαλέντο στην Κάτω Ιταλία)

Ακόμη, μπορεί να ενταχθεί στο πλαίσιο ενός Σχεδίου Εργασίας ή ενός Πολιτιστικού Προγράμματος με θέμα π.χ. «Μουσικές της Μεσογείου», κ.ά. που θα ολοκληρωθεί με τη μορφή αντίστοιχης σχολικής εκδήλωσης.

9. Διασύνδεση με τα περιεχόμενα των Οργανωτών του Προγράμματος Σπουδών Μουσικής

- Η διδακτική πρόταση εντάσσεται στον 2^ο Οργανωτή του Π.Σ *Γνωρίζω τα είδη της μουσικής συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά* και συγκεκριμένα στο Περιεχόμενο 2.4 *Μουσικές του κόσμου*

Διαχέονται ωστόσο σε αυτή και διασυνδέονται Περιεχόμενα κι από τους άλλους 3 Οργανωτές του Π.Σ. Συγκεκριμένα:

ΔΙΑΧΥΣΗ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ Π.Σ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΣΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ «Μουσικές συγγένειες μέσα στο χρόνο»:

ΟΡΓΑΝΩΤΕΣ	ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ
1 ^ο Προσεγγίζω και κατανοώ τις βασικές έννοιες και τα στοιχεία της μουσικής	1.1 Παλμός-ρυθμός 1.2 Τονικό ύψος-Μελωδία 1.3 Μορφή 1.4. Δυναμική Αγωγή - 1.5 Ρυθμική Αγωγή 1.6 Ηχόχρωμα 1.7 Συνήχηση
2 ^ο Γνωρίζω τα είδη της μουσικής συγχρονικά, διαχρονικά και γεωγραφικά	2.4 Μουσικές του κόσμου
3 ^ο Συνδέω τη μουσική με άλλες τέχνες κι επιστήμες	3.2 Μουσική και άλλα μαθήματα
4 ^ο Μουσική εντός κι εκτός σχολείου	4.1 Εκδηλώσεις σχολικές 4.3 Μουσικακή Αγωγή

Πίνακας 9

10. Αξιολόγηση

• Ο εκπαιδευτικός προβαίνει σε διαμορφωτική αξιολόγηση, αποβλέποντας στην ανατροφοδότηση της μαθησιακής διαδικασίας. Η αξιολόγηση θα εστιαστεί:

- α) στον ψυχοκινητικό τομέα, για να διαπιστωθεί αν οι μαθητές αποδίδουν το τραγούδι με σχετική τονική ακρίβεια και αν το επίπεδο τεχνικής τους στην εκτέλεση της φλογέρας ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της μελωδίας του τραγουδιού
- β) στο γνωστικό τομέα, για να διαπιστωθεί η μαθησιακή ετοιμότητα των μαθητών ως προς την οπτική αναπαράσταση των φθόγγων την ανάγνωση παρτιτούρας
- γ) στο συναισθηματικό τομέα, για να διαπιστωθεί αν οι μαθητές είναι σε θέση με αυτοπεποίθηση και σιγουριά να βρουν λύσεις και να ξεπεράσουν προβλήματα και δυσκολίες κατά την εκμάθηση μουσικής και να παρουσιάσουν στη συνέχεια ενώπιον κοινού ατομική τους εκτέλεση.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ

Οι ελληνόφωνοι πληθυσμοί της Κάτω Ιταλίας εντοπίζονται σε δυο περιοχές: α) στην Απουλία, στο νοτιότερο άκρο της, τη χερσόνησο του Σαλέντο και β) στην Καλαβρία πάνω στα βουνά της οροσειράς του Ασπρομόντε.

Οι ελληνόφωνοι μιλούν τα «γκρεκάνικα», που περιλαμβάνουν φωνολογικά και λεξικολογικά στοιχεία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Η παρουσία δωρικών λέξεων ειδικότερα, οδήγησε τον γλωσσολόγο Γ. Χατζηδάκι στη θέση ότι η ελληνική γλωσσική παράδοση στην περιοχή αποτελεί αδιάκοπη συνέχεια εκείνης των αποίκων της Μεγάλης Ελλάδας κατά τον 8^ο αιώνα π.Χ, αναιρώντας έτσι παλαιότερη θέση ότι η γλώσσα τους προέρχεται από τη γλώσσα των Βυζαντινών του 9^{ου} αιώνα.

Οι ελληνόφωνοι οικισμοί του Σαλέντο είναι η Καλημέρα, το Μαρτάνο, το Καστρινιάνο ντέι Γκρέτσι, το Μαρτινιάνο, το Τζολίνι, το Σολέτο, η Στερνατία και το Μελπινιάνο. Τα ερωτικά τραγούδια της περιοχής ονομάζονται *ματινάτες*, καθώς τραγουδιούνται συχνά τις μικρές ώρες της νύχτας με συνοδεία κιθάρας. Το τραγούδι «Καληνύφτα» είναι από τα πιο αγαπητά τραγούδια της αγάπης στην περιοχή του Σαλέντο. Το ρεφρέν προέρχεται από ένα λαϊκό τραγούδι που ήταν δημοφιλές την εποχή του Μεσοπολέμου.

Σκοπός

Σκοπός του Project είναι η καλλιτεχνική έκφραση και η ολιστική προσέγγιση της τέχνης της μουσικής ως μέρος της ζωής του ανθρώπου κι ως μόρφωμα της πολιτισμικής του ταυτότητας.

Γνωστικοί Στόχοι

- Να γνωρίσουν την ιστορία του Ελληνικού Θεάτρου Σκιών καθώς και τους παράγοντες που οδήγησαν στη διαμόρφωσή του και ειδικότερα όσον αφορά το περιεχόμενο και το χαρακτήρα της μουσικής του
- Να γνωρίσουν τις διαφορετικές μουσικές και τραγούδια που συνδέονται με τους χαρακτήρες -φιγούρες καθώς και με τις λειτουργίες του Ελληνικού Θεάτρου Σκιών
- Να προσεγγίσουν τη μουσική και το πρωταρχικό της ρόλο στο Ελληνικό Θέατρο Σκιών διαχρονικά, συγχρονικά και γεωγραφικά
- Να ταξινομήσουν τις μουσικές και τα τραγούδια από το Ελληνικό Θέατρο Σκιών κατά είδος μουσικής
- Να γνωρίσουν το ρόλο των λαϊκών οργανοπαικτών και τραγουδιστών στο Ελληνικό Θέατρο Σκιών

Ψυχοκινητικοί Στόχοι

- Να μάθουν να εκτελούν μουσικές και τραγούδια από παραστάσεις Καραγκιόζη καθώς και σύγχρονα τραγούδια με θέμα τον Καραγκιόζη
- Να ανεβάσουν ένα έργο ή απόσπασμα έργου με τον Καραγκιόζη ή να δημιουργήσουν ένα δικό τους, το οποίο θα συνοδεύουν με παράλληλη εκτέλεση «ζωντανής» μουσικής
- Να συνθέσουν σε μια οργανική ενότητα πολύτεχνης έκφρασης θεάτρου, μουσικής, όρχησης και εικαστικών μια παράσταση Θεάτρου Σκιών

Συναισθηματικοί στόχοι

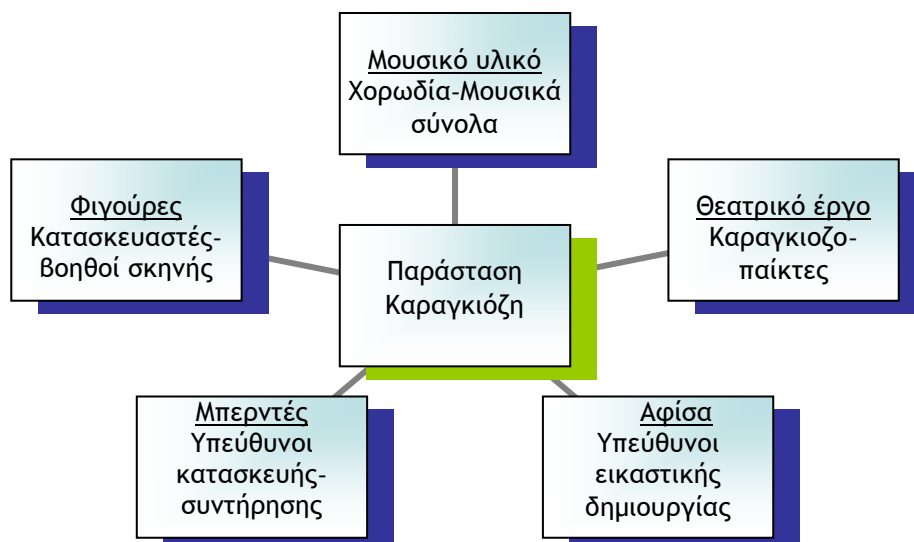
- Να βιώσουν το Ελληνικό Θέατρο Σκιών ως ένα μόρφωμα του λαϊκού μας πολιτισμού και της εθνικής μας ταυτότητας
- Να αναπτύξουν μια δημιουργική σχέση με την ελληνική παραδοσιακή κι αστική λαϊκή μουσική
- Να προσεγγίσουν με δεκτικότητα κι ενδιαφέρον τα ιδιαίτερα πολιτισμικά στοιχεία του Θεάτρου Σκιών τα οποία αποτελούν όψεις κι εκφάνσεις της ελληνικής κοινωνίας του παρελθόντος (π.χ. τοπικοί ιδιωματισμοί, εκπρόσωποι της πολυπολιτισμικής τότε κοινωνίας π.χ. Αρμένιοι, Εβραίοι, κ.ά.)
- Να νιώσουν τη χαρά και την ικανοποίηση από τη συμμετοχή στην προετοιμασία και παρουσίαση μιας συλλογικής καλλιτεχνικής δημιουργίας

A.Οργάνωση Σχεδίου Εργασίας

A.1.Πρώτη Φάση: Συλλογικός προγραμματισμός

Οι μαθητές θα ορίσουν τις ενότητες εργασίας και τις αντίστοιχες δραστηριότητες μέσα από την τεχνική της «ιδεοθύελλας» (brainstorming). Χωρίζονται σε ομάδες και γράφουν στο κέντρο ενός χαρτιού τις λέξεις «Παράσταση Καραγκιόζη».Καταγράφουν έπειτα σε αραχνόγραμμα ό, τι σκέφτονται αυτοστιγμή σε σχέση με το θέμα.

Στη συνέχεια, στον πίνακα της τάξης ομαδοποιούνται τα στοιχεία των ομάδων και αναδεικνύονται οι κεντρικές θεματικές ενότητες στις οποίες θα δραστηριοποιηθούν οι μαθητές ανά ομάδες εργασίας. π.χ.:

Κεντρικές θεματικές ενότητες και τομείς δράσης

A.2.Δεύτερη Φάση: Έρευνα πεδίου-Συλλογή δεδομένων

Οι μαθητές χωρίζονται αρχικά σε υπο-ομάδες έρευνας για να πραγματοποιήσουν έρευνα πεδίου στους εξής τρεις άξονες:

- Έργα Θεάτρου Σκιών (αναζήτηση-μελέτη έργων ή αποσπασμάτων έργων)
- Μουσική - τραγούδια (αναζήτηση -μελέτη μουσικής και τραγουδιών που συνδέονται με συγκεκριμένους χαρακτήρες και λειτουργίες του Θεάτρου Σκιών)
- Φιγούρες -Μπερντές (αναζήτηση μορφών - φιγούρων- δυνατοτήτων προμήθειας απαραίτητων υλικών)

Η συλλογή του προς αναζήτηση υλικού μπορεί να γίνει από το Διαδίκτυο, από βιβλία, έντυπα του Υπουργείου Πολιτισμού, μουσειοσκευές δανειστικές που διαθέτουν Μουσεία, επισκέψεις σε Μουσεία Θεάτρου Σκιών, κ.ά. Στη διάθεση των μαθητών μπορεί να τεθεί σχετικό υλικό του σχολείου ή και προσωπικό υλικό των εκπαιδευτικών.

A.3 Τρίτη Φάση: Παρουσίαση αποτελεσμάτων-έρευνας- Συλλογικός καθορισμός δράσης

Οι μαθητές παρουσιάζουν τα δεδομένα της έρευνάς τους, με ιδιαίτερη έμφαση στη συνοπτική περιγραφή της υπόθεσης έργων ή αποσπασμάτων έργων ώστε να παρθούν συλλογικά οι εξής αποφάσεις:

- τελική επιλογή έργου ή αποσπασμάτων έργων
- επιλογή φιγούρων -χαρακτήρων με βάση το επιλεγόμενο έργο
- καθορισμός δράσης και υπο-ομάδων δράσης

A.4. Τέταρτη Φάση: Δράση υπο-ομάδων εργασίας

Οι μαθητές χωρίζονται σε υπο-ομάδες και αναλαμβάνουν τις εξής δράσεις:

Α) Υπο-ομάδα μουσικών - τραγουδιστών - μαθαίνουν τις μουσικές και τα τραγούδια της παράστασης

Β)Υπο -ομάδα καραγκιοζοπαικτών: μαθαίνουν τους ρόλους, τον τρόπο ομιλίας και απόδοσης ηχοχρώματος φωνής καθώς και την κίνηση κάθε φιγούρας - χαρακτήρα του έργου

γ) Υπο-ομάδα βοηθών καραγκιοζοπαικτών: μαθαίνουν τους ρόλους ώστε να ετοιμάζουν τις φιγούρες έγκαιρα για τους καραγκιοζοπαίκτες και να αναλαμβάνουν την απόδοση των απαραίτητων για την παράσταση «ηχητικών εφέ»

δ) Υπο-ομάδα κατασκευαστών φιγούρων: αναλαμβάνουν να φτιάξουν τις φιγούρες και να τις συντηρούν

ε) Υπο-ομάδα τεχνικών: φροντίζουν για την κατασκευή και τη συντήρηση του μπερντέ καθώς και για τον φωτισμό

στ) Υπο-ομάδα γραφιστών: αναλαμβάνουν τη δημιουργία και αναπαραγωγή της αφίσας ή των προσκλήσεων της παράστασης

A.5 Πέμπτη Φάση: Συντονισμός Δράσης υπο-ομάδων

Οι υπο-ομάδες συναντιούνται και εργάζονται σε κοινή βάση κάνοντας μαζί «πρόβες» και βρίσκοντας λύσεις σε προβλήματα που ανακύπτουν μέσα από τις-δοκιμές τους. Κάθε υπο-ομάδα ενημερώνεται για τις δράσεις των άλλων. Ορισμένες δράσεις μπορούν αρχικά να εξακτινωθούν σε όλους τους μαθητές π.χ. όλοι οι μαθητές μπορούν να διδαχθούν στο μάθημα της Μουσικής τα τραγούδια της παράστασης ή αντίστοιχα στον μάθημα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας όλοι οι μαθητές μπορούν να προσεγγίσουν το κείμενο του έργου, ανεξάρτητα από τη συμμετοχή τους στη Χορωδία και τα Μουσικά Σύνολα του σχολείου ή τη θεα κ.ά.

A.6 Έκτη Φάση: Παρουσίαση παράστασης-έργου των υπο-ομάδων

Οι μαθητές παρουσιάζουν σε ευρύ κοινό- μαθητές άλλων τάξεων, γονείς, εκπαιδευτικοί κ.ά. στο πλαίσιο σχολικής εκδήλωσης το συλλογικό τους έργο

A.7 Έβδομη Φάση: Αξιολόγηση του Συλλογικού έργου

Οι μαθητές αυτό-αξιολογούν το έργο της ομάδας τους και των άλλων υπο-ομάδων καθώς και το τελικό αποτέλεσμα του Σχεδίου Εργασίας, την παρουσίαση της παράστασης. Αξιολογούν ακόμη τη διαδικασία, τις δράσεις, τις στάσεις και τις σχέσεις που ανέπτυξαν μεταξύ τους μέχρι την επίτευξη του τελικού σκοπού, καλλιεργώντας μέσω της αυτό-αξιολόγησης και τη μεταγνωστική τους ικανότητα (Τριλιανός, 1998)

B. Διεπιστημονικές διασυνδέσεις

Το Σχέδιο Εργασίας διασυνδέεται με άλλα μαθήματα και στο πλαίσιο αυτό μπορούν να εμπλακούν και να συνεργαστούν Καθηγητές άλλων ειδικοτήτων του σχολείου π.χ. διασύνδεση με τη Νεοελληνική Λογοτεχνία (μελέτη του κειμένου των έργων ή δημιουργία νέου έργου από τους μαθητές), με τα Εικαστικά (κατασκευή του μπερντέ και των φιγούρων, δημιουργία αφίσας), με την Πληροφορική (σχεδιασμός αφίσας) κ.ά.

Γ. Προτεινόμενες συνθετικές δραστηριότητες

G1 Οι μαθητές θα μπορούσαν να πάρουν συνέντευξη από έναν καραγκιοζοπαίκτη και να τον συμβουλευτούν για το ανέβασμα της δικής τους παράστασης, ιδιαίτερα για το μουσικό «ρεπερτόριο» κάθε έργου. Ακόμη βοήθεια μπορούν να δεχθούν κι από γονείς που είχαν παρόμοιες εμπειρίες από τα παιδικά κι εφηβικά τους χρόνια.

G2 Οι μαθητές μπορούν να επισκεφτούν ένα μουσείο Θεάτρου Σκιών π.χ. Σπαθάρειο Μουσείο Θεάτρου Σκιών Δήμου Αμαρουσίου, κ.ά. ή ένα Μουσείο Λαϊκής Τέχνης με σχετικά εκθέματα και να δανειστούν σχετική με τον Καραγκιόζη μουσειοσκευή που δανείζεται από συγκεκριμένους φορείς π.χ. Μουσείο Λαϊκής Τέχνης, Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, κ.ά. και να μελετήσουν στο αντίστοιχο ηχητικό υλικό τόσο τα τραγούδια όσο και τη μίμηση των φωνών των χαρακτήρων

G3 Οι μαθητές αφού μελετήσουν κι εντυπώσουν στα έργα και τους χαρακτήρες του Ελληνικού Θεάτρου Σκιών μπορούν να γράψουν ένα δικό τους έργο το οποίο μπορεί να παρουσιαστεί σε σχολική εκδήλωση. Το θέμα του έργου μπορεί να ανακύπτει σε σχέση με την επικαιρότητα, τα ενδιαφέροντά τους ή ακόμη σε σχέση με τη σχολική τους ζωή. Στο πλαίσιο αυτό μπορούν να εντάξουν παραδοσιακά τραγούδια και μουσικές του Καραγκιόζη κι άλλα αντίστοιχα σύγχρονα τραγούδια.

G4 Οι μαθητές θα μπορούσαν να συνεργαστούν με το Μουσικό Γυμνάσιο της περιοχής τους και να συνεργαστούν στην παρουσίαση μιας παράστασης Καραγκιόζη π.χ. το *Μουσικό Σχολείο Αλίμου* έχει ανεβάσει τέσσερις παραστάσεις, μεταξύ των οποίων και το Ηρωϊκό Έργο «Ο Αθανάσιος Διάκος στο Μοναστήρι» (σχ. έτος 2010-2011). Οι μαθητές των Συνόλων Παραδοσιακής Μουσικής του σχολείου έπαιξαν τα εξής όργανα: βιολί, κλαρίνο, σαντούρι ή κανονάκι, λαούτο, ακορντεόν και κρουστά. Το μουσικό μέρος της παράστασης περιλάμβανε τα εξής περιεχόμενα:

1. Χόρα

2 «Καλέ δε με λυπάσαι» - Σμυρνέικος μπάλος (Τραγούδι του Χατζηαβάτη)

3. «Σάλα σάλα»- στην τουρκική διάλεκτο στο σημείο που μπαίνουν οι Τούρκοι στη σκηνή

4. Σκάρος-ποιμενικός ηπειρώτικος σκοπός

5. Ταξίμια οργανικά -αυτοσχεδιασμοί, σε διάφορες στιγμές του έργου

6. Αργίτικο Καλαματιανό- στο τέλος του έργου

Γ5. Η προτεινόμενη συνεργασία σχολείων στο πλαίσιο μιας παράστασης Καραγκιόζη θα μπορούσε να ενταχθεί σε ένα Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Comenius, όπου μέσα από το πολυτέχνο θέαμα του Θεάτρου Σκιών να γνωρίσουν οι μαθητές άλλων χωρών την ελληνική παραδοσιακή-και όχι μόνο- μουσική, το χορό, τα ελληνικά λαϊκά μουσικά όργανα «ταξιδεύοντας» σ' όλο τον ελλαδικό χώρο π.χ. το Μουσικό Σχολείο Πάτρας συμμετέχει με άλλα σχολεία στο πρόγραμμα Comenius Regio με τίτλο "Come and sing Popular Traditions" - «Έλα και Τραγουδά Λαϊκές Παραδόσεις» με σχολεία-εταίρους από την Ιταλία.

Γ6 Στο πλαίσιο της παράστασης Θεάτρου Σκιών εκτός από το καθιερωμένο «ρεπερτόριο» παραδοσιακής και αστικής λαϊκής μουσικής (βλέπε παρακάτω Πληροφορίες για τον Εκπαιδευτικό), μπορούν να ενταχθούν και νεότερα τραγούδια σχετικά με το θέμα ή τους χαρακτήρες του έργου π.χ. «Σαν τον Καραγκιόζη» (Δ.Σαββόπουλου), «Ο Καραγκιόζης και ο Τέως» (Ν.Γκάτσος - παραδοσιακή μελωδία από το τραγούδι «Της Αμύνης τα παιδιά»), «Τελάλημα: Ακούσατε, ακούσατε» (Μ.Χατζιδάκι) από τη μουσική του συνθέτη «Το Καταραμένο Φίδι» για το χορόδραμα της Ραλλούς Μάνου, κ.ά. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα τραγούδια από το δίσκο «Ζει» (Κ.Βίρβου-Μ.Πλέσσα) που βασίζονται ως προς το περιεχόμενο των στίχων στους χαρακτήρες του Θεάτρου Σκιών, δίνοντάς τους μια διαχρονική διάσταση. Παρατίθενται ενδεικτικά αποσπάσματα των στίχων του δίσκου:

Εικ.27

Ο Χατζηαβάτης	Μικροί ήρωες (Τα κολλητήρια της ζωής)	Ο Καραγκιόζης
«Κόλακα και καταφερτζή τους άρχοντες προσκυνάς δικαιολογία σου φτηνή πεινάς, ταλαίπωρε, πεινάς...»	«...όσα κι αν πιουν πικρά ποτήρια δεν σκιαζονται τα κολλητήρια...»	«Καραγκιόζη ξεχασμένη συντροφιά μου παιδική γελοτοποιέ θλιμμένε...»
	«...μα σαν βραδιάζει στο σχολείο πηγαίνουν Το νυχτερινό...»	

Πίνακας 10

Γ7 Ακόμη, οι μαθητές μπορεί να επιλέξουν να παίξουν σκηνές και να μελοποιήσουν στίχους από τα «Καραγκιοζικά» του Βασίλη Ρώτα (Α' και Β' Τόμος, Έκδοση Χ.Μπούρα, Αθήνα 1984), όπως προτείνεται στο Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής (Γ' Γυμνασίου 4^{ος} Οργανωτής: Η μουσική εντός κι εκτός σχολείου 4.1 Σχολικές κι εξωσχολικές εκδηλώσεις, σελ 159:

- Ανεβάζουν παραστάσεις Θεάτρου Σκιών με φιγούρες ή ηθοποιούς –χαρακτήρες φιγούρων βασισμένες στο έργο του Βασίλη Ρώτα «Καραγκιοζικά» και παρουσιάζουν με τη χορωδία και την ορχήστρα του σχολείου τα τραγούδια που έχουν δημιουργήσει οι ίδιοι οι μαθητές μελοποιώντας τους αντίστοιχους στίχους του Β.Ρώτα

Εικ.28

Οι σκηνές από τα «Καραγκιοζικά» του Βασίλη Ρώτα ενέχουν το χαρακτήρα κοινωνικής και πολιτικής σάτιρας και περιλαμβάνουν συχνά στίχους που προορίζονται να τραγουδηθούν και οι οποίοι μπορούν να μελοποιηθούν από τους μαθητές. Ενδεικτικά παρατίθενται στίχοι από την «Ειρήνη» (Καραγκιοζικά, Τομ. Α', σελ.160) προς μελοποίηση:

«ΝΙΟΝΙΟΣ. (Μπαίνει τραγουδώντας)

Από το χωριό ερχόμουν μες στην πόλη για να μπω
ν' ανταμώσω την Ειρήνη με τραγούδια και χορό.

ΚΑΡΑΓΚ. Καλότονε, καλότονε. Ρε, Νιόνιο, τι τη θες εσύ την Ειρήνη;

ΝΙΟΝΙΟΣ.Αν τη θέλω, λέει, τζογούλα μου; Εγώ μόνο από την Ειρήνη ελπίζω, αλλέως πάω αμόντε, κι η αφεντιά μου κι ο αδερφός μου ο Άντζελος, που' χει την περιβόλα-που' xe την περιβόλα, γιατί τώρα ο κακόσυρτος δεν έχει ούτε χαμωκαλύβα να χώσει μέσα το κεφάλι του κι ούλοι μας από την Ειρηνούλα ολπίζουμε...

ΑΒΕΣΑΛΩΜ.Να κι ο Σταύρακας.

ΣΤΑΥΡΑΚΑΣ. (Μπαίνει τραγουδώντας)Π

Πάμε ρε, για την Ειρήνη

Ποιος θα τρώει ποιος θα πίνει

Γεια σας, ρε, αδέρφια. Για Ειρήνη συζητάνε; Ειρήνη θέλουμε, λέω, κι εγώ ο Σταύρακας και να, κάνω όρκο και σταυρό να μην ξαναπιάσω ούτε ξυλάκι για τα δόντια, όκι άρμα του πολέμου...»

Γ8 Στο τέλος της σχολικής εκδήλωσης και μετά την παράσταση, η χορωδία και το μουσικό σύνολο του σχολείου μπορούν να συνεχίσουν με αντίστοιχο μουσικό πρόγραμμα, όπως ακριβώς έκαναν συχνά οι λαϊκοί οργανοπαίκτες που έπαιζαν στις παραστάσεις Καραγκιόζη και οι οποίες συχνά κατέληγαν σε γλέντι.

Πληροφορίες για τον εκπαιδευτικό

● Μουσική κι ελληνικό Θέατρο Σκιών

Ένα από τα χαρακτηριστικά δομικά στοιχεία του Καραγκιόζη είναι ότι κάθε φιγούρα που πρόκειται να εμφανιστεί στη σκηνή εισάγεται με ένα τραγούδι. Το τραγούδι αυτό - συνήθως δεν σχετίζεται με τη δράση της δεδομένης στιγμής αλλά συνδέεται αναπόσπαστα και αποδίδει εκφραστικά την προσωπικότητα και την ηθική παρουσία κάθε φιγούρας.

Εικ. 29

Στην παράσταση δεν ακούγονταν μόνο τραγούδια αλλά και μουσικές που παίζονταν. Τα τραγούδια απέδιδε ο καραγκιοζοπαίκτης ή ένας τραγουδιστής που αποτελούσε και κομβικό σημείο στη «διαφήμιση» της παράστασης. Εκτός από τα τραγούδια, ακούγονταν και μουσικές σε δεδομένης στιγμές της σκηνικής δράσης π.χ. στον εναρκτήριο χορό του Καραγκιόζη ή στις μάχες, όπου ακούγεται το «Μαύρη ειρ' η νύχτα στα βουνά», κ.ά. Η σύνθεση της λαϊκής ορχήστρας διαφέρει κατά εποχές: το καλοκαίρι- όπου οι παραστάσεις δίνονταν σε εξωτερικό χώρο -αποτελείται από πνευστά όργανα, ενώ το χειμώνα κυρίως από έγχορδα.

Οι τραγουδιστές και οι λαϊκοί οργανοπαίκτες βρίσκονται σε μια οργανική ενότητα με τον Καραγκιοζοπαίκτη και το κοινό που παρακολουθεί και οι αυτοσχεδιασμοί σύμφωνα με τα δρώμενα της σκηνής αλλά και επίκαιρα γεγονότα είναι πολύ συνηθισμένοι. Η «ζωντανή» μουσική περιλάμβανε και τους αυτοσχεδιασμούς των οργανοπαίκτων σε «διάλογο» με τον τραγουδιστή και τον Καραγκιοζοπαίκτη. Η λειτουργία-αυτή παράκμασε με την εισαγωγή του μικροφώνου και της ηχογραφημένης μουσικής στο Θέατρο Σκιών κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα μαζί με την εκφραστικότητα της «ζωντανής» ερμηνείας της μουσικής.

Εικ.30

● Μουσικές και τραγούδια του Καραγκιόζη

- Η Χόρα Συνήθως η ορχήστρα παίζει πριν την παράσταση το παραδοσιακό αυτό κομμάτι (Σέρβικο) που προέρχεται από την Κωνσταντινούπολη, από τα Ταταύλα.
- Η Ροζαμούντα Δημοφιλής σύνθεση του V.Vejnoda σε όλη την Ευρώπη. Οι λαϊκές ορχήστρες των πανηγυριών ξεκινούν με αυτό το κομμάτι το πρόγραμμά τους. Ο Καραγκιόζης χορεύει με τον Χατζηαβάτη στο ρυθμό του.
- Ο Χορός του Καραγκιόζη Παραδοσιακό κομμάτι που προέρχεται από τα Ταυτάλα, συνοικία της Κωνσταντινούπολης. Ο Καραγκιόζης χορεύει, βγάζει το καπέλο του, καλησπερίζει «πέρα για πέεερα» κι αναγγέλλει το έργο που θα ακολουθήσει.
- Ο Χορός των Κολλητηριών Τα Κολλητήρια, Κολλητήρι, Κοπρίτης και Μπριγκόκος χορεύουν και τραγουδούν το τραγούδι «Σαράντα το βερίκοκο» βγαίνοντας στη σκηνή,

συνήθως πριν αρχίσει το κυρίως έργο για λίγα λεπτά μαζί με τον Καραγκιόζη, το Μπαρμπαγιώργο και τον Βεληγκέκα.

■ **Τραγούδια του Χατζηαβάτη** Ο Χατζηαβάτης -ο τελάλης μεσολαβητής μεταξύ Τούρκων και Ελλήνων - εισάγεται στη σκηνή τραγουδώντας με τη γλυκερή, παπαδίστικη σχεδόν φωνή του ένα δημοτικό τραγούδι π.χ. το «Γιαλελέλι» με διάφορους στίχους π.χ.:

Για λελέλε, για λελέλε,
για λελέλε, για λελέ...
Ήθελα μα πάω να γίνω
Στην Αγια-Σοφιά κουμπές,
να' ρχονται να προσκυνούνε
τουρκοπούλες και ρωμιές

Τραγουδά συνήθως και το «Σγουρέ βασιλικέ μου» ή «Άσπρο τριανταφυλλάκι».

■ **Τραγούδια του Μπαρμπαγιώργου και του Βεληγκέκα** Δυο πρόσωπα που εμφανίζονται στον «πρόλογο» του έργου ως αντίπαλοι που έρχονται σε αναμέτρηση. Ο Μπαρμπαγιώργος, βουνίσιος Έλληνας βγαίνει λεβέντικα στη σκηνή τραγουδώντας ένα δημοτικό τραγούδι π.χ. «Σήκω Δημήτρω μ'». Ο Βεληγκέκας- Αλβανός μουσουλμάνος-που μιλάει αρβανίτικα και σπασμένα ελληνικά- βγαίνει επίσης θεαματικά και διακόπτει τον Μπαρμπαγιώργο συνεχίζοντας με ένα δικό του τραγούδι π.χ. «Κλείσαν οι στράτες του Μωριά». Ακολουθεί διάλογος και αναμέτρηση με κωμική συμμετοχή του Καραγκιόζη και νικητή πάντα τον Μπαρμπαγιώργο.

■ **Τραγούδια του Ταχήρ και Μπέη** Η είσοδος του Ταχήρ-αξιωματικού του Σεραγιού - και του Μπέη - πλούσιου Τούρκου αστού-συνοδεύεται από έναν *αμανέ* που περιγράφει τον έρωτα ή τον πόνο τους.

■ **Τραγούδια του Υπασπιστή του Πασά** Τραγουδά συνήθως αμανέ.

■ **Τραγούδια του Διονύσιου** Ο Ζακυνθινός Νιόνιος -αντιπρόσωπος του φραγκοφορεμένου Έλληνα- κάνει την είσοδό του στη σκηνή τραγουδώντας μια καντάδα π.χ. «Σου λένε Πάτρα Πειραιά», «Απόψε την κιθάρα μου», κ.ά.

■ **Τραγούδια του Μορφονιού** Ο φαντασμένος Μορφονιός με τη μεγάλο κεφάλι και μύτη εμφανίζεται τραγουδώντας στίχους που εκφράζουν την ανοησία που τον χαρακτηρίζει π.χ. «Μένα με λένε Μορφονιό», κ.ά. Τελειώνει το τραγούδι και τις φράσεις του με ένα κωμικό επιφώνημα «ουί!», κατάλοιπο του χαρακτήρα Φρεγκ του τούρκικου Καραγκιόζη.

■ **Τραγούδια του Σολομώντα** Ο πλούσιος Εβραίος από τη Θεσσαλονίκη - ο οποίος προέρχεται από τον τούρκικο Καραγκιόζη - τραγουδάει ακατανόητους στίχους που μοιάζουν με ισπανοεβραϊκά π.χ. τραγουδά σε ρυθμό τσιφτετελιού τους στίχους:

Βίζο, λα Βίζο, λα Βίζο
Βάμος καρακίζω
Ας μπερλέμος άμας ντιεν λάντι Βάμος
Ας μπερλέμος σάνι-σάνι Βάμος...
ε ε ε ε ε...

■ **Τραγούδια του Σταύρακα** Ο Σταύρακας, ο μάγκας του Θεάτρου Σκιών- περιθωριακός τύπος από τη ζωή της παλιάς Αθήνας τραγουδάει ρεμπέτικα της εποχής π.χ. «Κάτω στα λεμονάδικα» (Ε. Παπάζογλου), «Απόψε κάνεις μπαμ» (Β.Τσιτσάνη), «Μια ελιά και μια ντομάτα» (Αγνώστου), κ.ά.

■ **Αυτοσχέδιοι ήχοι** Ο Κραγκιοζοπαίκτης είναι ένας καταπληκτικός «εφευρέτης» ήχων που αποδίδονταν με απλά μέσα π.χ.τενεκέδες, λαμαρίνες, ξύλα, ροκάνες, σφυρίγματα, στράκες, μπορούδες επιστρατεύονταν για να αποδώσουν τα ποδοβολητά, τις σφαλιάρες, τη βροχή κ.ά. για τις ανάγκες της παράστασης.

• **Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Οι μουσικές της Ελλάδας μέσα από το Θέατρο Σκιών» (1995)-Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, Σύλλογος Φίλων της Μουσικής**

Το Πρόγραμμα παρουσιάστηκε στην Αίθουσα Δημήτρη Μητρόπουλου σε σκηνοθεσία, χορογραφία και κείμενα της Μέμης Σπυράτου, μουσική έρευνα - επιμέλεια του Λάμπρου Λιάβα, συμμετοχή του μουσικού συγκροτήματος Θρετάνελο και του Καραγκιοζοπαίκτη Ιάσων Μελισσηνού.

Πρόκειται για ένα μουσικό «οδοιπορικό» σε όλες τις περιοχές του ελλαδικού χώρου όπου κάθε φιγούρα του Ελληνικού Θεάτρου Σκιών εκπροσωπεί ένα συγκεκριμένο γεωγραφικό διαμέρισμα, με τα βασικά μουσικά όργανα της περιοχής π.χ. ο

Μπαρμπαγιώργος εκπροσωπεί τη Ρούμελη όπου κυριαρχούν τα πνευστά (κλαρίνο, ζουρνά, φλογέρα), Ο Σιος Διονύσιος τα Επτάνησα με τα έγχορδα που συνοδεύουν τις αριέτες και τις καντάδες, κ.ά.

- **Χρήσιμες ιστοσελίδες**

-Μουσικές και τραγούδια από το Ελληνικό Θέατρο Σκιών στην ιστοσελίδα του Σπαθάρειου Μουσείου Θεάτρου Σκιών Δήμου Αμαρουσίου

<http://www.karagiozismuseum.gr/mousiki/index.htm>

-Πλήρες σενάριο της παράστασης «Ο Καραγκιόζης και το καταραμένο φίδι» και αρχείο ηχογραφημένης παράστασης καθώς και αρχεία με αντίστοιχες μουσικές και τραγούδια για κατέβασμα από τον Καραγκιοζοπαίκτη Πάνο Καπετανίδη:

<http://www.karagiozis.com/dex-parast.htm>

-Ταινία στην Εκπαιδευτική Τηλεόραση με θέμα «Λαϊκή Τέχνη:Καραγκιόζης -Παράδοση και χαρακτήρες Θεάτρου Σκιών» σε σκηνοθεσία Άγη Μαραγκουδάκη, παραγωγή Εκπαιδευτική Τηλεόραση, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (2000-2001)

http://www.edutv.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=1285&Itemid=150

Ιστοσελίδα για το ελληνικό Θέατρο Σκιών

www.greekshadows.com/gr/

ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

- Εικ.1. Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής, Π.Ι. & ΥΠΔΜΘ, 2011
- Εικ.2 Τραγούδια- Παιχνίδια, συμπλήρωμα της Μεθόδου διδασκαλίας τραγουδιών για την Α΄ τάξη του δημοτικού σχολείο-εισαγωγή για τη Β΄ τάξη του δημοτικού σχολείου (Δ..Β. Μαζαράκη, Ε. Κεφάλου-Χορς, Β.Δημητράτου), ΟΕΔΒ, Αθήνα 1979.
- Εικ.3 Σκίτσο συγγραφικής ομάδας
- Εικ.4 Τραγούδια- Παιχνίδια, συμπλήρωμα της Μεθόδου διδασκαλίας τραγουδιών για την Α΄ τάξη του δημοτικού σχολείο-εισαγωγή για τη Β΄ τάξη του δημοτικού σχολείου (Δ..Β. Μαζαράκη, Ε. Κεφάλου-Χορς, Β.Δημητράτου), ΟΕΔΒ, Αθήνα 1979
- Εικ.5 Σκίτσο συγγραφικής ομάδας
- Εικ.6 «Μουσική Α΄ Δημοτικού» (Αργυρίου, Μ., Τσιούτσια Λουλάκη, Ε. & Μαγαλιού, Μ.), Τετράδιο Εργασιών, Αθήνα: ΟΕΔΒ (2010)
- Εικ.7. Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής, Π.Ι. & ΥΠΔΜΘ, 2011
- Εικ.8. Σκίτσο με κοριτσάκι και τσέρκι http://pisostapalia.blogspot.com/2010/01/k_23.html
- Εικ.9 Εξώφυλλο δίσκου «Ο Δρόμος» (Α.Παπαδόπουλου-Μ.Πλέσσα)
- Εικ.10 Σφεντόνα www.e-thrapsano.gr
- Εικ.11 Πατίνι με ρουλεμάν www.e-thrapsano.gr
- Εικ.12«Μουσική Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού» (Μπογδάνη Σογιούλ, Δ., Σαλκιτζόγλου, Δ. & Καφημάνη, Μ.) Βιβλίο Μαθητή, Αθήνα ΟΕΔΒ (2007)
- Εικ.13 Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής, Π.Ι. & ΥΠΔΜΘ, 2011
- Εικόνες που δεν έχουν αρίθμηση στις σελίδες 45-48
- Εικόνα παρτιτούρας «Συμφωνίας του Νέου Κόσμου», παρτιτούρα από το Διαδίκτυο
- Εικόνες εξωφύλλων δυο δίσκων με εκτελέσεις της «Συμφωνίας του Νέου Κόσμου», Phillips, Emi Classics (στο χάρτη ακρόασης)
- Εικόνες «σκιασμένων» οργάνων συμφωνικής ορχήστρας, από τη σειρά «Η Μεγάλη Μουσική», Αντονίν Ντβόρζακ Deutsche Grammophon/Το Βήμα/Club International del Libro, 1995(στο χάρτη ακρόασης της «Συμφωνίας του Νέου Κόσμου»)
- Εικόνες-φωτογραφίες οργάνων συμφωνικής ορχήστρας: «Διδακτικό Πακέτο «Μουσική Ε΄ Δημοτικού» (Αποστολίδου Κ., Ζεπάτου Χ.), ΟΕΔΒ 2007
- Εικόνα εξωφύλλου δίσκου με εκτέλεση της «Συμφωνίας του Νέου Κόσμου» (στο φυλλάδιο εργασίας)
- Εικ.14 «Διδακτικό Πακέτο «Μουσική Ε΄ Δημοτικού» (Αποστολίδου Κ., Ζεπάτου Χ.), ΟΕΔΒ 2007
- Εικ.15 «Διδακτικό Πακέτο «Μουσική Στ΄ Δημοτικού» (Θεοδωρακοπούλου, Μ., Παπαντώνης, Γ., Παρασκευοπούλου, Χ. - Α. & Σπετσιώτης Ι.), ΟΕΔΒ 2007
- Εικ.16 Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής, Π.Ι. & ΥΠΔΜΘ, 2011
- Εικ.17 MACHLIS J.- FORNEY K. , *Η απόλαυση της μουσικής, (μετάφραση: Πυργιώτης. Δ.)*, εκδ. Fagotto 1996.
- Εικόνες που δεν έχουν αρίθμηση στις σελίδες 59-63
- Εξώφυλλο δίσκου εκτέλεσης 5^{ης} Συμφωνίας Deutsche Grammophon (στο χάρτη ακρόασης 5^{ης} Συμφωνίας)
- Εικόνες «σκιασμένων» οργάνων συμφωνικής ορχήστρας, από τη σειρά «Η Μεγάλη Μουσική», Αντονίν Ντβόρζακ Deutsche Grammophon/Το Βήμα/Club International del Libro, 1995(στο χάρτη ακρόασης της «Συμφωνίας του Νέου Κόσμου»)
- Εικόνες-φωτογραφίες οργάνων συμφωνικής ορχήστρας: «Διδακτικό Πακέτο «Μουσική Ε΄ Δημοτικού» (Αποστολίδου Κ., Ζεπάτου Χ.), ΟΕΔΒ 2007
- Εικ.18 «Διδακτικό Πακέτο «Μουσική Ε΄ Δημοτικού» (Αποστολίδου Κ., Ζεπάτου Χ.), ΟΕΔΒ 2007
- Εικ.19 «Εισαγωγή στη Μουσική Α΄ Γυμνασίου» (Βασιλειάδης Στ., Γλυνιάς - Ζεάκης Α., Κανάρη Λ., Φραγκούλη Α.), ΟΕΔΒ 1992 (έκδοση συντομευμένη).
- Εικ. 20 Παρτιτούρα από το Διαδίκτυο
- Εικ.21 Πρόγραμμα Σπουδών Μουσικής, Π.Ι. & ΥΠΔΜΘ, 2011
- Εξώφυλλο δίσκου «Ghetonia-Τα μαγικά Ελληνόφωνα τραγούδια της Κάτω Ιταλίας», Metro, C+P 1996, 1998, mt 17701
- Εικόνα -χάρτης από το Διαδίκτυο
- Εικόνα μουσικού οργάνου από το Διαδίκτυο
- Εικόνα 22 Διδακτικό Πακέτο «Μουσική Β΄ Γυμνασίου» (Μ.Δημητρακοπούλου, Μ.Τζένου, Π.Ανδρούτσος), ΟΕΔΒ 2010
- Εικόνα 23 Φωτογραφία Δ.Σαββόπουλου και φιγούρας Θεάτρου Σκιών από το Διαδίκτυο

Εικ.24 Διονύσης Σαββόπουλος σε φιγούρα του Ευγένιου Σπαθάρη. Από το λεύκωμα «Ο Σαββόπουλος στη Λυγα».

Εικ.25-25 Διδακτικό Πακέτο «Μουσική Γ΄ Γυμνασίου» (Μ.Δημητρακοπούλου, Μ.Τζένου, Π.Ανδρούτσος), ΟΕΔΒ 2010

Εικ.27 Εξώφυλλου δίσκου «Ζει» (Κ.Βίρβου-Μ.Πλέσσα)

Εικ.28 Εξώφυλλο βιβλίου «Καραγκιοζικά» (Β.Ρώτα), εκδ..Μπούρα, 1984

Εικ.29 Πίνακας του Ευγένιου Σπαθάρη

Εικ.30 Εξώφυλλο δίσκου «Τα τραγούδια του Καραγκιόζη» RCA 70199

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΠ Μουσικής, Π.Ι. & ΥΠΕΠΘ, 1990

ΕΠΠΣ, ΑΠΣ Μουσικής, Π.Ι. & ΥΠΕΠΘ, 1999

ΔΕΠΠΣ, ΑΠΣ Μουσικής, Π.Ι. & ΥΠΕΠΘ, 2003

Π.Σ. Μουσικής για το Νέο Σχολείο, Π.Ι & ΥΠΕΠΘ, 2011-09-12

ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ Β. Δ., *Λαϊκή παράδοση και παιδί*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999.

ΑΝΤΖΟΥΛΑΤΟΥ -

ΑΝΩΓΕΙΑΝΑΚΗΣ Φ. , *Ελληνικά Λαϊκά Μουσικά Όργανα*, Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, Αθήνα 1976.

ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ Κ. , «*Μουσική και υπολογιστές*», περιοδικό Συνεργασία Τχ. 53, Απρίλιος, Μάιος-Ιούνιος 2003

ΒΕΡΤΣΕΤΗΣ Α. , *Διδακτική, Τόμος Α΄, Γενική Διδακτική*, Αθήνα 1997..

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Μ. , *Μουσική για παιδιά και για έξυπνους μεγάλους Α΄ και Β΄ τόμος*, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 1994.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ

«*Οδηγός Νηπιαγωγείου: Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί-Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης*» (Δαφέρμου Χ., Κουλούρη Π., Μπασαγιάννη Ε., ΟΕΔΒ

Υποστηρικτικό Υλικό για το Ολοήμερο Νηπιαγωγείο:

«*Μουσική Α΄ Δημοτικού*» (Αργυρίου, Μ., Τσιούτσια Λουλάκη, Ε. & Μαγαλιού, Μ.), Βιβλίο Μαθητή-Τετράδιο Εργασιών-Βιβλίο Εκπαιδευτικού Αθήνα: ΟΕΔΒ .(2010)

«*Μουσική Β΄ Δημοτικού*» (Αργυρίου, Μ., Τσιούτσια Λουλάκη, Ε. & Μαγαλιού, Μ.) Βιβλίο Μαθητή-Τετράδιο Εργασιών-Βιβλίο Εκπαιδευτικού Αθήνα: ΟΕΔΒ .(2010)

«*Μουσική Α΄ και Β΄ Δημοτικού*» (Αργυρίου, Μ., Τσιούτσια Λουλάκη, Ε. & Μαγαλιού, Μ.) Βιβλίο Εκπαιδευτικού, Αθήνα ΟΕΔΒ (2010) και αντίστοιχα το συνοδευτικό τους μουσικό-ακουστικό υλικό (1+ 8 Audio CD) και εκπαιδευτικό λογισμικό Μουσικής («Εμμέλεια», «Μουσικός Κόσμος»)..

«*Μουσική Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού*» (Μπογδάνη Σογιούλ, Δ., Σαλκιτζόγλου, Δ. & Καφημάνη, Μ.) Βιβλίο Μαθητή-Τετράδιο Εργασιών-Βιβλίο Εκπαιδευτικού, Αθήνα ΟΕΔΒ (2007)

«*Μουσική. Ε΄ Δημοτικού*» (Αποστολίδου, Κ. & Ζεπάτου, Χ.) Βιβλίο Μαθητή-Τετράδιο Εργασιών-Βιβλίο Εκπαιδευτικού, Αθήνα ΟΕΔΒ (2007)

«*Μουσική ΣΤ΄ Δημοτικού*» (Θεοδωρακοπούλου, Μ., Παπαντώνης, Γ., Παρασκευοπούλου, Χ. - Α. & Σπετσιώτης Ι.) Βιβλίο Μαθητή-Τετράδιο Εργασιών-Βιβλίο Εκπαιδευτικού, Αθήνα ΟΕΔΒ (2007)

«*Μουσικό Ανθολόγιο Α΄-ΣΤ΄ Δημοτικού*» (Μόσχος, Κ., Τουμπακάρη, Ν. & Τόμπλερ, Μ.) Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων. (2009)

«*Εισαγωγή στη Μουσική Α΄ Γυμνασίου*» (Βασιλειάδης Στ., Γλυνιάς - Ζεάκης Α., Κανάρη Λ., Φραγκούλη Α.), ΟΕΔΒ 1992 (έκδοση συντομευμένη).

Σχολικό Βιβλίο «*Ανθολόγιο Μουσικών Κειμένων Α΄-Β΄-Γ΄ Γυμνασίου*» - Βιβλίο Εκπαιδευτικού (Μόσχος Κ., Κανδυλάκη Μ., Τόμπλερ Μ.)

-Audio CD Ανθολογίου Μουσικών Κειμένων.

Διδακτικό Πακέτο «*Μουσική Β΄ Γυμνασίου*» (Μ.Δημητρακοπούλου, Μ.Τζένου, Π.Ανδρούτσος), ΟΕΔΒ 2010 Βιβλίο Μαθητή - Τετράδιο Εργασιών-Βιβλίο Εκπαιδευτικού)

Διδακτικό Πακέτο «*Μουσική Γ΄ Γυμνασίου*» (Μ.Δημητρακοπούλου, Μ.Τζένου, Π.Ανδρούτσος), ΟΕΔΒ 2010 Βιβλίο Μαθητή - Τετράδιο Εργασιών-Βιβλίο Εκπαιδευτικού)

Μέθοδος διδασκαλίας τραγουδιών για την Α΄ τάξη του δημοτικού σχολείου (Δ..Β. Μαζαράκη, Ε. Κεφάλου-Χορς, Β.Δημητράτου), ΟΕΔΒ, Αθήνα 1979.

Τραγούδια- Παιχνίδια, συμπλήρωμα της Μεθόδου διδασκαλίας τραγουδιών για την Α΄ τάξη του δημοτικού σχολείου-εισαγωγή για τη Β΄ τάξη του δημοτικού σχολείου (Δ..Β. Μαζαράκη, Ε. Κεφάλου-Χορς, Β.Δημητράτου), ΟΕΔΒ, Αθήνα 1979.

Μουσική Αγωγή 1, (Λ. Λεμπέση, Ν. Τσαφταρίδης) ΟΕΔΒ, Αθήνα 1994.

- Οδηγίες για τη διδακτέα ύλη και τη διδασκαλία των μαθημάτων στο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΣΤΟ Ενιαίο Λύκειο κατά το σχολικό έτος 200-2001, Τεύχος Γ', ΟΕΔΒ, 2000
- ΔΟΥΝΙΑΣ Μ. - ΜΑΤΕΪ Π. , *Τα πρώτα τραγούδια*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μ.Τριανταφυλλίδη), Β' έκδοση, Θεσσαλονίκη 1992.
- ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΤΕΧΝΗΣ, περιοδικό τ' 118, 1964
- ΖΕΠΑΤΟΥ Β., *Χώρος και Υλικοτεχνική υποδομή για τη σχολική μουσική εκπαίδευση*, Περιοδικό Μουσική σε Πρώτη Βαθμίδα, ΕΕΜΑΠΕ, Αθήνα 2008
- ΖΕΠΑΤΟΥ Χ. , *Το μουσικό Φι που κοιμάται*, Περιοδικό Μουσικής Πράξης, Τ. 7, 1997
- ΖΕΠΑΤΟΥ Χ., *Χελιδονίσματα: Μελωδικά καλωσορίσματα της άνοιξης*, Περιοδικό «Σύγχρονο Δημοτικό Σχολείο», εκδ. Δίπτυχο, Τεύχος 8, Μάρτιος - Απρίλιος 2009
- ΖΕΠΑΤΟΥ Β., *Χώρος και Υλικοτεχνική υποδομή για τη σχολική μουσική εκπαίδευση*, Περιοδικό Μουσική σε Πρώτη Βαθμίδα, ΕΕΜΑΠΕ, Αθήνα 2008
- ΙΕΡΩΝΥΜΙΔΗΣ Μ., «Τα τραγούδια του Καραγκιόζη», Βιβλιάρaki συνοδευτικό του ομώνυμου Audio CD
- ΙΩΑΝΝΟΥ Γ., «Ο Καραγκιόζης», Εκδοτική Ερμής, Αθήνα 1978
- ΚΑΒΟΥΡΑΣ Π. , *Ανθρωπολογία της μουσικής (Φάκελος μαθήματος)*, Αθήνα 1999.
- ΚΑΚΑΜΠΟΥΡΑ -ΤΙΛΗ Ρ.,«*Δραματοποίηση Λαϊκών Δρώμενων στο Σχολείο*» από το βιβλίο «*Διαθεματικό Εκπαιδευτικό Υλικό για την Ευέλικτη Ζώνη*», Π.Ι. & ΥΠΕΠΘ, 2001
- ΚΑΡΑΝΑΣΤΑΣΗΣ Α., «Οι Ελληνόφωνοι της Κάτω Ιταλίας» από το δίσκο «*Η Ελληνική Μουσική Παράδοση της Κάτω Ιταλίας*», Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, Υπουργείο Πολιτισμού, Στέγη Καλών Τεχνών και Γραμμάτων
- ΚΑΨΑΛΗΣ Γ.Α., ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ Φ.Α., *Σχολικά Εγχειρίδια -Θεσμική εξέλιξη και σύγχρονη προβληματική*, εκδ. Έκφραση, Αθήνα 1995
- ΚΛΕΑΝΘΟΥΣ - ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Μ., *Παιχνίδια με τραγούδια*, Τυπογραφία Κοινωνίας, Αθήνα 1932
- ΚΟΣΣΥΒΑΚΗ Φ., *Εναλλακτική Διδακτική-Προτάσεις για μετάβαση από τη Διδακτική του Αντικειμένου στη Διδακτική του Υποκειμένου*, Gutenberg, Αθήνα 2004
- ΚΟΥΚΟΥΝΑΡΗΣ ΛΙΑΓΚΗΣ Η., *Εκπαιδευτικοί εν δράσει- Νέα πολυτροπική διδακτική*, εκδ.Γρηγόρη, Αθήνα, 2011
- ΚΟΥΛΟΥΜΠΑΡΙΤΣΗ Χ.Α., *Η κατανόηση στο Αναλυτικό Πρόγραμμα, στα Σχολικά Βιβλία και στη Διδακτική Πράξη: Συστημική Συσχέτιση και Αξιολόγηση-Εφαρμογές στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 2003 .
- ΛΙΑΒΑΣ Λ. , «*Κάλαντα - τα τραγούδια του Έλληνα Άη - Βασίλη*», άρθρο στο περιοδικό Δίφωνο.
- ΛΙΑΒΑΣ Λ., «*Ε, ρε γλέντια!...Οι μουσικές του Μπερντέ*», άρθρο στο περιοδικό Δίφωνο/Νοέμβριος 1995, σ.94-97
- ΜΑΚΡΗΣ. Σ. Χ. , *Επικοινωνιακή γλωσσική διδασκαλία*, εκδ. Τυπωθήτω, Αθήνα 2001.
- ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ Ε. - ΒΑΡΕΛΑΣ Δ. , *Μουσική. Το πιο συναρπαστικό παιχνίδι*, εκδ. Fagotto, Αθήνα 2001.
- ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ Ε. - ΒΑΡΕΛΑΣ Δ. , *Μουσική.Plug and Play-Οι νέες τεχνολογίες στο μάθημα της μουσικής*, εκδ. Fagotto, Αθήνα 2009.
- ΜΑΡΙΝΗ - ΚΩΣΤΑΚΟΥ Α. , *Οι γιορτές του Αποστόλη*, εκδ. Παρουσία, Αθήνα.
- ΜΑΤΣΑΓΓΟΥΡΑΣ Η.. , *Οργάνωση και διεύθυνση της σχολικής τάξης*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1988.
- ΜΑΤΣΑΓΓΟΥΡΑΣ Η. , *Στρατηγικές Διδασκαλίας, Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας - Τόμος 2* , εκδ. Συμμετρία , Αθήνα 1994.
- ΜΑΤΣΑΓΓΟΥΡΑΣ Η., *Η Διαθεματικότητα στη σχολική γνώση (Εννοιοκεντρική Αναπλαισίωση και σχέδια εργασίας)*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 2003.
- ΜΑΤΣΑΓΓΟΥΡΑΣ Η., *Η Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη. 2004.
- ΜΗΤΣΑΚΗΣ Κ. , *Νεοελληνική μουσική και ποίηση*, Εκδ. Γρηγόρη 1979
- ΜΠΑΓΑΚΗΣ Γ.(Επιμ.), *Ο εκπαιδευτικός και το αναλυτικό πρόγραμμα*, εκδ.Μεταίχιμο, Αθήνα 2004
- ΜΥΛΩΝΑΣ Κ. , *Μουσική και κινηματογράφος*, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1999..
- ΠΑΥΡΙΑΝΟΣ Γ. (Επιμ.) «*Ημερολόγιο του Ευγένιου Σπαθάρη-2010*, Ε, ρε, γλέντια!», εκδ.ΤΑ ΝΕΑ, Αθήνα 2009-2010
- ΠΟΥΧΝΕΡ Β. , *Λαϊκό θέατρο στην Ελλάδα και στα Βαλκάνια*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1989.

ΠΡΙΝΟΥ - ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΑΔΟΥ Λ. , *Μουσική και ψυχολογία* ,εκδ. Θυμάρι 1989.
 ΣΕΡΓΗ Λ. , *Δημιουργική μουσική αγωγή για τα παιδιά μας,γ' έκδοση*, εκδ.Gutenberg, Αθήνα 1987.
 ΣΕΡΓΗ Λ. , *Θέματα μουσικής και μουσικής παιδαγωγικής*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1994.
 ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ Μ. Γ. , *Η μουσική στην εκπαίδευση*, εκδ.Gutenberg, Αθήνα 1994.
 ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ., *...και με φως και με θάνατον ακαταπαύστος*, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών - Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1995.
 ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ *Θάλασσα*, Λύκειο των Ελληνίδων - Ελληνικό Φεστιβάλ 2000, Αθήνα 1995.
 ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*, (επιμέλεια Αναγνωστόπουλος Β.Δ), εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999.
 ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Μ., ΚΟΥΡΟΥΠΟΥ Γ., ΚΥΠΟΥΡΓΟΥ Ν., ΜΑΡΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ Δ., *Ανάπτυξη του μουσικού αισθητηρίου στα παιδιά του δημοτικού σχολείου*, Αθήνα.
 ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ *Ελληνικός λαϊκός πολιτισμός -Β' τόμος*, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1986.
 ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ *Ολοήμερα Δημοτικά Σχολεία* (επιμ.) Σακκάς Β., Ατραπός, Αθήνα 2005
 ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ *Το σχολείο - εργαστήρι τέχνης και δημιουργίας* ,*Καλλιτεχνική παιδαγωγική ομάδα « Ελάτε να παίξουμε »*, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης,, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη), Θεσσαλονίκη 1994.
 ΤΡΙΑΝΑΝΟΣ Α.,*Μεθοδολογία της Σύγχρονης Διδασκαλίας*, τομ.Α και Β., Αθήνα 1998
 ΤΣΑΦΤΑΡΙΔΗΣ Ν. , *Αυτοσχέδια μουσικά όργανα - Κατασκευές*, εκδ. Νικολαΐδης - edition Orpheus,Αθήνα 1995.
 ΤΣΑΦΤΑΡΙΔΗΣ Ν. , *Παραδοσιακά τραγούδια για παιδιά*, εκδ. Νάκας Φ., Αθήνα 1996.
 ΤΣΙΠΛΗΤΑΡΗΣ Α. , *Ψυχοκοινωνιολογία της σχολικής τάξης*, Αθήνα 1992.
 2006

Ξενόλωση σε μετάφραση

BAUD - BOVY S. , *Δοκίμιο για το ελληνικό δημοτικό τραγούδι*, Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα, Ναύπλιο 1994 (+ δύο κασέτες ήχου).
 BLOOM B.S.,- KRATHWOHL, D.R. , *Ταξινομία διδακτικών στόχων: Τόμος Α' - Γνωστικός τομέας , Τόμος Β' - Συναισθηματικός Τομέας* , (μετάφραση. Αλεξάνδρα Λαμπράκη - Παγανού), εκδ. ΚΩΔΙΚΑΣ, Θεσσαλονίκη 1991.
 DREW H. , *Το πρώτο βιβλίο μουσικής (μετάφραση: Τώνη Κουντούρη)*, εκδ. Μαργαρίτα, Αθήνα 1993.
 FAURIEL C. , *Δημοτικά τραγούδια της συγχρόνου Ελλάδος*, (μετάφραση: Δ. Χατζηγεμμανουήλ), εκδ.Τεγόπουλος - Νίκας, 1955.
 FREY K., *Η Μέθοδος Project - Μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη*», εκδοτικός οίκος Αδερφών Κυριακίδη α.ε., Αθήνα 2002
 MACHLIS J.- FORNEY K. , *Η απόλαυση της μουσικής*, (μετάφραση: Πυργιώτης. Δ.), εκδ. Fagotto 1996.
 MAINGAIN A., DUFOUR B., FOUREZ G.(διεύθυνση), *Διδακτικές Προσεγγίσεις της Διαθεματικότητας*, εκδ. Πατάκης, Αθήνα 2003
 MEYER-DENKMANN, G. , *Πειραματισμοί στον ήχο (επιμ.- αποδ. Μιχάλης Τόμπλερ)*, εκδ. Νικολαΐδης -edition Orpheus, Αθήνα 1990.
 ΜΠΛΑΚΙΝΓΚ ΤΖΩΝ , *Η έκφραση της ανθρώπινης μουσικότητας (μετάφραση: Μιχάλη Γρηγορίου)*, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα,
 Νικολαΐδης - edition Orpheus, Αθήνα 1996.
 ORFF - SCHULWERK - POLYXENE MATHEY, *Ελληνικά παιδικά τραγούδια και χοροί*, Schott's 1963.
 , Αθήνα 1984.
 ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ «*Μουσικές δραστηριότητες, υλικό για παιδαγωγούς - εμπυκνωτές*», μεταφορά από το γαλλικό πρωτότυπο Federation National des Français PARIS, Υ.Π.Ε.Π.Θ - Ι.Δ.Ε.Κ.Ε, Αθήνα 1996 .
 WHEWAY.D.- THOMSON S. , *Εξερευνώντας τη μουσική (επιμέλεια Τσαφταρίδης Ν., μετάφραση: Μακροπούλου Ε .)*, εκδ. Νήσος, Αθήνα 2001.

Ξενόγλωσση

- BYRNSIDE Ron. , *MUSIC Sound and Sense, 2nd edition*, Wm. C. Publishers, 1990.
- HURD Michael, *THE OXFORD JUNIOR COMPANION TO MUSIC*, Oxford University Press, 1979.
- Kilpatrick, William Heard "The Project Method." *Teachers College Record*, XIX (September). 1918.
- McNICOL R. , *Sound inventions*, Oxford University Press 1992.
- MIDDLETON C. , *The complete guide to Digital Audio*, Ilex, 2004.
- NASH GRACE C. , *Creative approaches to child development with music, language and movement*, Alfred 1974.
- SADIE Stanley (Ed.), *THE NEW GROVE Dictionary of MUSIC and MUSICIANS*, Vol. 1&17, - Macmillan Publishers Ltd., 1995.
- STURMAN P. , *Creating music around the world*, Longman 1993.
- Tomlinson, C. (2003). *Fulfilling the Promise of the Differentiated Classroom*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development. 2003.
- Tomlinson, C., Brighton, C., Hertberg, H., Callahan, C., Moon, T., Brimijoin, K., Conover, L., & Reynolds, T. 2003. Differentiating instruction in response to student readiness, interest, and learning profile in academically diverse classrooms: a review of the literature. *Journal for the Education of the Gifted*, 23, 119 -136.
- ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ *The music connection, Teacher Edition - Book 5*, Silver Burdett Ginn, 1995.
- ΣΥΛΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ *The music connection, Teacher Edition - Book 6*, Silver Burdett Ginn, 1995.
- TILLMAN J. , *Exploring Sound*, Galliard 1976.
- WAUGH I. , *Quick Guide to MP3 and Digital Music*, PC Publishing, 2000.